

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня «магістр»
напряму підготовки (спеціальності)
012 Дошкільна освіта
Освітня програма: Дошкільна освіта.
Інклюзивна освіта
Андрєвої Валентини Миколаївни

Керівник: д.пед.н. професор Лесіна Т.М.

Рецензент: к. псих.н.доц. Кічук А.В.

Робота допущена до захисту

на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти
(назва випускової кафедри)

протокол № 7 від «10» січня 2024 р.

Завідувач кафедри

[підпис] Ганова А.Т.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК

«13» січня 2024 р.

Оцінка 98% вдмінно
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Робота допущена до захисту

на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти
(назва випускової кафедри)

протокол № ____ від « ____ » _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК
« ____ » _____ 2024 р.

Оцінка _____ (за стобальною шкалою) _____ (за традиційною шкалою)

Анотація

Андрєєва В.М. «Організаційно-педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку», 2024.

Дошкільний вік - важливий етап у розвитку екологічного виховання особистості. У цьому віці дитина починає виокремлювати себе з довкілля, розвивається емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього середовища, формуються основи морально-екологічних позицій особистості. Екологічна освіта стала невід'ємною частиною дошкільної педагогіки. Завдання кожного педагога - оволодіти методикою екологічної освіти, прийомами і засобами формування у дошкільнят моральних почуттів і громадянської відповідальності за збереження життя Землі.

Мета роботи – теоретично дослідити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження - екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що матеріали, представлені в роботі, можуть бути використані студентами, що навчаються за напрямком підготовки «дошкільна освіта», педагогами закладів дошкільної освіти, вихователями тощо.

У магістерській роботі виконано такі *завдання* дослідження:

- 1) охарактеризовано екологічну освіту як важливий напрям освітньої діяльності в дошкільлі;
- 2) здійснено аналіз ключових для дослідження понять: екологічна освіта, екологічна свідомість, екологічна культура дітей старшого дошкільного віку;
- 3) виокремлено особливості формування сенсорно-екологічних уявлень дошкільників;
- 4) конкретизовано педагогічні та психологічні умови екологічного виховання дошкільників;
- 5) розкрито особливості використання експериментальної діяльності як засобу розвитку екологічного виховання дошкільників;
- 6) охарактеризовано специфіку формування екологічної культури через використання народних казок;

7) проаналізовано особливості екологічного виховання дошкільників через залучення до дослідницької діяльності

Експериментальна база дослідження - Арцизький заклад дошкільної освіти ясла-садок №5 «Росинка» Арцизької міської ради.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічна свідомість, екологічна культура дітей старшого дошкільного віку, екологічне виховання дошкільників.

Annotation

Andreeva V.M. "Organizational and pedagogical conditions of environmental education of older preschool children", 2024.

Preschool age is an important stage in the development of environmental education of the individual. At this age, the child begins to separate himself from the environment, an emotional and valuable attitude towards the environment develops, the foundations of the moral and ecological positions of the individual are formed. Environmental education has become an integral part of preschool pedagogy. The task of every teacher is to master the methods of environmental education, techniques and means of forming moral feelings and civic responsibility for the preservation of the Earth's life in preschoolers.

The purpose of the work is to theoretically investigate and substantiate the organizational and pedagogical conditions of environmental education of older preschool children.

The object of the research is environmental education of preschool children.

The subject of the research is the organizational and pedagogical conditions of environmental education of children of older preschool age.

The practical significance of the obtained results is determined by the fact that the materials presented in the work can be used by students studying "preschool education", teachers of preschool education institutions, educators, etc.

The following research tasks were completed in the master's thesis:

1) environmental education is characterized as an important area of educational activity in preschool;

- 2) an analysis of key concepts for the study was carried out: environmental education, environmental consciousness, ecological culture of older preschool children;
- 3) the peculiarities of the formation of sensory and ecological ideas of preschoolers are highlighted;
- 4) the pedagogical and psychological conditions of environmental education of preschoolers are specified;
- 5) the peculiarities of the use of experimental activities as a means of developing environmental education of preschoolers are disclosed;
- 6) the specifics of the formation of ecological culture through the use of folk tales are characterized;
- 7) analyzed the features of environmental education of preschoolers through involvement in research activities

The experimental base of the research is the Artsysk pre-school institution nursery-kindergarten No. 5 "Rosinka" of the Artsysk City Council.

Key words: ecological education, ecological consciousness, ecological culture of older preschool children, ecological education of preschoolers.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	12
1.1. Екологічна освіта, як важливий напрям освітньої діяльності в дошкільних закладах.....	12
1.2. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку: зміст, специфіка, труднощі.....	24
1.3. Формування екологічної культури дошкільників через розвиток сенсорно-екологічних уявлень.....	32
Висновки до розділу I.....	39
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	41
2.1. Психолого-педагогічні умови екологічного виховання дошкільників....	41
2.2. Експериментальної діяльність, як засіб розвитку екологічної свідомості дошкільників.....	50
Висновки до розділу II.....	59
РОЗДІЛ III. ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	61
3.1. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку засобами народних казок.....	61
3.2. Екологічного виховання дошкільників через залучення до дослідницької діяльності.....	73
3.3. Методичні рекомендації щодо організації екологічного виховання дошкільників.....	77
Висновки до розділу III.....	83
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми роботи.

Дошкільний вік - самоцінний етап у розвитку екологічного виховання особистості. У цьому віці дитина починає виділяти себе з довкілля, розвивається емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього середовища, формуються основи морально-екологічних позицій особистості. Екологічна освіта стала невід'ємною частиною дошкільної педагогіки. Необхідно вчасно навчити дітей любити куточок рідної землі та всю природу як один великий будинок. Без цього дитина ніколи не стане Людиною. А людям обов'язково необхідно навчитися жити, мислити та діяти не лише в аспекті окремої особистості, сім'ї чи роду, держав та їх спілок, а й у планетарному масштабі.

В одному з п'яти напрямків розвитку та освіти дітей у Базовому компоненті дошкільної освіти (БКДО) передбачається «формування первинних уявлень про себе, інших людей, об'єкти навколишнього світу, про властивості та відносини об'єктів навколишнього світу». У напрямі «Соціально-комунікативний розвиток», у частині, яка називається «Безпечна поведінка в природі», прописані такі завдання:

- формувати основи екологічної культури та безпечної поведінки у природі;
- формувати поняття про те, що в природі все взаємопов'язано, що людина не повинна порушувати цей взаємозв'язок, щоб не нашкодити тварині та рослинному світу;
- знайомити з явищами неживої природи (гроза, грім, блискавка, веселка), з правилами поведінки під час грози тощо.

Таким чином, екологічне виховання особистості згідно з БКДО передбачає формування екологічної культури з дошкільного віку.

Отже, виховання екологічної культури дошкільнят буде найбільш ефективним і плідним, якщо діти знайдуть підтримку в сім'ї в питаннях, що

їх цікавлять. А педагогу необхідно постаратися довести до батьків необхідність усвідомленого та правильного ставлення до природи, довкілля.

Останнім часом в українській педагогіці популяризуються освітні технології для дошкільнят, створені задля розвитку інтелекту, критичного мислення, творчих здібностей, гнучких комунікативних навичок. Однак технології, що сприяють формуванню екологічної культури та культури здоров'я, елементарної екологічної грамотності, є не менш актуальними для розвитку дітей, формування їхньої активної життєвої позиції у збереженні природи, її ресурсів, власного здоров'я.

Завдання кожного педагога - оволодіти методикою екологічної освіти, прийомами і засобами формування у дошкільнят моральних почуттів і громадянської відповідальності за збереження життя Землі.

Різним аспектам екологічної освіти, екологічного виховання дітей присвячено роботи багатьох науковців, як-от: Є. Алісов [2], О. Богословська [8], Н. горопаха [16], С. Зарецька [18], С. Іванчук [18;19], І. Пономарьова [44], В Реус [46], Р. Рославець [47], С. Сеїна [49], Н. Степанюк [52], А. Фортунатів [56], тощо.

Однак питання використання інноваційних методів і впровадження сучасних ефективних організаційно-педагогічних умов екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку недостатньо висвітлені у вітчизняній педагогічній науці. Саме це й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета роботи – теоретично дослідити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

- 1) Охарактеризувати екологічну освіту як важливий напрям освітньої діяльності в дошкільлі;
- 2) Здійснити аналіз ключових для дослідження понять: екологічна освіта, екологічна свідомість, екологічна культура дітей старшого дошкільного віку;

- 3) Виокремити особливості формування сенсорно-екологічних уявлень дошкільників;
- 4) Конкретизувати педагогічні та психологічні умови екологічного виховання дошкільників;
- 5) Розкрити особливості використання експериментальної діяльності як засобу розвитку екологічного виховання дошкільників ;
- 6) Охарактеризувати специфіку формування екологічної культури через використання народних казок;
- 7) Проаналізувати особливості екологічного виховання дошкільників через залучення до дослідницької діяльності

Об'єкт дослідження – екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: аналіз спеціальної та методичної літератури за темою дослідження, спостереження, структурування даних, бесіда, аналіз передового педагогічного досвіту у галузі дошкільної освіти тощо.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що: матеріали, представлені в роботі, можуть бути використані студентами, що навчаються за напрямком підготовки «дошкільна освіта», педагогами закладів дошкільної освіти, вихователями тощо.

Теоретична база дослідження ґрунтується на роботах таких науковців: Є. Алісов [2], О. Богословська [8], Н. горопаха [16], С. Зарецька [18], С. Іванчук [18;19], І. Пономарьова [44], В Реус [46], Р. Рославець [47], С. Сеїна [49], Н. Степанюк [52], А. Фортунатів [56], тощо.

Експериментальна база дослідження: Арцизький заклад дошкільної освіти ясла-садок № 5 "Росинка" Арцизької міської ради.

Апробація результатів дослідження.

Апробація результатів була здійснена в ході роботи науково-практичних конференцій, а саме:

1. VIII Всеукраїнська студентська конференція «Науковий пошук студентів XXI ст.: Актуальні питання гуманітарних і соціально економічних наук», "Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку у контексті сучасних наукових досліджень".
2. III Міжвузівська науково-практична конференція «Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від культурних традицій до педагогічних інновацій», «Екологічне виховання дітей дошкільного віку: специфіка реалізації у ЗДО».
3. XIII Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів з нагоди Всеукраїнського дня науки «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента», «Екологічне виховання дітей дошкільного віку: регіональний аспект реалізації».
4. I Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна дошкільна освіта: реалії та перспективи», «Екологічне виховання дошкільників засобами проектної діяльності».
5. Міжнародна наукова конференція "Prospects and problems of research and adulation integration into the European earea", «Сімейне дозвілля як засіб виховання дітей дошкільного віку».
6. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми дошкільної освіти: Виклики та пріоритети», «Екологічне виховання дошкільників у контексті інклюзивної освіти».
7. IX Всеукраїнська студентська конференція «Науковий пошук студентів XXI ст.: Актуальні питання гуманітарних і соціально економічних наук», "До проблеми екологічного виховання дітей у закладах дошкільної освіти".
8. Всеукраїнська студентська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток особистості молодшого школяра: Сучасні реалії та перспективи», "Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку у контексті сучасних наукових досліджень".

Основні положення та висновки магістерської роботи представлені в двох одноосібних публікаціях:

1. «Формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку: специфіка реалізації у ЗДО». Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2023. Вип. 93. С. 54-58.
2. «Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку». Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2023. Вип. 100. С. 79-82.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Екологічна освіта, як важливий напрям освітньої діяльності в дошкільних закладах

Світова спільнота нині турбують питання: «Наскільки можлива сьогодні реалізація ноосферної концепції?», «Чи зуміє людство розвивати свої відносини з Природою відповідно до ноосферної парадигми і забезпечити коеволюцію біосфери та суспільства?». коеволюція біосфери та суспільства мислиться як їхній спільний розвиток, діалектична єдність, що є істотною рисою формування ноосфери та необхідною умовою збереження всього живого, у тому числі людини на Землі. Як зазначає С. Габбасова, вирішення екологічних проблем залежить від того, наскільки дії кожної окремої особистості та суспільства в цілому відповідатимуть законам природи та сприятимуть закономірному перебігу природних процесів [15, с.21].

Відчуження та протистояння людини та природи призвели до духовного збіднення людей та формування спотвореної системи цінностей споживання, заснованої на егоїзмі та антропоцентричності у сприйнятті світу. Отже, кожна людина повинна знати ці закони, розуміти важливість та необхідність співвіднесення з ними своїх вчинків та вміти діяти, не суперечачи їм [6]. На думку В.І. Вернадського, саме природа пізнає себе людиною. І треба усвідомити, що кожна людина неповторна і унікальна.

Екологічна система «природа – суспільство», компонентами якої є кожен із нас, втрачає свою стійкість.

Як зазначає А. Габбасова, перехід до сталого розвитку передбачає поступове відновлення природних екосистем рівня, який гарантує стабільність довкілля, чого можна досягти зусиллями всього людства [15]. На

думку вченого, починати рух до цієї мети кожна країна має самостійно, здійснюючи перехід до сталого розвитку такими способами:

- прийняттям пов'язаних із природокористуванням, екологічними питаннями угод, законів, нормативних актів;

- зміною нинішніх стереотипів мислення, що нехтують можливостями біосфери і породжують безвідповідальне ставлення громадян та юридичних осіб до навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки [15].

Екологічна освіта в інтересах сталого розвитку має сформувати у кожного вихованця не тільки теоретичні та практичні знання про навколишній світ та значущість антропогенного навантаження в ньому, про складність та динамічність взаємодії всього суцього, про актуальні економічні, екологічні, соціальні проблеми та можливі методи вирішення цих проблем, а й уміння і навички осмислення, критичного аналізу одержуваної інформації, подій світового, державного та особистісного рівня, та свого власного способу життя у тому числі.

Таким чином, при орієнтуванні освіти на досягнення цілей сталого розвитку людина, діючи локально, зможе мислити глобально і враховувати наслідки своїх дій і свою відповідальність перед своїми сучасниками та майбутніми поколіннями максимально повною мірою.

Освіта набуватиме системного характеру за умови, що вона зможе переконати зростаюче покоління в проблемності виживання виду *Homo sapiens*.

У декларації міжурядової конференції ЮНЕСКО з питань довкілля 1977 р. виокремлюються можливі підходи до побудови екологічної освіти:

- включення в кожний предмет необхідного аспекту проблеми навколишнього середовища;

- вивчення конкретних екологічних проблем, які можуть спостерігати учні та вчителі;

- робота у міждисциплінарних групах.

Ці рекомендації 40-річної давності не втратили актуальності й у час. Сучасний стан екологічної освіти в різних країнах світової спільноти має свої особливості у змісті та розвитку.

Екологічна освіта у США. Американські педагоги кінцеву мету в екологічній освіті та вихованні бачать у забезпеченні умов для інтелектуального, особистісного та соціального розвитку учнів, у вихованні почуття особистої відповідальності за стан навколишнього середовища, прагнення глибоко розібратися в сутності та суперечливості змін, що відбуваються в екологічному розвитку нашої планети. На зміст екологічної освіти, структуру навчальних планів та програм дисциплін істотно впливають географічні, історичні, екологічні особливості штатів, а також традиції місцевої автономії [8; 9].

У екологічному освіті США характерна технологічна тенденція, і навіть орієнтація на екологічні проблеми місцевості, де живуть учні, а чи не на охорону природи взагалі. Екологічне навчання будується з використанням різноманітних методичних прийомів з величезним переважанням емпіричної подачі матеріалів.

Так, Американська асоціація підвищення знань розробила «Проект 2061» з метою залучення учнів до процесу всебічного пізнання світу та підвищення загального рівня їх знань. В основі даного проекту лежить ідея про те, що в школі, викладаючи дисципліни, доцільно зосередитися на тих проблемах, які найбільш значущі зараз і залишаться актуальними на наступні роки.

Пріоритетними в екологічній освіті є заняття на природі, виділення спеціальних проектних днів та тижнів, розробка екологічних ігор, в основі яких лежить прагнення пробудити цілісне та емоційне сприйняття природи.

У старших класах шкіл США вивчають історію Землі, принципи екології, екологічну політику, заходи, які школярі можуть вжити задля покращення екологічної обстановки.

Останні десятиліття посилюються гуманістичні виховні процеси, які включають поворот до особистості, формування екологічної культури, комунікативності. Як вказує О. Богословська, прибічники цієї концепції – американські педагоги У. Коллі, Д. Роджере [8] – пропонують акценти у вихованні школярів робити питання, які найбільше значимі сьогодні, залишаться актуальними наступні десятиліття і хвилюючи все людство:

- екологічна криза;
- погроза ядерного катаклізму;
- нові невиліковні хвороби.

Екологічна освіта у Німеччині.

Екологічні проблеми країни виникли внаслідок бурхливого розвитку промисловості після Другої світової війни. Екологічні аспекти промислового розвитку в ті роки не враховувалися, але через десятиліття вони виявилися у вигляді загиблих і висихаючих хвойних лісів через викид в атмосферне повітря великої кількості діоксиду сірки; сильного забруднення кадмієм харчових і кормових рослин через застосування як добрива кадмійсодержащего мулу; забруднення повітря токсичними розчинниками [22]. Це зумовило гостру необхідність в екологічній освіті та вихованні та підвищенні екологічної культури населення всієї країни, що в даний час успішно здійснюється в Німеччині [21].

Освітні концепції та підходи до екологічної освіти надзвичайно різноманітні. Насамперед це пов'язано з тим, що освітня політика покладена на федеративні землі, регіональні уряди: Німеччина пройшла шлях уніфікації екологічної освіти після об'єднання двох країн (ФРН та НДР) з різними рівнями екологічних знань та екологічних стандартів [16].

Екологічна освіта та виховання передбачає формування фундаментальних екологічних знань, виховання любові до природи, правильну поведінку людей у повсякденному житті – збереження природних ресурсів: повітря, води, землі, енергії, рослин та тварин. На перший погляд, навчитися цьому неважко, проте, щоб поводитися екологічно грамотно,

потрібно засвоїти безліч знань, умінь і навичок для практичних дій. У країні прийнято низку законів, що змінили концепцію екологічної освіти у зв'язку з удосконаленням системи збору та переробки твердих побутових відходів. Так, концепція екологічного виховання, розроблена для дитячих садків, шкіл і взагалі для всіх громадян країни незалежно від їх віку, включає формування у дітей з раннього віку правил поведінки до твердих побутових відходів, що дозволить їм мати реальне уявлення про його склад та необхідність сортування. У дитячому садку дитини вчать купувати якісні речі та продукти, які не залишають багато твердих побутових відходів. Його вчать не брати те, що не потрібно, не викидати те, чим ще можна користуватися, вибирати натуральні матеріали для роботи, віддавати перевагу шкідливим. Еталоном для дітей є особистий приклад вихователя, його екологічно правильне поведінка.

Німецькі педагоги розуміють, що програма буде успішною в тому випадку, якщо вони досягнуть розуміння та підтримки у батьків, готових розділити з ними відповідальність за виховання підростаючого покоління, самим виявляти екологічно грамотну поведінку, узгоджену з принципами економії, раціональності, ощадливості, продуманого ставлення до покупок. . Тоді і діти навчаться передбачати наслідки прийнятих рішень.

Дошкільна екологічна освіта також реалізується в центрах природи шляхом створення зеленої інфраструктури, майданчиків для спостереження за природою. Навчальний план для початкової школи включає дисципліну «навколишній світ». У старших класах питання екології розглядаються у курсах біології та географії. У методиці екологічної освіти передбачені екскурсії різних видів, виконання дослідницьких проєктів, організація спостережень за природними об'єктами, різноманітні види природоохоронної діяльності [16; 17].

Екологічна освіта у Японії. Різка деградація природного довкілля, масові невиліковні захворювання, викликані забрудненнями довкілля (хвороби ітай-ітай, Мінамата та інших.), 1960-ті гг. стали причиною як

екологізації виробництва, а й зміни соціально-екологічної орієнтації Японії. З'явився термін «когай», що означає погіршення стану довкілля через забруднення виробничими та побутовими відходами, випромінюваннями та іншими техногенними перешкодами. Екологізація всіх сфер зажадала кваліфікованих кадрів, підвищення загального рівня екологічної культури населення. У 1990 р. в Японії було створено Інститут екологічної освіти, який повинен розробляти методики, накопичувати та узагальнювати досвід, випускати книги та навчальні посібники з екології. Однак при реалізації планів виникла низка перешкод. Серед них фінансові проблеми, певна відсталість свідомості багатьох шкільних учителів. З одного боку, вони самі не завжди мають необхідні знання, тому не можуть навчати своїх учнів. З іншого боку, навчальні програми складено так щільно, що важко знайти місце у розкладі для занять з екології. Японці вважають, що основна складність з екологічною освітою в школах і вишах полягає в тому, що дещо розпливчастим виглядає сам предмет вивчення [14].

Екологічна освіта в Японії поділяється на чотири рівні:

- перший рівень – для дошкільних установ, початкової та середньої шкіл (в його основу закладено елементарне вивчення організації природи);
- другий рівень – у всіх класах школи вивчають взаємозв'язки у природі, їх роль збереженні екосистеми;
- третій рівень – у старших класах шкіл, коледжах та університетах вивчають взаємозв'язки природного середовища з суспільством;
- четвертий рівень – для студентів спеціалізованих факультетів університетів, викладачів, дорослої частини населення (включає вивчення дисциплін з охорони навколишнього середовища, серед них екологічне законодавство, проблеми екології та збереження природи, екологічна біологія, збереження дикої природи, екологія рослин та тварин та ін.).

Основу екологічної освіти та виховання в Японії складають такі положення:

- виховання має забезпечувати розуміння громадянином згубного впливу людини на природу;
- навчання фахівців у різних сферах суспільного життя має бути спрямоване на запобігання екологічній кризі;
- різні програми, спрямовані на охорону природи, мають бути забезпечені державною та громадською підтримкою [17].

Екологічна тематика включається до програм перепідготовки викладачів шкіл, коледжів [1].

У Японії ще створена цілісна система екологічної освіти, а наявні позитивні результати пов'язані з особистістю викладачів, їх професіоналізмом, творчим підходом до проблеми, ентузіазмом і захопленістю. Здобуття екологічних знань може стати природною складовою загальної освіти Японії.

В останні роки в Японії набув великої популярності екологічний туризм. Екотуризм – це подорожі, пов'язані з отриманням нових знань про природу, необхідність її захисту.

Екотуризм у Японії представлений поїздками до Антарктиди, а також одноденними екскурсіями найближчими околицями затвердженими маршрутами. Підготовка маршрутів та їх реалізація здійснюються за участю Японського центру вивчення дикої природи, Агентства з охорони навколишнього середовища та інших державних організацій.

За допомогою гіда учасники екскурсії отримують багато цікавих відомостей про астеніях і тварин у їхньому природному середовищі. При цьому, крім вирішення завдань додаткової екологічної освіти, звертається увага на важливість взаєморозуміння людей та природи

Екологічна освіта у Китаї. Початок екологічної освіти в країні було покладено наприкінці 1970-х рр., і в даний час воно стало частиною обов'язкової освіти в початковій школі та перші три роки в середній школі. У Китаї в останнє десятиліття значно збільшилася кількість годин, виділених на викладання шкільних курсів природознавства та біології. На думку

китайських фахівців, оновлення та розширення програми навчання біології у школі необхідно провести за рахунок запровадження сучасних розділів, таких як:

- генетика;
- цитологія;
- екологія [2].

Уроки екології проводяться у вигляді факультативів, практикумів, а також екологічні питання розглядаються на уроках біології, географії та природознавства. Потреба поліпшення екологічного навчання у Китаї вийшла першому плані. У якості ефективного підходу в екологічній освіті розглядається міждисциплінарний підхід – включення питань екології до всіх шкільних предметів при усуненні міждисциплінарних бар'єрів.

Особлива увага приділяється підготовці тих, хто навчатиме. На базі трьох педагогічних університетів у рамках реалізації проєкту «Ініціатива викладачів екології для Китаю» було створено три Центри екологічного навчання, на які було покладено завдання підготовки кадрів для реалізації проєкту у різних регіонах країни.

На спеціальних семінарах навчаються шкільні вчителі, адміністратори та методисти системи освіти на місцях. Тематика питань, що розглядаються на семінарах, відображає найактуальніші екологічні питання:

- основні світові екологічні проблеми;
- освіта та сталий розвиток;
- екологічні принципи та екологічна етика.

У навчанні на семінарах учасникам пропонується дослідницький підхід. По завершенні семінарів кожен учасник розробляє власну програму екологічної освіти та розпочинає її впровадження в освітній процес для того, щоб через рік на спеціальному семінарі обговорити досягнення та удосконалення програми. Найкращі програми та досвід поширюються на освітні заклади по всій країні.

У країні активно шукають шляхи соціально-економічного та технологічного розвитку, що не супроводжуються руйнуванням природного середовища, тому основними завданнями екологічної освіти визначено надання Допомоги людям у розумінні взаємозалежності їх життя на Землі та навколишнього середовища, прийнятих рішень та дій щодо використання природних ресурсів, щодо взаємодії з усім живим Землі [4].

Екологічна освіта у Україні. Систематична реалізація екологічної освіти у Україні почалася 60-х гг. ХХ ст., а у 80-х роках сформувалася система безперервної екологічної освіти. В Україні, як і в інших державах, відповідно до рішення Конференції ООН із сталого розвитку (1992) почалася розробка стратегії сталого розвитку країни.

Серед основних напрямів переходу Україні до сталого розвитку крім створення його правової основи, розробки системи стимулювання господарської діяльності та встановлення меж відповідальності за її екологічні результати зазначено на формування ефективної системи пропаганди ідей сталого розвитку та створення відповідної системи виховання та навчання.

У ст. 73 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» (2002) чітко визначено, що з метою підвищення екологічної культури суспільства та професійної підготовки фахівців встановлюється система загального, комплексного та безперервного екологічного виховання та освіти, що охоплює весь процес дошкільного, шкільного виховання та освіти, професійної підготовки фахівців у середніх та вищих навчальних закладах, підвищення їхньої кваліфікації з використанням при цьому засобів масової інформації. Унікальність екологічної української освіти та виховання пов'язана зі зміною у змісті особистісних цілей, які акцентують увагу на формуванні гармонійної особистості, здатної до оптимального регулювання відносин у сфері взаємодії суспільства та природи, що має вміння гідно оцінити та зберегти кожен компонент природи, що здійснює дії з

раціонального використання природи, що має ціннісне ставлення до природи [11].

Розуміння екологічної культури як мети екологічної освіти одержало обґрунтування у роботах вчених та закріплено на законодавчому рівні. Екологічна культура нині є обов'язковою вимогою життя у світовому співтоваристві. Ця культура проявляється як сукупність ідейних та морально-політичних установок, соціально-моральних цінностей, норм і правил, що забезпечують стійку якість довкілля, екологічну безпеку та раціональне природокористування [6; 13].

В Україні законодавчо встановлено систему загальної, комплексної та безперервної екологічної освіти та виховання, що охоплює весь процес дошкільного, шкільного виховання та освіти, професійної підготовки фахівців у середніх та вищих навчальних закладах, підвищення їх кваліфікації. Екологічна освіта як система є сукупність освітніх програм, державних освітніх стандартів і освітніх установ, що їх реалізують. Постановою Міністерства освіти та Міністерства охорони навколишнього середовища та природних ресурсів «Про екологічну освіту учнів в освітніх установах» (1994) позначені його пріоритети, серед яких:

- створення інфраструктури для забезпечення системи безперервної екологічної освіти;
- перетворення всіх навчальних курсів з погляду екологічно безпечного сталого розвитку;
- звернення до екологічних глобально значимих проблем;
- створення системи практичної діяльності учнів щодо поліпшення та збереження навколишнього середовища;
- розвиток додаткової екологічної освіти;
- підготовка та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з питань екологічної освіти та виховання.

В екологічній освіті широко та різноманітно представлені три напрями: однопредметний, багатопредметний та змішаний [10; 11]. Однопредметний

напрямок передбачає досягнення мети екологічної освіти у рамках вивчення одного предмета – «Екології». крім того, напрямок базується на інтеграції навчального матеріалу різних предметів, застосуванні інтегрованих методів та форм навчання. Багатопредметний напрямок заснований на максимальній екологізації основного змісту шкільних предметів природничо-наукового та суспільно-гуманітарного циклів. Певні можливості екологічної освіти мають усі шкільні предмети, але провідна роль належить біології, яка може стати тим ядром, яке поєднує екологічний зміст предметів різних циклів. Змішаний напрямок реалізується на поєднанні у навчальному процесі спеціальних інтегрованих курсів та введенні екологічного змісту у кожний навчальний предмет.

Дедалі більшого значення набуває додаткової екологічної освіти, здійснюване екологічними клубами, центрами, гуртками, секціями, науковими товариствами.

Навчально-виховний процес включає різноманітні форми, технології, методи, засоби навчання та виховання. Особлива увага приділяється організації практичної та дослідницької діяльності учнів з екологічної тематики (моніторингові дослідження, вивчення біорізноманіття об'єктів живої природи та ін.), формуванню вмінь та навичок практичної діяльності з охорони навколишнього середовища. Екологічна освіта в цілому дозволяє кожній людині усвідомити свою єдність із людською спільнотою та біосферою.

Одним із важливих факторів розвитку в Україні системи безперервної екологічної освіти стала реалізація в рамках міждержавних, міжурядових та двосторонніх угод різних міжнародних проєктів у галузі екологічної освіти.

Таким чином, можна відзначити, що екологічна освіта займає важливе місце в освітній діяльності різних країн світу, і їй приділяється дедалі більша увага. У кожній країні воно має свої особливості, пов'язані з історією його виникнення та еволюцією, специфікою систем виховання та освіти, рівнем освітнього розвитку країни та іншими факторами.

Так, у США, Японії та Німеччині екологічна освіта як умова сталого розвитку здійснюється з урахуванням біологічних, промислових та регіональних аспектів екології, що призвело до формування екологічної культури у більшій частині населення. У Японії та Німеччині внаслідок їхніх невеликих територій та невеликої кількості етнічних груп велика увага приділяється промисловим аспектам екології. У США поряд із промисловими аспектами розглядаються і регіональні аспекти екології, проте без тісного зв'язку один з одним, що є гальмуючим фактором подальшого підвищення ефективності екологічної освіти.

На стадії розвитку знаходиться екологічна освіта в Китаї, яка приділяє значну увагу міждисциплінарному підходу через включення питань екології до всіх шкільних предметів та підготовки педагогів з екології. В Україні створена система загального комплексного і безперервного екологічного освіти, основою якої є біологічні, промислові та регіональні аспекти екології. При цьому всі щаблі безперервної регіональної екологічної освіти містять регіональний компонент. Кінцевими результатами реалізації регіональної безперервної екологічної освіти є формування та розвиток екологічної культури особистості та суспільства, поліпшення екологічної ситуації в регіонах, сталий розвиток регіонів, підвищення якості життя населення.

Інтенсивні процеси розвитку екологічної освіти, що охопили освітні системи багатьох держав, відрізняються тенденцією до економічної, соціальної та культурної інтеграції, зближення країн при вирішенні глобальних проблем, що виходять за національні та державні рамки. Розвиток екологічної освіти та виховання в контексті концепції сталого розвитку у дусі миру та взаєморозуміння покликане забезпечити формування у молоді відповідальності за долі не лише свого регіону, країни, а й усієї планети.

1.2. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку: зміст, специфіка, труднощі

Сьогодні дошкільний заклад уникає закритої директивної моделі виховання. Дедалі більше реалізуються різні соціально-педагогічні проекти, нові форми організації освітніх практик з метою різнобічного розвитку дитини та її успішної соціалізації у суспільстві. Дитячі організації стають відкритими взаємодії з соціальними партнерами.

Проте, аналіз науково-методичної літератури з зазначеної теми дозволив виділити такі протиріччя:

- між регламентованими традиційними формами роботи з екологічної освіти дошкільнят та можливостями використання нових форматів організації екологічної освіти з урахуванням територіального місцезнаходження дошкільної організації, її еколого-освітнього ресурсу, можливістю використання відкритого цифрового освітнього середовища;

- між особливостями підготовки педагогів та широким спектром можливостей реалізації сучасних освітніх форм роботи зі старшими дошкільнятами;

- між необхідністю застосування діяльнісного підходу в реалізації нових форм екологічної освіти сучасних дошкільнят з можливістю розширення їх екологічного та культурного кругозору та можливістю прояву активної життєвої позиції суб'єктів освітньої діяльності, включенням їх у реальні екологічні проекти, що виходять за рамки дошкільної організації, з урахуванням використання можливості побудови освітнього процесу у відкритому освітньому середовищі спільно з соціальними партнерами.

Існуючі програми у ЗДО, відбивають педагогічний підхід, у якому навчання, виховання та розвитку дошкільнят чітко структуровано, організовано і реалізується всередині офіційної системи дошкільного освіти. При реалізації цього підходу, впровадження нових форматів екологічної освіти старших дошкільнят може здійснюватись у варіативній частині

освітньої програми (парціальних програм педагогів). Перевагою нашого інноваційного проєкту є реалізація додаткової соціально-педагогічної програми у межах формату «гостьової педагогіки» (неформальна освіта). У реалізації цього напрямку ведеться активний пошук та методична підготовка для реалізації нових форматів екологічних проєктів із дошкільнятами.

Аналіз літератури з обраного для науково-практичної діяльності напрямку свідчить про те, що сучасний дошкільний заклад набув статусу першого ступеня освіти дитини-дошкільника, тому (крім традиційної організації процесів навчання, виховання та розвитку дітей) значна увага приділяється процесам забезпечення різнобічного розвитку дитини, забезпечення якості дошкільної освіти, в тому числі за рахунок використання ресурсу відкритого цифрового освітнього середовища та практичного досвіду взаємодії. У цьому, звертаючись до праць класиків дошкільної педагогіки, важливо зазначити, що вони актуалізували в роботі з дітьми принцип природовідповідності, наголошували на необхідності різнобічного гармонійного розвитку дитини, формування у нього дбайливого ставлення до навколишнього світу та свого здоров'я.

У дошкільний період дитинства дитина встановлює зв'язки та відносини з провідними сферами буття: світом людей, природою, предметним світом, створеним працею людини. Психологи і педагоги відзначають, що старший дошкільний вік – період активного формування особистісних якостей, поведінки, звичок та ін. Саме тому у дошкільнят потрібно закладати основи екологічної культури, розумної поведінки в природі, розумного споживання, дбайливого ставлення до свого природного здоров'я.

Дошкільне дитинство є феномен культурного розвитку дитини в період його первинної соціалізації та прояви почав суспільно спрямованої активності. Сьогодні в контексті БКДО соціальне партнерство в системі дошкільної освіти – це система інститутів та механізмів такого узгодження інтересів усіх учасників освітнього процесу, яке засноване на

рівноправному співробітництві батьків, педагогів та дітей [4]. Понад те, БКДО пропонує вирішувати завдання формування загальної культури вихованців. Ключовий елемент, навколо якого формується соціальна взаємодія – це певна соціальна подія або соціальна проблема [4].

Серйозною біосоціальною проблемою нині є низький рівень екологічної культури населення. Як відомо, екологічна культура – це невід’ємна частина загальної культури людини.

Вченими, розробляючи проблему формування екологічної культури в дошкільних закладах, наголошували на необхідності формувати у дітей старшого дошкільного віку основи екологічної грамотності та екологічної культури, приділяти увагу стійкості результатів розвитку особистості.

Відповідно до БКДО, екологічна спрямованість виховної компоненти сформульована так: «Дитина виявляє допитливість, ставить питання дорослим і одноліткам, цікавиться причинно-наслідковими зв’язками, намагається самостійно вигадувати пояснення явищам природи, схильний спостерігати, експериментувати. Має початкові знання про себе, природний і соціальний світ. Має елементарні уявлення з галузі живої природи, природознавства» [4]. Під ці формулювання і розгортається цілісна система екологічної освіти у ЗДО

Для ефективного входження дитини на світ покупців, безліч природи у дошкільній педагогіці зазвичай використовуються різні форми навчання, виховання та розвитку дитини, які різняться: за кількісним складом учасників; характер взаємодії між ними; способів діяльності; місцю проведення. Вчені в галузі дошкільної освіти, Як у забезпеченні йому можливості і готовності пізнавати світ і вчитися самостійно, опановувати позицію суб’єкта діяльності. А для цього необхідні сучасні освітні формати організації освітнього процесу. Останнім часом особливу популярність захворіли на такі форми екологічної освіти дошкільнят, як «Екологічна стежка», «Зелена школа» та ін.

Однак досліджень, присвячених розробці та впровадженню нових форматів організації освітнього процесу у питаннях екологічного розвитку дошкільнят із залученням соціальних партнерів, використанням територіального ресурсу та ресурсу відкритого цифрового освітнього середовища в даний час недостатньо. Також в умовах формальної та неформальної освіти актуальним стає розробка та використання нових форм та освітніх практик з розширення досвіду та кругозору дітей у формуванні основ екологічної грамотності, розвитку критичності, психологічної стійкості та активної життєвої позиції з охорони навколишнього середовища та формування здорового способу життя.

Соціальне партнерство передбачає продуктивну взаємодію суб'єктів освітнього та соціального середовища як на рівні системи дошкільної організації, так і в умовах міжорганізаційної взаємодії із соціальними інститутами, що займаються питаннями екології та здоров'я людини. Для розширення кругозору дітей, формування відповідального та дбайливого ставлення до навколишнього світу, природи, власного здоров'я, до соціального партнерства необхідно залучати різні організації, напрацьований досвід яких у питаннях екології (в адаптованому варіанті) буде корисним для дітей старшого дошкільного віку.

Мета науково-методичної діяльності: розробити та впровадити у практику дошкільної освітньої організації нові формати екологічної освіти дітей старшого дошкільного віку, використовуючи можливості територіального розташування ЗДО, ресурс розвиваючого предметно-просторового середовища, наявний у цьому напрямі педагогічний досвід та соціально-партнерське співробітництво.

До вирішення першорядних завдань науково-методичної діяльності входить:

- розробка та реалізація нових форматів організації екологічної освіти старших дошкільнят, у тому числі з використанням можливостей

територіального місцезнаходження освітньої організації, ресурсу відкритого цифрового освітнього середовища та можливостей соціальних партнерів;

- підвищення організаційно-методичного та інформаційного рівня розвитку педагогів щодо якості педагогічної взаємодії між суб'єктами освітньої діяльності через проведення відкритих заходів та участі у заходах партнерів з мережевої взаємодії (очно та дистанційно) з метою поширення (дисемінації) досвіду спільної діяльності та кращих освітніх практик екологічного розвитку старших дошкільнят.

Вирішити ці завдання ми передбачаємо за рахунок злагодженої роботи педагогічного колективу ЗДО, соціальної взаємодії з цікавими, чуйними та мобільними партнерами, зацікавленими екологічною тематикою та готовими до співпраці.

Алгоритм побудови роботи з впровадження нових форматів екологічної освіти старших дошкільнят будується, з одного боку, з урахуванням нормативно-правових вимог у галузі дошкільньої освіти, БКДО, професійний стандарт педагога, з іншого боку – модельні локальні акти дозволяють здійснювати гнучкий підхід у плануванні заходів на підставі наявних ресурсів екологічного середовища освітньої організації, подійності в освітній практиці, технічних та функціональних можливостей залучення зовнішніх соціальних партнерів, персоніфікації педагогічного процесу та його змістовної наповнюваності.

Нові освітні формати передбачають реалізацію процесу формування екологічної грамотності та екологічного виховання у різних видах дитячої діяльності:

1. Пізнавально-дослідницька. Екологічні експедиції, еко-туризм, екологічний вояж у віртуальному форматі, що включають технологію організації спостережень як джерела пізнання навколишнього середовища, екологічні завдання / випадки, технологія організації елементарних дослідів, фенологічних та орнітологічних спостережень, експериментування, технологія екологічного моделювання та проєктування.

2. Соціокультурна діяльність екологічної спрямованості (музично-дозвільна та фізкультурно-оздоровча). До неї входять екологічні акції, флешмоби, екологічні екскурсії, стежки, екологічна вітальня, екологічні квести, а також ігри-вікторини (квізи), лото, еколого-валеологічні ігри.

3. Інформаційно-комунікативна діяльність. Здійснюється через ЕКО-TV, еко-блогерську освіту, еко-журнали, дитячі телемости між освітніми організаціями з екології та здоров'я-збереження, дитячі майстер-класи з виїздом на інші майданчики, ігрові комунікації, навчальні ситуації (кейси), казки з екологічною тематикою, створені задля зміцнення здоров'я та формування позитивних навичок.

4. Елементарна трудова діяльність та праця у природі. Може успішно реалізовуватись через «сільський екотуризм», формат «польової школи», екологічний патруль/десант та ін.

5. Конструктивно творча. Така діяльність відкриває широкі можливості використання елементів ландшафтного еко-дизайну, флористики, виготовлення виробів та декору з підручного, природного та непридатного матеріалу та ін.

Педагогічний пошук засобів екологічного виховання дітей для реалізації сучасних та інтересних проєктів, які сприяють розвитку у дошкільнят основ екологічної грамотності та раціонального природокористування привели до ідеї використання ландшафтного та розвиваючого предметно-просторового середовища

Перевагою в роботі є те, що на територію дошкільної освітньої організації вже розміщені і реалізується екологічно спрямована освітня діяльність з дошкільнятами за допомогою об'єктів-комплексів, що розвиваються, розташованих на відкритому повітрі – це дитячий метеорологічний майданчик «Метеостанція» та «Міні-ботанічний сад». Використання даних розвиваючих екологічних комплексів для реалізації педагогічних технологій та ефективних утворювальних практик з дошкільнятами неоцінено.

Дитячий метеорологічний майданчик – дає можливість познайомити дітей з основними стандартними метеорологічними приладами, з методикою та технікою фенологічних спостережень та обробки їх результатів (феномоніторинг). Забезпечує проведення практичних робіт, організацію систематичних спостережень за погодою, сезонними явищами у навколишній природі. Цей комплекс дозволяє реалізовувати елементарну експериментальну дитячу діяльність, прогнозувати погоду та інші природні явища.

«Міні-ботанічний сад» – відіграє важливу роль у системі накопичення кожною дитиною особистого досвіду екологічно правильної взаємодії з природою найближчого оточення. Він дозволяє більш продуктивно проводити заняття з екології, трудової діяльності. Водночас здійснюється оздоровлення дітей як у свіжому повітрі, і у приміщеннях освітньої організації.

Практика показує, що результативність екологічної освіти багато в чому залежить від умов, де знаходиться дитина. Наявність інших добре оснащених відкритих дитячих майданчиків (тренажерний комплекс, скеледром, музично-розвивальний простір, стадіон та автомістечко, «Сад пам'яті», «еко-город») сприяє реалізації еколого-валеологічних завдань науково-методичної діяльності в Дитячому оздоровчому містечку «Малюк».

Для розширення світогляду дітей та соціальних контактів в екологічному вихованні дошкільнят залучаються організації-партнери з наукової, педагогічної, культурно-просвітницької, медичної та інших сфер діяльності.

Оцінка ефективності впровадження нових освітніх форматів екологічного спрямування може бути пов'язана з вивченням:

- особливостей мотиваційної сфери (прояв інтересу до екологічної тематики, знаннями екологічної спрямованості);

- динаміки когнітивно-мовного та емоційно-особистісного компонента розвитку (формування екологічної свідомості та загального кругозору, формування емоційно-особистісної сфери, розвиток емпатії та чуйності);

- вольових компонентів поведінки та діяльності – у прийнятті та реалізації позиції суб'єкта діяльності (формування та реалізація досвіду активного учасника спільних екологічних заходів).

Для реалізації ідеї проєкту необхідне розширення контактів та залучення соціальних партнерів, які виражають готовність та виявляють ініціативу до реалізації спільних проєктів з ЗДО у вирішенні завдань екологічного виховання старших дошкільнят. Все це може бути розроблено і представлено у форматі інноваційної технології організації спільних заходів (*event*-менеджмент), яка містить універсальний покроковий алгоритм взаємодії з соціальними партнерами. Опрацювання кроків взаємодії із соціальними партнерами допоможе чітко та швидко налагоджувати необхідні зв'язки, реалізовувати екологічні освітні проєкти з дітьми старшого дошкільного віку. Цей досвід буде корисним і для інших освітніх організацій, які займаються питаннями екологічного виховання дошкільнят.

Науково-методична робота у цьому напрямі дозволить:

1. Систематизувати, розширити та обґрунтувати науково-практичний досвід суб'єктів освітніх відносин, які беруть участь у науково-методичній діяльності, активізувати взаємодію організацій-партнерів.

2. Апробувати нові формати екологічного виховання старших дошкільнят за умов взаємодії із соціальними партнерами та створити методичний інструментарій для фахівців ЗДО.

3. Використовувати механізми *event*-менеджменту в ЗДО, які дозволять організувати соціальне партнерство державних та недержавних установ різного рівня в рамках реалізації нових форматів екологічних проєктів та соціальних ініціатив, проводити спільні освітні події, заходи з дітьми, використовуючи творчий, виховний та освітній потенціал.

4. Розробити гнучкий алгоритм та систему взаємодії із соціальними партнерами для вирішення завдань екологічної освіти дошкільнят.

5. Розширити горизонтальні та вертикальні зв'язки, освітній простір за рахунок створення інфосередовища дошкільної освітньої організації – платформи для трансляції досвіду спільної діяльності в ході реалізації проєктів; підвищити рівень ІКТ-компетенцій педагогів.

6. Розробити моніторинг оцінки якості та ефективності комплексу заходів щодо екологічної освіти старших дошкільнят.

1.3. Формування екологічної культури дошкільників через розвиток сенсорно-екологічних уявлень

Екологічна освіта у ХХІ ст. виступає напрямною лінією становлення сучасної освітньої системи, що домінує сферою у формуванні екологічної культури [1]. Ядром екологічної культури є екологічна свідомість. Формування екологічної свідомості особистості передбачає вирішення трьох основних завдань:

- 1) розвиток адекватних екологічних уявлень;
- 2) формування ставлення до природи;
- 3) формування системи умінь, навичок та стратегій взаємодії з природою.

Загострюючи увагу на розвитку екологічних уявлень, слід зазначити, що система уявлень дозволяє особистості знати, що як відбувається у світі природи між людиною і природою і як слід чинити з погляду екологічної доцільності.

На сьогоднішній день на Землі практично не залишилося абсолютно незайманих куточків первозданної природи. Розуміючи категорію обмежених можливостей у широкому лексичному значенні, можна констатувати, що сучасна (насамперед міська) дитина ризикує опинитися в ситуації обмеження можливостей повноцінних контактів із навколишнім природним

середовищем, повномасштабної ініціації інфокомунікаційних каналів взаємодії, розвитку адекватних екологічних уявлень особистості. Щоб уникнути подібних негативних проявів обмеження можливостей у процесі особистісного розвитку, особливо актуалізується необхідність технологічного забезпечення діалогізму особистості та світу природи на сенсорній основі [2].

Сенсорну екологію розглядають як складову частину фізіологічної екології, пов'язану з вивченням принципів формування сенсорних здібностей організму в різних екологічних умовах та оцінкою екологічного «благополуччя» інформаційного поля довкілля. Можливості задоволення фізіологічних потреб організмів завдяки інформаційним імпульсам із навколишнього світу мають велике значення. Однак вузькобіологічне тлумачення завдань сенсорної екології не дозволить поглянути на питання ширше: вивчити особливості взаємодії різноманіття психічного змісту особистості та різноманіття природного змісту світу. Тому слід взяти, створити більш лабільні орієнтири, зокрема й у напрямів розвитку сенсорної екології, які б відшукати особистості адекватне місце у світі, відповідне – життєстверджуюче – поведінка [3].

Обґрунтовуючи процес трансформації екології з дисципліни біологічного циклу освіти сучасної людини у особливе ставлення особистості світу, слід сфокусувати науковий погляд на локальних аспектах такої трансформації. Пошук «інформаційного середовища», що задовольняє потреби у припливі сигналів навколишнього середовища, з одного боку, – обґрунтовується суто фізіологічно; з іншого – це початок почав процесу психічного розвитку особистості взагалі [4]. Тому не можна применшувати ролі всіх каналів надходження інформації про світ на будь-якому етапі розвитку особистості, важливо актуалізувати освітні тенденції гармонізації взаємодії особистості, насамперед, із сенсорно сприймається середовищем [5]. Сьогодні сенсорна екологія має вийти за межі наукового напрямку

фізіології органів чуття, ставши основою природоподібного визначення особливого культурного феномена особистості в поточному столітті.

Дошкільний вік у тих екологічного виховання характеризується як сензитивний; дошкільне дитинство є сприятливим періодом на формування необхідних знань, умінь, позитивного ставлення до довкілля [6], дошкільнята засвоюють екологічні знання поки що лише на рівні уявлень.

На сучасному розвитку системи екологічної освіти актуальним і необхідним бачиться формування, зокрема, сенсорно-екологічних уявлень особистості. Сенсорно-екологічні уявлення виступають когнітивною основою розвитку цілісного ставлення до сенсорно сприймається світу і є системою образів, поглядів, у яких відбито виразні особливості об'єктів, що визначають характер сенсорного сприйняття.

На тлі складної епідеміологічної ситуації, коли взаємодія дитини з живою природою виявляється утрудненою і обмеженою [7], питання розвитку екологічних уявлень взагалі та сенсорно-екологічних зокрема постає як особливо актуальне. Його рішення щодо дітей дошкільного віку матиме свої специфічні (як концептуальні, і методичні) особливості.

Цілі роботи:

- спроектувати та реалізувати у формі пізнавально-творчого проєкту цілеспрямований педагогічний процес формування сенсорно-екологічних уявлень дошкільнят;

- виявити позитивні та негативні сторони реалізованого педагогічного процесу формування сенсорно-екологічних уявлень дошкільнят, на основі яких зробити висновки про його значення у контексті становлення сенсорно-екологічної культури вихованців.

Першочерговою умовою формування сенсорно-екологічних уявлень дошкільнят є забезпечення діалогізму дітей і природи на сенсорній основі. Абстрагуючись від буквального розуміння значення діалогізму в мовній взаємодії мислячих суб'єктів, можна говорити про реалії діалогу особистості та природного світу. У цьому актуалізується здатність особистості розуміти

«відповіді, голос, мову природи». Вихідним же кордоном контакту особистості та світу природи є сенсорна взаємодія. При цьому на перший план виходять психореабілітаційні, здоров'язберігаючі аспекти зазначеної форми взаємодії. Таким чином, організація діалогізму як форми взаємодії особистості та природи має на увазі якісно інший рівень розуміння феномену діалогової взаємодії, завдяки можливості трактування своєрідних «відповідей» природного світу на питання особистості.

У процесі розвитку сенсорно-екологічних уявлень буде задіяно перцептивний канал формування ставлення до навколишнього світу. У педагогічному процесі необхідно використовувати атракційні можливості природних об'єктів, тобто підбирати для демонстрації дошкільнятам або процесу взаємодії з живими істотами таких представників флори та фауни, які викликають позитивну емоційну реакцію.

Педагогу доцільно також акцентувати увагу старших дошкільнят на відповідних властивостях тварин та рослин («Погляньте, які у нього...»). Можна давати своєрідні творчі завдання, наприклад, таке: «По дорозі в дитячий садок постарайтеся помітити, на чому зупинився ваш погляд, на які будівлі, дерева, а може, тварин вам хотілося подивитися довше; можливо, щось гарне навіть змусило вас милуватися ним? А може, щось навпаки відштовхувало ваш погляд, здавалося непривабливим? На що, взагалі, ви звернули увагу? Необхідно намагатися задіяти сенсорну систему дитини (наприклад: «Погляньте!»).

В рамках організованого цілеспрямованого педагогічного процесу формування сенсорно-екологічних уявлень дошкільнят було реалізовано пізнавально-творчий проєкт «Райдужний тиждень».

Тривалість проєкту: короткостроковий.

Тип проєкту: пізнавально-творчий.

Освітня область: пізнання.

Основний вид діяльності: пізнавально-дослідницька, продуктивна.

Області інтеграції: мовленнєвий розвиток, художньо-естетичний розвиток, фізичний розвиток, соціально-комунікативний розвиток.

За формою реалізації: груповий.

Методи організації: розмови пізнавального характеру, ігри, розгляд ілюстрацій, спостереження, читання творів художньої літератури.

Учасники проєкту: діти, вихователь, педагог-психолог, батьки.

Вік дітей: 1,5-3 роки.

Мета проєкту: підвищити рівень сенсорно-екологічних уявлень дошкільнят (з урахуванням повномасштабного залучення кольору).

Завдання проєкту:

Освітні:

- формувати відчуття кольору дошкільнят;
- активізувати словниковий запас дошкільнят;
- Формувати вміння розрізняти та називати кольори.

Розвиваючі:

- розвивати допитливість, пізнавальні психічні процеси (увага, мислення, пам'ять, уява) при спільній та індивідуальній діяльності;
- розвивати творчі та інтелектуальні здібності дітей.

Виховуючі:

- виховувати любов до навколишньої природи;
- Викликати у дітей позитивні емоції, збагачувати враження, пробуджувати інтерес до ігрової діяльності.

Запланований результат:

Для дітей:

- Підвищення рівня сенсорно-екологічних уявлень про основні кольори;
- Емоційне благополуччя дітей у дитячому садку.

Для педагога:

- Підвищення рівня педагогічної компетентності;
- Підвищення якості роботи з дітьми та батьками;

- Збагачення просторово-предметного компонента освітнього середовища дошкільної освітньої організації наочно-дидактичним матеріалом.

Для батьків:

- встановлення партнерських відносин батьків та педагогів, батьків та дітей в організації спільної діяльності в рамках реалізації проєкту;
- розвиток уміння підбирати цікавий пізнавальний та наочний матеріал;
- розвиток творчих здібностей;
- формування інтересу до пізнавально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку;
- педагогічне просвітництво.

Відповідно до задуму проєкту з батьками дошкільнят було досягнуто домовленості про те, що кожен новий день тижня вони одягають дітей у одяг переважно певного кольору (конкретного, якому буде присвячений день у дитячому садку).

Етапи реалізації проєкту: підготовчий, практичний, аналітичний.

Підготовчий етап.

На підготовчому етапі з дітьми та батьками проводилася робота з наступних напрямків.

1. Підбір ілюстративного та наочно-дидактичного матеріалу.
2. Знайомство дітей із творами художньої літератури.
3. Розробка плану проведення «Райдужного тижня».
4. Розподіл ролей, обов'язків.
5. За добірка сценаріїв та ігор.
6. Створення фотоальбому «Кольори веселки навколо нас».

Практичний етап

При реалізації практичного етапу пізнавально-творчого проєкту «Райдужний тиждень» було застосовано комплекс методів та засобів організації видів дитячої діяльності. До застосованих методів належать: спостереження на прогулянках, розгляд ілюстрацій, фотографій у

пізнавальних книгах і дитячих ілюстрованих енциклопедіях, розвиваючі ігри, моделювання, бесіда. Як застосовані педагогічні засоби виступили: фотографії з пізнавальних книг та дитячих ілюстрованих енциклопедій; книги.

На практичному етапі реалізації проєкту було зроблено установку на підтримку в дітях дитячої творчої ініціативи, що дуже важливо і необхідно для того, щоб дитина повірила в себе, виросла ЗДОитливою, активною, доброю, здатною долати будь-які труднощі в житті. Було створено умови для вільного вибору дітьми виду діяльності та учасників спільної діяльності. При реалізації проєкту як напрям підтримки дитячої ініціативи була задіяна ініціатива як цілепокладання, тобто всі діти, що беруть участь у проєкті, були включені в різні види продуктивної діяльності. Пізнавальна ініціатива була реалізована дітьми під час ігор, цікавих бесід та пізнавальних спостережень, відгадування загадок, читання казок тощо.

Таким чином, ефективність процесу формування сенсорно-екологічних уявлень потенційно сприятиме становленню окремої складової екологічної культури особистості -культури сенсорно-екологічної. Сенсорно-екологічна культура відбиває найважливіший аспект взаємовідносин особистості та довкілля у процесі безпосереднього сенсорного сприйняття світу; даний аспект показовий інтеграцією, обумовленої синтетичним, структурним сенсорним сприйняттям всім каналам -через всі органи чуття – надходження інформації про світ у сукупності. За обов'язкової умови такої єдності виникають, зокрема, конкретні образи, продукти духовного ставлення до навколишнього середовища. Значною ознакою сенсорно-екологічної культури стає когерентність, що відображає ступінь узгодженості взаємодії особистості та середовища по різних сенсорних каналах. Ознака когерентності може бути використана у характеристиці явища за критерієм «гармонійне – негармонійне», що актуалізує екологічну компоненту феномену.

Висновки до розділу I

У першому розділі роботи були представлені теоретичні засади дослідження екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Охарактеризоване сучасна екологічна освіта у країнах світового співництва як умови стійкого розвитку. Виділено, що в Україні створена система загального комплексного і безперервного екологічного освіти, основою якої є біологічні, промислові та регіональні аспекти екології. При цьому всі щаблі безперервної регіональної екологічної освіти містять регіональний компонент. Кінцевими результатами реалізації регіональної безперервної екологічної освіти є формування та розвиток екологічної культури особистості та суспільства, поліпшення екологічної ситуації в регіонах, сталий розвиток регіонів, підвищення якості життя населення. Інтенсивні процеси розвитку екологічної освіти, що охопили освітні системи багатьох держав, відрізняються тенденцією до економічної, соціальної та культурної інтеграції, зближення країн при вирішенні глобальних проблем, що виходять за національні та державні рамки. Розвиток екологічної освіти та виховання в контексті концепції сталого розвитку у дусі миру та взаєморозуміння покликане забезпечити формування у молоді відповідальності за долі не лише свого регіону, країни, а й усієї планети.

Проаналізовані засади екологічної освіти старших дошкільників в умовах взаємодії з соціальними партнерами. Визначено, що оцінка ефективності впровадження нових освітніх форматів екологічного спрямування може бути пов'язана з вивченням: особливостей мотиваційної сфери (прояв інтересу до екологічної тематики, знаннями екологічної спрямованості); динаміки когнітивно-мовного та емоційно-особистісного компонента розвитку (формування екологічної свідомості та загального кругозору, формування емоційно-особистісної сфери, розвиток емпатії та чуйності); вольових компонентів поведінки та діяльності – у прийнятті та реалізації позиції суб'єкта діяльності (формування та реалізація досвіду

активного учасника спільних екологічних заходів). Для реалізації ідеї проєкту необхідне розширення контактів та залучення соціальних партнерів, які виражають готовність та виявляють ініціативу до реалізації спільних проєктів з ЗДО у вирішенні завдань екологічного виховання старших дошкільнят. Все це може бути розроблено і представлено у форматі інноваційної технології організації спільних заходів (*event*-менеджмент), яка містить універсальний покроковий алгоритм взаємодії з соціальними партнерами..

Окреслено формування сенсорно-екологічного уявлення сучасних дошкільників. Зроблено висновки, що ефективність процесу формування сенсорно-екологічних уявлень потенційно сприятиме становленню окремої складової екологічної культури особистості -культури сенсорно-екологічної. Сенсорно-екологічна культура відбиває найважливіший аспект взаємовідносин особистості та довкілля у процесі безпосереднього сенсорного сприйняття світу; даний аспект показовий інтеграцією, обумовленої синтетичним, структурним сенсорним сприйняттям всім каналам – через всі органи чуття – надходження інформації про світ у сукупності. За обов'язкової умови такої єдності виникають, зокрема, конкретні образи, продукти духовного ставлення до навколишнього середовища. Значною ознакою сенсорно-екологічної культури стає когерентність, що відображає ступінь узгодженості взаємодії особистості та середовища по різних сенсорних каналах. Ознака когерентності може бути використана у характеристиці явища за критерієм «гармонійне – негармонійне», що актуалізує екологічну компоненту феномену.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО- МЕТОДИЧНІ УМОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Психолого-педагогічні умови екологічного виховання дошкільників

Період дошкільного дитинства грає визначальну роль формуванні особистості дитини, оскільки характеризується особливою сенситивністю і сприйнятливістю. Чим буде наповнено цей період, які цінності будуть закладені в цей час – багато в чому визначить подальшу долю та функціонування особистості соціуму.

В даний час проблеми екології та дбайливого ставлення до навколишнього середовища є вкрай актуальними. Якість взаємодії людини з навколишнім середовищем викликає дедалі більше питань і виявляє цілу низку протиріч, які у тому, щоб, з одного боку, використовувати наявні ресурси, з іншого – робити це настільки раціонально і гуманно, щоб зберегти планету майбутніх поколінь.

Історично так склалося, що природні ресурси видаються як невичерпні і найчастіше використовуються та руйнуються понад необхідність. Заклики до «підкорення природи» обертаються проти людини в подальшій перспективі, і це вже добре усвідомлюється всіма. Бережне та відповідальне ставлення до природи – необхідність сьогодення, а формування екологічного мислення у майбутніх поколінь – нагальна необхідність [58, с.92].

Чим раніше у підсвідомість дитини буде закладено ціннісне ставлення до природи, тим більше органічно буде сформовано екологічні традиції, екологічне мислення та принципи раціонального природокористування. Це, якщо можна так сказати, утилітарний аспект екологічної освіти та виховання людини. Але є ще моральний аспект, який вказує на те, що розуміння природи, гуманне, дбайливе ставлення до неї – один із елементів

моральності, частка світогляду. Саме ставленням до природи, до всього живого визначається внутрішня культура та духовність людини.

Дитячі садки та школи розуміють потребу сучасного суспільства у придбанні підростаючим поколінням норм та установок екологічної культури та відповідають на цей запит – сприяють розвитку у дітей почуття поваги та любові до природи, що не дозволяє ставитися до неї споживчо та безтурботно. Розширення уявлень у сфері довкілля одна із пріоритетних напрямів роботи з дітьми різного віку. Чим раніше починається формування екологічної культури, чим доцільніше організований цей процес, тим вища ефективність [56, с.137].

І корисні, і шкідливі навички дитина сприймає на рівні підсвідомості шляхом наслідування. Старші товариші для нього – великий авторитет. Залучення дітей різного віку до однієї спільної справи – екологічної освіти – сприяє кращому сприйняттю істин збереження природи.

Злагоджена робота добровольців-школярів з підопічними з дитячих садків з питань екологічної освіти можлива лише за умови, що підлітки самі мають екологічну культуру: розуміють спільні для всієї планети проблеми і турбуються про них, показують підростаючому поколінню прекрасний світ природи, допомагають налагодити взаємовідносини .

На основі набутих дітьми знань та навичок практичної діяльності при взаємодії з об'єктами живої природи формуються такі якості, як реалістичне розуміння явищ природи, допитливість, уміння спостерігати, логічно мислити.

З психолого-педагогічної точки зору важливим є вивчення можливості формування екологічної культури в дітей віком дошкільного дитинства [57, с.163].

Тому стає необхідним:

- розглянути можливість запровадження у дошкільних освітніх закладах курсів та навчально-просвітницьких програм екологічного спрямування;

- виявити психолого-педагогічні умови здійснення екологічної освіти дітей у період дошкільного дитинства.

Експериментальна база дослідження: Арцизький заклад дошкільної освіти ясла-садок № 5 "Росинка" Арцизької міської ради.

У дослідженні нами використовувалися методи спостереження, розмов, тестування, аналізу літературних джерел та отриманих власних результатів.

Під педагогічними умовами для формування екологічних уявлень та екологічної грамотності ми розуміємо таке освітнє середовище, в якому представлено сукупність факторів, що забезпечують отримання нового досвіду, мотивації до збереження природи, зацікавленості, можливості реалізувати себе, відчутти відповідальність за природу.

Психолого-педагогічними основами на формування соціально важливих якостей у дошкільнят є ідеї про можливість розкриття потенційних можливостей дитини через розвиток її мотивації, зацікавленості, можливості себе реалізувати та відчутти свою відповідальність за те, що її оточує.

Тому важливим у ході практико-експериментального дослідження стало обґрунтування створення таких педагогічних умов, в яких екологічна грамотність та ціннісні відносини до живого світу подають ненав'язливо, у процесі ігор та занять зі старшими товаришами-школярами, через самореалізацію з боку дошкільнят, через розвиток відповідальності за свої вчинки щодо природи.

Новим способом організації екологічної освіти дошкільнят є проект, у якому до роботи з дошкільнятами залучаються як педагоги ЗДО, а й спеціально навчені школярі, що, з погляду, є особливо важливим, оскільки це допомагає зміцнити взаємодію між дошкільнятами та школярами, сприяє розкриттю здібностей, розвитку комунікативних здібностей тих та інших. Інформація на заняттях доноситься до вихованців дитячих садків доступною та водночас науковою мовою, з можливістю безпосередньої участі дітей.

Практична значущість практико-експериментального дослідження у тому, що отримані результати можна використовувати у діяльності фахівців ЗДО.

Введення в дошкільних освітніх закладах курсів та навчально-просвітницьких програм екологічного спрямування реалізується нами з 2019 року і до теперішнього часу. У рамках Базового компоненту дошкільної освіти [4] здійснюється соціальний проект з екологічної освіти для дітей дошкільного віку».

Учасники проекту вибудовують діяльність за двома напрямками: проведення передпрофільної педагогічної підготовки старшокласників та формування екологічної спрямованості особистості дошкільнят, які беруть участь у реалізації проекту. Екологічна спрямованість – сукупність поглядів, що мотивують особистість гуманістично взаємодіяти з об'єктами природи, співвідносити соціальні та особисті потреби, при цьому не завдають шкоди біосфері. Під екологічною культурою ми розуміємо сукупність соціальних відносин, індивідуальних та суспільних поглядів та цінностей, що стосуються процесу взаємодії людини та природи.

У період дошкільного дитинства (4-6 років) дитина пізнає світ через емоційні враження про неї. Формування екологічної свідомості в цей період, гуманне ставлення до природи дозволить створити надійний фундамент екологічної культури. Пізнання дитиною навколишнього світу через практичну діяльність є важливим чинником процесу творення. Нами визначено, що екологічне виховання дошкільнят реалізовано через такі види діяльності:

- спостереження;
- дослідди;
- дослідження;
- ігри;
- працю;
- художньо-естетична практика;

- знайомство з природничою літературою;
- заняття фізкультурою та спортом.

Календарно-тематичний план проекту (табл. 2.1) передбачає логічну послідовність занять, що поступово доповнюють один одного.

Таблиця 2.1

Календарно-тематичний план заходів з екологічної освіти для дітей старшого дошкільного віку

№	Період	Тема заняття
1	Вересень	Що таке мінерали?
2		Обережно! Тонкий лід!
3	Жовтень	Життя у краплі води
4		ПДР для всіх, без винятку!
5	Листопад	Як каша на стіл приходить?
6		Врятуйте птаха від морозу!
7	Грудень	Зростай, паростку!
8	Січень	Хто такі комахи?
9	Лютий	Що в нас усередині?
10	Березень	Піклуйся про екологію, не сміття!
11	Квітень	Транспорт знаходиться скрізь – у повітрі, на суші та воді
12	Травень	Що можна виміряти?

Цілі, завдання, етапи проекту

Мета проекту: освоєння нових форм педагогічного співробітництва на формування в дітей віком дошкільного віку екологічної спрямованості особистості під час спільної роботи з учнями-наставниками.

Завдання проекту:

Освітні:

- формувати основи екологічної культури дошкільнят через практичну діяльність із живими об'єктами, спостереження, досліди, дослідницьку роботу та роботу з дидактичним матеріалом;

- розширити знання про наявність у природі живих і неживих тіл, про їх взаємозв'язок;

- формувати знання про значення живої та неживої природи у житті та господарській діяльності людини.

Виховні:

- привертати увагу до навколишніх природних об'єктів, розвивати вміння бачити красу навколишнього природного світу, розмаїття його фарб та форм;

- виховувати бажання та вміння зберігати навколишній світ природи;

- виховувати почуття відповідальності за стан довкілля, емоційного ставлення до природних об'єктів.

Розвиваючі:

- звертати увагу на стратегії гуманної взаємодії з природою та раціонального природокористування;

- розвивати вміння спостерігати за живими об'єктами та явищами неживої природи;

- прищеплювати учнями школи вихованцям дитячого садка любов і повагу до природи, почуття відповідальності за навколишній живий світ.

Методи, використані під час роботи над проектом:

- теоретичні (збір та аналіз інформації, знайомство з психолого-педагогічною, природничою літературою);

- практичні (проведення екскурсії; спостереження, досліди, дослідження, ігри, художньо-естетична практика).

Механізм реалізації (етапи) проекту:

I. Підготовчий та організаційний етапи проекту

- аналіз проблеми наступності «дитячий садок – школа»;
- аналіз науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблеми екологічного виховання дошкільнят;
- складання плану заходів, вкладених у формування екологічної культури в дітей віком дошкільного віку;
- розробка необхідного дидактичного матеріалу для реалізації проекту;
- складання сценаріїв заходів, розробка проектів з екологічного виховання дошкільнят.

II. Основний етап проекту

- реалізація програми у процесі проведення регулярних занять із дошкільнятами;
- проведення виховних годинників, вікторин, конкурсів, ігор на екологічну тематику;
- залучення вихованців до активної діяльності з охорони природи (збирання сміття; виготовлення годівниць для птахів; годування птахів, догляд за живим куточком; озеленення групи, оформлення клумб);
- збирання природного матеріалу, виготовлення панно, виробів із природного матеріалу.

III. Узагальнюючий етап проекту

- аналіз отриманих результатів проведених заходів та узагальнення досвіду;
- організація роботи з учнями щодо підготовки презентацій проектів;
- оформлення результатів;
- перспективне планування нових форм взаємодії, уявлення результатів.

IV. Заключний етап проекту

- міні-виставка дитячої діяльності (виготовлення виробів із природного матеріалу), конкурс малюнків, випуск стінгазет;
- створення буклету «Бережіть природу!»;
- підбиття підсумків;
- презентація проекту.

V. Інформаційно-просвітницький етап проекту

- поширення через ЗМІ та сайт школи інформації про діяльність учнів у дитячому садку щодо реалізації програми.

Отримано такі конкретні *результати проекту*:

1. Розроблено просвітницьку програму як форму співробітництва.
2. Реалізовано міні-дослідні проекти, виявлено зростання ступеня участі дошкільнят у дослідженні об'єктів природи.
3. Внесено зміни у формування екологічної спрямованості особистості дошкільнят у пропаганду екологічної культури та екологічної свідомості учнів.
4. Зростання рівня комунікативних компетенцій в учнів, які здійснюють педагогічну взаємодію з молодшими дітьми.

Якісні результати: задоволеність з боку батьків вихованців дитячого садка та школярів результатами спільної діяльності, дружні відносини між дошкільнятами та учнями-волонтерами, що зросли, збільшений рівень готовності у вихованців дитячого садка до переходу до школи.

Кількісні результати: 80 дошкільнят; 18 занять; 15 педагогів; 8 спільних міні-проектів; неодноразова участь у конкурсах різного рівня та публікації у науково-практичних журналах. Виготовлено 2 годівниці, розроблено наочні посібники, зібрано гербарій рослин. Діти знають представників тваринного світу: звірів, птахів, комах; тварин, рослин; виявляють бажання доглядати рослин і тварин; знають правила поведінки у природі та дотримуються їх; мають уявлення про різні природні об'єкти; можуть проводити найпростіші екологічні експерименти, робити елементарні висновки та висновки.

Надалі цей проект продовжуватиме реалізовуватися: збільшення кількості занять, розширення області тем, популяризація подібного методу наставництва. Планується, щоб із окремого випадку соціальне наставництво шкіл над дитячими садками стало загальнодоступним.

У процесі реалізації цього проекту було сформульовано такі педагогічні умови екологічного виховання та освіти дошкільнят:

- впровадження у роботу дошкільних освітніх закладів нових форм комплексного педагогічного співробітництва (університет – школа -ДОУ) на формування в дітей віком дошкільного віку екологічної спрямованості особистості;

- залучення до участі в екологічній роботі з дошкільнятами школярів-волонтерів, організація шкільно-дошкільних спільнот у спільній діяльності через проекти екологічної спрямованості;

- практична орієнтованість екологічного виховання молодого покоління, коли можливість спостерігати результати своєї праці підвищує самооцінку, посилює мотивацію до набуття корисних умінь та навичок, стратегій взаємодії з природою та ціннісного ставлення до неї;

- облік психологічних факторів, що підвищують мотивацію дитини до збереження природи: необхідність зацікавити дитину до отримання нового досвіду, розкрити її потенційні здібності та можливості, дати можливість дитині себе реалізувати, відчути відповідальність за природу.

Створення педагогічних умов для екологічного виховання та освіти дошкільнят дозволить сформувати потрібні ціннісні орієнтації, спрогнозувати та розвинути життєву позицію щодо природоохоронної поведінки.

Результати проведеної експериментально-практичної роботи вказують на можливість екологічного виховання та освіти, починаючи зі старшого дошкільного віку. У процесі роботи над проектом з екологічної освіти для дітей старшого дошкільного віку було виділено та сформульовано педагогічні умови екологічного виховання та освіти дошкільнят. Дослідно-

експериментальна робота над проектом є прикладом екологічної освіти дітей дошкільного віку, дозволяє реалізувати роботу за національно-культурним компонентом, формує екологічну спрямованість особистості, стимулює дітей до пізнання навколишнього світу, сприяє активному розвитку у дітей таких якостей, як доброта, терпіння, працьовитість та милосердя. Ці риси, закладені у дошкільному віці, міцно увійдуть до характеру людини, стануть її основою. Тоді можна буде бути спокійним за природу та молоде покоління.

2.2. Експериментальної діяльність, як засіб розвитку екологічної свідомості дошкільників

Накопичення людиною екологічних знань, прагнення зберігати та примножувати природні ресурси, оволодіння навичками природоохоронної діяльності, ціннісним ставленням до живої природи – найважливіші напрямки сучасного екологічного виховання, яке необхідно розпочинати з дошкільного дитинства. У цьому віці освоєння уявлень про навколишнє середовище відбувається найбільш ефективно, тому що дитина стає більш емоційно чуйною, пізнавально-активною, ставить питання причинно-наслідкового характеру, освоює практичні навички взаємодії зі світом природи, культури безпечної поведінки, ін. безперервної екологічної освіти, унікальний ступінь розвитку людини та формування її світогляду [55].

Загострення екологічної проблеми країни диктує необхідність інтенсивної просвітницької роботи з формуванню населення екологічного свідомості, культури природокористування. Ця робота починається в дитячому садку – першій ланці системи безперервної освіти.

Дошкільне дитинство – початковий етап формування особистості людини, її ціннісної орієнтації у навколишньому світі. У цей період закладається позитивне ставлення до природи, до «рукотворного світу», до себе та оточуючих. Основним змістом екологічного виховання є формування

у дитини усвідомлено-правильного ставлення до природних явищ та об'єктів, які оточують його та з якими він знайомиться у дошкільному дитинстві [51].

Екологічне виховання, передбачає вирішення трьох взаємопов'язаних завдань: підвищення кваліфікації педагогів, екологічне виховання дітей та пропаганда екологічних знань для батьків [49].

Успішність екологічної освіти зумовлена позитивним прикладом поведінки дорослих, передусім батьків, у ситуаціях взаємодії з природою. Саме батьки покликані пояснити дитині цінність навколишнього світу, важливість збереження природи як людства, так мешканців природного світу; переконати, що треба берегти і охороняти природу; навчити, як це робити. Варто додати, що сім'я має неоціненні можливості для екологічної освіти дітей [1]. Так, разом з батьками діти можуть виїжджати на природу (ліс, рибалка, пляж, подорож) та набувати реального досвіду природоохоронної поведінки, брати посильну участь у вирощуванні овочів на дачній ділянці, доглядати домашніх вихованців, кімнатних рослин тощо [47].

Результативність виховання часто залежить від того, наскільки цінним є оточення дитини, як її сприймають старші покоління. Д. Новікова [42] довела, що вміння правильно та цікаво організовувати заняття з дошкільнятами сприяє підвищенню інтересу дітей до пізнання світу природи, формуванню уважного, гуманного ставлення до навколишнього, тому в освітній роботі потрібно використовувати комплекс методів та технологій залучення дітей до світу природи, вибір яких обумовлюється віковими можливостями та індивідуальними особливостями дітей, змістом розв'язуваних завдань, можливостями найближчого природного оточення. У екологічному освіті дошкільнят важлива впевненість вихователя у собі, здатність стати прикладом у питаннях охорони навколишнього середовища, тобто. екологічна компетентність педагога [33].

Тому розглянемо низку педагогічних умов, необхідні ефективного формування основ екологічної культури дітей [29]:

- 1) обладнання у групі екологічного центру/природного куточка;
- 2) створення біля дошкільної організації, залежно від особливостей ландшафту і конкретних кліматичних і географічних умов, різних екологічних просторів, де діти могли б застосовувати знання практично, емоційно взаємодіяти з природними об'єктами (квітник, екологічна стежка, фітомісто, метеостанція тощо);
- 3) встановлення партнерських взаємин із батьками вихованців для спільної роботи з формування основ екологічної культури;
- 4) високий рівень педагогічної та екологічної культури педагога, розвинена компетентність у питаннях змісту та технології ознайомлення дітей зі світом природи;
- 5) інтеграція видів діяльності, що стосуються світу природи (гра, праця, експериментування, читання художньої літератури тощо).

Як вже було зазначено вище, для вирішення завдань екологічного виховання важливим є грамотне обладнання природного куточка в групах, доглянута територія дошкільної організації, що дозволить дитині активно взаємодіяти з живою та неживою природою. Такий контакт з навколишнім світом служить важливим стимулом долучення дитини до праці, тому на території дитячого садка необхідно створити такі екологічні простори, де кожен вихованець зможе застосовувати свої знання у практичній діяльності, тим самим долучитися до дбайливого збереження природи.

Отже, спілкування з природою, позитивний приклад батьків та педагогів, безпосереднє природне оточення дітей, комплексне використання різноманітних методів та технологій освітньої роботи, еколого-педагогічна компетентність педагогів розглядаються нами як важливі умови результативності екологічного виховання.

До сучасних освітніх технологій, які широко використовуються в екологічному вихованні дошкільнят, Л. Курняк та Т. Кучер відносять ігрові технології, технологію дослідницької діяльності, технологію проектної

діяльності, здоров'язберігаючі технології та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) [27; 28].

Ігрові технології найбільш ефективні в екологічному вихованні дошкільнят, оскільки гра – провідний вид діяльності у дошкільному віці, органічно поєднує в собі ігровий та пізнавальний початок, стимулює у дітей інтерес та позитивну мотивацію [18]. Дидактичні, рухливі, театралізовані, сюжетно-рольові та інші ігри екологічної спрямованості використовуються для того, щоб уточнити, закріпити, узагальнити та систематизувати наявні уявлення про світ живої та неживої природи, сезонні явища, екологічні закономірності та взаємозв'язки, діяльність людини в природі. Дітям особливо подобаються ігри на відкритому повітрі, пов'язані з відображенням звичок та способу життя тварин («Кіт і миші», «Зоопарк», «Квочка і курчата»), деяких явищ неживої природи («Сонечко та дощик», «День – ніч»); це звані рухливі ігри, розвиваючі фізичні якості. Гра перетворює навчання на творчу лабораторію, активізує самовиховання та саморозвиток, допомагаючи дітям освоїти знання у доступній цікавій формі, сприяє виробленню правильної поведінки у певних ситуаціях, надання посильної допомоги у вирішенні екологічних проблем [24].

Технології дослідницької діяльності. Використання дослідницької діяльності, спрямованої на виявлення властивостей природних об'єктів, у процесі екологічного виховання дошкільнят задовольняє їхню вроджену допитливість, стимулює розвиток пізнавальної мотивації та інтересу. Дослідницька активність є природним станом дитини дошкільного віку, її щоденною діяльністю, що створює основу у тому, щоб «психічний розвиток дитини розгорталоя як процес саморозвитку» [22]. У рамках дослідницької діяльності знаходить продуктивну реалізацію природну цікавість дитини дошкільного віку, яка виявляє інтерес до вивчення світу природи, взаємозв'язку між його об'єктами: чому, навіщо і як улаштований світ? Основні методи та прийоми організації дослідницької діяльності дітей: спостереження, моделювання, експеримент, вирішення логічних завдань

(«Властивості снігу», «Предмети зі скла та металу», «Природа навколо нас», «Я і природа», «Чому квіти восени в'януть?» тощо). Дошкільник пізнає світ у процесі практичної діяльності, набуває знань на основі практичних навичок [11].

Здоров'язберігаючі технології. Використовуючи дані технології у процесі екологічного виховання, педагог виховує в дітей віком дбайливе ставлення до свого здоров'я, мешканцям природного світу, природі загалом; навчає правил безпечної поведінки, надання першої медичної допомоги. Використання здоров'язберігаючих технологій в ході ознайомлення дітей з природою (ігри з піском і водою, пальчикові ігри, ароматерапія, босходження, фізкультхвилинки та динамічні паузи, гімнастика для очей, релаксація тощо) забезпечує формування усвідомленого ставлення до життя та здоров'я, взаємодії з природою, розширення уявлень про об'єкти природного оточення [32].

Технології проектної діяльності. Проектна діяльність включає вирішення пошукових, дослідницьких та практичних завдань за будь-яким напрямом освіти, шляхом залучення суб'єктів у практичну діяльність [38]. Тематика екологічних проектів визначається програмою, інтересами дітей, може бути спровокована дитячими питаннями, що випадково привернули увагу дитини природними об'єктами: «Звідки хліб прийшов?», «Історія однієї лампочки», «Ходять крапельки по колу», ін. Організація творчих проектів включає серію творчих проектів завдань екологічного спрямування (малювання «Квіткова галявина», «Весняний день», створення фотовиставки «Мій чотирилапий друг», аплікація «Райдужні крижинки», «Зимові дерева», орігамі з паперу «Кошик фруктів» тощо), які допоможуть дітям висловити своє ставлення до навколишнього світу, його мешканцям (тварини, птахів, комах), до всього живого [21].

Інформаційно-комунікаційні технології. Використання ІКТ як ефективного засобу екологічного виховання дошкільнят дозволяє перейти від теоретичного навчання до діяльності, де дитина стає активним суб'єктом

навчання; дозволяє не тільки привернути увагу дітей, а й показати взаємозв'язок між тваринами та рослинами, живим організмом та середовищем проживання [57]. Для формулювання загальних уявлень про об'єкти чи явища природи ефективніше використовувати комп'ютерні ігри із серії: «Четвертий зайвий», «Знайди сову», «Прогулянка до лісу», «Ягоди та гриби у лісі», що сприяють розвитку логічного мислення, уваги, здібностей [42].

При проектуванні педагогічного процесу екологічної освіти дошкільнят доцільно застосовувати прогулянки в різні пори року, щоб діти навчилися помічати сезонні зміни у природі, з повагою ставилися до природних об'єктів, збагачували уявлення про сезонні зміни. Розваги, акції включають організацію спільних свят та заходів екологічного спрямування («Подорож до країни Осінь», акція «Час добрих справ», «Юні екологи») виховують свідоме ставлення до добрих вчинків та прагнення робити добрі справи [44].

В екологічному вихованні велике місце посідає природнича література. Така література не тільки виховує у дітях дбайливе ставлення до природи, почуття любові до неї, вміння побачити красу природи, а й формує певні знання природознавства. Пізнавальні бесіди, оповідання, що проводяться з різними наочними та ілюстративними матеріалами, націлені на вивчення світу живої та неживої природи (як вести календар погоди, застосування лікарських трав, догляд за домашніми тваринами, зимуючими та перелітними птахами, морфологія рослин, необхідність чистого повітря для людини тощо) [28]. Читання пізнавальної, енциклопедичної та художньої літератури сприяє розширенню екологічних уявлень, що дозволяє показати дітям те, що недоступне для спостереження [10]. З книг діти отримують нові знання про раніше невідомі явища та предмети природи, встановлюють відносини та зв'язки, які існують у природі [2]. Природознавча література є добрим засобом узагальнення та систематизації отриманих раніше знань, розвиває логічне мислення, вміння оцінювати, зіставляти, аналізувати, порівнювати.

Організація дитячої трудової діяльності, спрямованої на розвиток у дітей дошкільного віку навичок догляду за тваринами та рослинами (збирати листя для гербарію, зробити годівницю для птахів, пересадити кімнатну рослину, полити рослини у квітнику, насипати корм папузі) допомагає дітям у практичній діяльності реалізувати наявні знання і здібності, що долучає до природоохоронної праці, свідомого ставлення до природи, уміння працювати разом, допомагати один одному.

Етап дошкільного дитинства характеризується тим, що у дошкільнят складається первісне уявлення про навколишнє, формуються основи наукової картини світу. Перші дитячі враження носять емоційно виражений і безпосередній характер, але вони стають причиною формування екологічного мислення, культури взаємодії з природою. Навколишні дошкільнят дорослі – педагоги та батьки – є носіями екологічної культури, компетентними у питаннях природозбереження, допомагають дітям вибудувати оптимальні взаємини зі світом.

З урахуванням вивченого, ми почали застосовувати на практиці різноманітні методи та прийоми в роботі. Такі як експериментування, досліди, бесіда, екскурсія, наочний, словесний. Особливу роль відводили безпосередньо освітньої діяльності та додатковим освітнім послугам, оскільки вважаємо це найважливішими засобами виховно-освітньої роботи з дітьми дошкільного віку.

У роботі ми дотримуємось наступних педагогічних принципів: системність, наочність, доступність, облік вікових та індивідуальних особливостей дітей, сезонність. Все виховання та навчання дітей будуємо в особистісно-орієнтованій моделі. Для нас головне – це необхідність розвитку кожної дитини як особистості, для цього створюю всі умови, де формуються не тільки знання, уміння, навички, а й самостійність, ініціативність, творче ставлення до справи, свобода поведінки та самооцінка. Вважаємо, що необхідна умова для початкового ознайомлення дітей з природою – це створення предметно-розвивального середовища за збереження трьох

принципів: активності, що спонукає до дії; стабільності – вихователь стабільний, а середовище змінюється; комфортності – всім зручно.

У нашій групі створено природний куточок, з підібраними рослинами для дітей відповідно до віку. Є різноманітний матеріал для експериментування та дослідницької діяльності, дидактичні ігри, природний матеріал, багато наочного матеріалу та художньої літератури. Впродовж усього навчального року ми проводили з дітьми щоденний догляд за кімнатними рослинами. Ще один регулярний захід повсякденного життя, який проводиться впродовж навчального року – цикли спостережень за кімнатними рослинами та ділянкою дитячого садка, систематично проводяться спостереження за погодою: діти щодня розглядають небо, уточнюють характер опадів, наявність вітру чи його відсутність, по одязі визначають ступінь тепла та холоду.

Екологічні експерименти позитивно впливають на емоційну сферу дитини, в розвитку її творчих здібностей, дитяче експериментування тісно пов'язані з іншими видами діяльності – спостереженням, розвитком промови (уміння чітко висловити думку полегшує проведення досвіду, тоді як поповнення знань сприяє розвитку промови). Метод проектної діяльності особливо успішно реалізується нами у роботі зі старшими дошкільнятами. Цей віковий етап характеризується більш стійкою увагою, спостережливістю, здатністю до початків аналізу, синтезу, самооцінки, а також прагненням до спільної діяльності. У проекті можна поєднати зміст освіти з різних галузей знань, крім того, відкриваються великі можливості в організації спільної пізнавально-пошукової діяльності дошкільнят, педагогів та батьків.

Педагогічний досвід показує, що знання, набуті дітьми, стають надбанням їхнього особистого досвіду. Вони отримані у відповідь питання, поставлені самими дітьми. Вони потрібні дітям і тому цікаві їм. Внаслідок отриманих знань про об'єкти живої та неживої природи у дітей сформувалися трудові навички. Діти засвоїли основи дбайливого та дбайливого ставлення до живої природи. Освоїли норми поведінки у

природному оточенні. Навчилися оцінювати дії інших людей стосовно природи. Працюючи з дітьми на тему «Екологічне виховання», необхідно вчити кожну дитину любити і берегти навколишній світ і вважаємо, що досягнення цієї мети неможливе без допомоги та підтримки сім'ї.

Висновки до розділу II

У другому розділі роботи були описані методичні особливості вивчення організаційно-педагогічних умов екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Розкриті педагогічні та психологічні умови екологічного виховання дошкільників. Результати проведеного аналізу вказують на можливості екологічного виховання та освіти, починаючи зі старшого дошкільного віку. У процесі роботи над проектом з екологічної освіти для дітей старшого дошкільного віку було виділено та сформульовано педагогічні умови екологічного виховання та освіти дошкільнят. Дослідно-експериментальна робота над проектом є прикладом екологічної освіти дітей дошкільного віку, дозволяє реалізувати роботу за національно-культурним компонентом, формує екологічну спрямованість особистості, стимулює дітей до пізнання навколишнього світу, сприяє активному розвитку у дітей таких якостей, як доброта, терпіння, працьовитість та милосердя. Ці риси, закладені у дошкільному віці, міцно увійдуть до характеру людини, стануть її основою. Тоді можна буде бути спокійним за природу та молоде покоління.

Охарактеризовано використання експериментальної діяльності у екологічному вихованні дошкільників як засобу розвитку дбайливого і уважного ставлення до навколишнього середовища. Метод проектної діяльності особливо успішно реалізується мною у роботі зі старшими дошкільнятами. Цей віковий етап характеризується більш стійкою увагою, спостережливістю, здатністю до початків аналізу, синтезу, самооцінки, а також прагненням до спільної діяльності. У проекті можна поєднати зміст освіти з різних галузей знань, крім того, відкриваються великі можливості в організації спільної пізнавально-пошукової діяльності дошкільнят, педагогів та батьків. Педагогічний досвід показує, що знання, набуті дітьми, стають надбанням їхнього особистого досвіду. Вони отримані у відповідь питання, поставлені самими дітьми. Вони потрібні дітям і тому цікаві їм. Внаслідок

отриманих знань про об'єкти живої та неживої природи у дітей сформувалися трудові навички. Діти засвоїли основи дбайливого та дбайливого ставлення до живої природи. Освоїли норми поведінки у природному оточенні. Навчилися оцінювати дії інших людей стосовно природи.

РОЗДІЛ III. ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку засобами народних казок

Пильну увагу світової громадськості за умов сучасної соціокультурної ситуації спрямовано екологічні проблеми та збереження довкілля майбутніх поколінь.

У Конституції України йдеться, що кожен має право на сприятливе довкілля. Відповідно, освітнім стандартам педагогічна діяльність в освітніх закладах має напрямок розвитку екологічної культури у населення в цілому і наголошено на необхідності екологічного виховання дітей.

У межах вивчення проблеми слід розрізнити поняття «екологічне виховання» і «екологічна культура». Важливою умовою формування екологічної культури дітей є відображення у цьому процесі основ усіх аспектів змісту екологічної освіти: науково-пізнавального, ціннісного, нормативного, практично-діяльнісного. Екологічну культуру можна розглядати в аспекті деякого результату екологічної освіти та виховання, становленні екологічної культури у дошкільників, при цьому необхідно сформувати у них стійкий інтерес до природи і потребу до активної практичної роботи з охорони навколишнього середовища, виховати прагнення спілкування з природою, до пізнання її таємниць, здатність відчувати глибокі моральні та естетичні почуття у своїй діяльності. З найважливіших завдань екологічного виховання – знайомство дітей із проблемами розумного використання природних ресурсів свого краю [4].

Важливими компонентами екологічної культури дітей є сформованість основи екологічно розвиненої свідомості, емоційно-чуттєвої, діяльнісної сфер особистості. Екологічна культура – якісне новоутворення особистості,

частина її загальної культури. Отже, показники її сформованості необхідно досліджувати на двох рівнях: внутрішньому та зовнішньому – якісні зміни у структурі особистості та їх прояви у взаємодії дітей з навколишнім світом.

Відомо, що народна казка сприяє усвідомлено-правильному відношенню дітей до природних явищ і об'єктів, оскільки вона є ефективним засобом виховання особистості в цілому. З метою реалізації структурної одиниці педагогічного принципу природовідповідності, в освітньому закладі для дошкільнят однією з педагогічних завдань є сформувані перші орієнтири у світі природи – рослин і тварин як живих істот, забезпечити розуміння початкових зв'язків у природі – розуміння необхідності одного-двох умов життя. З його природним поєднанням з принципами науковості, доступності, наочності, посильності з урахуванням віку дошкільника.

У ході прослуховування та аналізу казок діти долучаються до досвіду дбайливого ставлення до природи, бесіди та ігри за мотивами казок закладають задатки та розвиток почуттів емпатії до об'єктів природи: тварин, рослин та об'єктів неживої природи, що певною мірою впливатиме на становлення емоційної зрілості дитини . У народних казках закладено народну мудрість, духовність, моральність, виховні моменти та інше. Дошкільник у процесі спілкування з народною казкою має можливість ознайомитися з календарним, побутовим та промисловими обрядами, що відображають ставлення рідного народу до природи.

Сутність будь-якої ідеї для дітей стає більш зрозумілою, якщо вона втілена в яскраві образи, прийнятні для їхнього віку [25]. Героями більшості народних казок є тварини, точніше їх образи і в таких казках часто розповідається про природу. Зазвичай, ці казки несуть екологічну інформацію, тобто у них містяться знання про природу, про звички та спосіб життя тварин, особливості зростання і розвитку рослин, про взаємини між людьми та тваринами, так і з рослинним світом. У казках доступним стилем для дітей викладається суть екологічної проблеми, причини та фактори їх виникнення, пропонуються можливі вирішення деяких проблем. Завдяки

таким казкам розширюється екологічний кругозір дітей, що дозволяє усвідомлювати навколишній світ та закономірності взаємин людей із середовищем проживання. Це дозволяє трансформувати мислення дітей, даючи можливість вибору, використовувати в реальності певні корисні моделі дій, які, можливо, стануть у нагоді в майбутньому житті. Надалі вміти самостійно вибирати цілі своєї діяльності, приймати рішення відповідно до народних переконань.

Примітним є те, що у 2022 році у рамках реалізації ключових проєктів та заходів у сфері дошкільної освіти було реалізовано проєкт «Екологічне виховання дошкільнят».

Наведемо фрагмент роботи з казкою у дошкільному закладі на занятті екологічного виховання. Для виявлення рівня екологічної культури дітей проводилася бесіда про природу та ставлення людей до природи, були поставлені питання по картинкам, що містять дії дбайливого та недбалого ставлення до природи.

З метою перевірки нашого припущення проводилася апробація на етапі дослідження. Український казковий фольклор дуже багатий і у своїй первородній основі має багато схожого на казки інших народів. Але переважають у ньому все-таки казки самобутнього, українського походження, що несуть у собі весь неповторний колорит рідної природи, все різноманіття життя, праці та духовного світу отчого краю.

У українців, як і в інших народів, казки поділяються на три види: казки про тварин, чарівні чи фантастичні та казки побутового змісту. Казки про тварин зазвичай невеликі за обсягом. Народна фантазія наділяє героїв цих казок, рис людського характеру, розумом, мовою. Якщо в казках присутня людина, то вона є лише другорядним персонажем. Вони зазвичай дається багато відомостей пізнавального властивості: вони яскраво відображають сувору і прекрасну природу північного краю, звички та особливості тварин, птахів, що є в Україні. Часто такі казки в алегоричній формі виражають соціальні відносини людей. І в цьому найсильніша їхня сторона – в якому б

вигляді не боролися герої казок із багатоліким злом, вони завжди виховують у наших душах добро. З цієї точки зору, найбільш самотні казки: «Як почорнів кінчик хвоста», «Чому Зозуля перестала вити собі гніздо», «Чому зима довша, а літо коротше».

У героїв казок і переказів можна навчитися бути справжніми людьми, які люблять тайгу та її мешканців, сонце землю, близьких та рідних людей. Вони вчать розуміти і любити красу життя, поважати працю, бути беззавітно сміливими і боротися за все прекрасне та добре на землі.

Під час заняття читалися українські народні казки «Чому зима довша, а літо коротше», тощо. У процесі вивчення казки вихователь пояснював дітям незрозумілі та нові слова. Після прослуховування дітьми казки, вихователь ставив запитання та розмовляв з метою з'ясувати розуміння та усвідомлення ними змісту тексту.

У ході заняття дітям пропонувалося намалювати картинки з героями казки, наскільки можна і епізоди з українських казок. Потім вихователь роздав дітям заздалегідь заготовлені фігурки героїв казок для програвання епізодів з тексту – площинні моделі із зображенням тварин. Ми відзначили, що діти віддали перевагу фігуркам знайомих їм наступних домашніх і диких тварин: кінь, корова, вовк, лисиця, ведмідь, кабан, заєць та ін. харчуватися морквою та капустою тощо. Діти розглядали ілюстрації до казок, описували їхній зовнішній вигляд, розповідаючи про них те, що вже знають. Ознайомлення з особливостями рослин рідного краю включало і правила особистої безпеки лісу та природоохоронної діяльності. Наприклад, не слід безцільно виривати рослини; не слід чіпати рослини, які не знаєш; не слід їсти ягоди з незнайомих рослин; можна збирати лише ті гриби, які ти добре знаєш та інші. Проведене опитування та розмова з дітьми після низки занять показали, що діти стали більш усвідомлено міркувати про поведінку людей стосовно природи та дотримання ними правил безпеки під час перебування у природі.

Наприклад, у роботі з казкою завданнями педагога є: навчити дітей зображувати характери різних персонажів казки, навчити узгоджено брати участь у драматизації окремих епізодів, формувати екологічну позицію дітей – передавати різні інтонації, міміку, пози героїв-тварин. Зміст роботи з драматизації казки: читання педагогом твору, бесіда за змістом прочитаного твору, малювання героїв та сюжетів казки, постановка етюдів на розвиток засобів виразності, підготовка до виготовлення елементів невеликих атрибутів – костюми, декорації, розподіл ролей, обігравання твору.

Слід зазначити, що робота з формування екологічної культури у дитини, яка проводиться у дитячих освітніх організаціях та установах, недостатня у плані створення повноцінних педагогічних умов. Аналогічні умови мають створюватися й у сім'ї дитини щоб одержати позитивних результатів у формуванні екологічного світогляду. На всебічний розвиток дитини дошкільного віку значною мірою має вплив її оточення, середовище в якій він проводить більшу частину свого життя – це сім'я, в якій він росте. Слід припускати, в тому числі, і у формуванні у дитини цього віку екологічної культури більшою мірою мають вплив погляди, настанови та дії батьків, які складають залишають їхню екологічну культуру.

У вихованні дошкільника часто залучаються старше покоління родичів – бабусь та дідусів. У педагогіці відомо, що з успішного формування та розвитку різних психологічних і фізичних процесів в особистості необхідно створення різноманітних сприятливих умов. З точки зору формування екологічної культури у дитини, одним із позитивних факторів є, якщо дитина росте безпосередньо поблизу природного середовища або, якщо бабуся та дідусь проживають у сільській місцевості, з урахуванням того, що дошкільник періодично їх відвідує. Саме перебуваючи в природному середовищі дитині доступніше розуміти зв'язок теорії з практикою засобами наочних методів та прийомів виховання [50].

З метою створення повноцінних педагогічних умов у формуванні екологічної культури слід систематично залучати батьків дошкільнят до

спільних проєктів, що організуються дитячими освітніми організаціями. Спільна робота дітей із їхніми батьками над проєктом дозволять зблизити у всіх необхідних сферах, у створенні сприятливих міжособистісних відносин між ними [45].

Ознайомлення з українськими народними казками дітей дошкільного віку з урахуванням пізнання закономірностей розвитку природних об'єктів має цінне виховне значення. Так дитині прищеплюється любов, прихильність до рідних місць, дбайливе, мудре ставлення до природи, тваринного та рослинного світу, до людей свого краю. Тому традиційна філософська думка народу – це ставлення до рідної природи, традицій народу, що становить головний критерій якості екологічної освіти в Україні. Такий підхід відноситься безпосередньо до якісного екологічного виховання та формування екологічної культури дітей дошкільного віку в регіональних умовах.

Спілкування з природою після сприйняття казкового сюжету допомагає розвивати в дітей віком такі якості, як життєрадісність, емоційність, чуйне, уважне ставлення до всього живого. Дитина, яка полюбила природу через казку, не бездумно рватиме квіти, розорятиме гнізда, ображатиме тварин. Безпосереднє залучення до рідної природи через казку дає дитині яскравіші уявлення. Тому за допомогою народних казок вже в дошкільних організаціях та установах створюються умови для повсякденного спілкування дітей із природою, де вони набувають перших елементарних знань про природу.

У ході реалізації освітньої діяльності, спрямованої на виховання у дітей основ екологічної культури, у кожного педагога у пріоритеті повинні бути ті способи, які найбільш продуктивно та змістовно занурюють дошкільника у різноманітний світ природи. Як відомо, дошкільнята через вікові особливості досить емоційні, і тому краще засвоюють інформацію, яка викликає у них найбільш яскраві емоції. Загальновідомо, що засвоєння дітьми знань у цікавій формі набагато продуктивніше проти довгими нудними вправами і поясненнями. Дошкільнят через їхні вікові особливості приваблює яскраве,

незвичайне, нестандартне, здатне здивувати. Такими характеристиками має казка, що по праву займає пріоритетне місце у вихованні та навчанні дітей, саме тому останнім часом казки все частіше стали використовуватися з метою екологічного виховання та освіти дітей.

Існує безліч підходів до визначення поняття «казка». Найбільш точним і актуальним, з погляду, є визначення, дане Т. Кондаурової, згідно з яким: «Казка – це усне оповідання, що існує в народі з метою розваги, що має змістом незвичайну в побутовому сенсі подію і відрізняється незвичайним спеціальним композиційно-стилістичним побудовою» [23, с.95].

У дітей дошкільного віку домінують казково-міфічні уявлення про тварин та інші природні об'єкти. Народно-екологічні казки не відводять дошкільника зі світу казки і не знижують її благотворного впливу на особистість дитини, а зіставляють її образи з реальними явищами та об'єктами природи, тим самим допомагають дітям знайти реалістичні уявлення про навколишній світ [51]. Народно-екологічні казки, на відміну від народних казок, містять достовірну екологічну інформацію, реалістичні уявлення про спосіб життя і звички тварин, сезонні зміни в житті рослин, взаємовідносини людини та природи. У доступній формі, спираючись на наявний у дітей досвід, народно-екологічні казки пояснюють сутність складних екологічних явищ і проблем, показують причини їх появи, шляхи та засоби вирішення, отже, стимулюють розвиток екологічного світогляду, зв'язного мовлення, вчать розуміти взаємовідносини живих організмів із середовищем проживання, виховують ціннісне ставлення до природи. Метою народно-екологічної казки, є повідомлення дітям наукової, достовірної інформації про навколишню дитину природний світ. В іншому випадку такі казки виконують лише розважальну функцію і спрямовані, головним чином, на те, щоб дивувати та розважати дітей [19]. Особливий інтерес дітей до народно-екологічних казок обумовлений насамперед новизною та оригінальністю сюжету, не схожого на традиційні народні казки. Крім того,

дітей залучають добре знайомі персонажі (дикі та домашні тварини, комахи, птахи), їх дії та звички, спосіб життя.

Розглянемо специфічні особливості народно-екологічних казок. В авторських казках про природу наукові факти викладаються в органічній єдності з художнім словом, тому казки, з одного боку, розширюють уявлення дітей про навколишнє, вчать виділяти характерні особливості та закономірності об'єктів та явищ природи, з іншого, сприяють розвитку естетичного сприйняття навколишнього світу, виховують позитивне та трепетне ставлення до неї [18].

Інший характерною особливістю народно-екологічних казок є суттєва обробка екологічної інформації, надання їй казкової цікавої спрямованості. Наукові казки про природу, як зазначалося вище, відрізняються з інших видів казок наявністю у яких достовірної наукової інформації, яка збагачує інтелектуальну сферу дитини, й те водночас, містять вигадані ситуації з вигаданими героями. Такі казки базуються на наукових фактах або спостереженнях: це може бути підготовка ведмедя до зимової сплячки, переліт птахів, будівництво мурашника, будь-які інші ситуації з повсякденного життя природи, які пропонуються дітям, насамперед у доступному, цікавому форматі, де тварини та рослини можуть розмовляти, міркувати, радіти та сумувати. У казках емоційно описано особливості життя знайомих дітям тварин, птахів, комах, рослин, явищ неживої природи. Сам сюжет, казкові персонажі приваблюють дітей. Вживаючись у події казки, дитина як би стає її дійовою особою, прагне втрутитися в ситуацію і вплинути на неї певним чином, отже, казка є засобом виховання емоційної чуйності, активного ціннісного ставлення до природи [28].

Серед специфічних особливостей народно-екологічної казки необхідно відзначити схематичність та чітку логіку викладу, наявність казкових ритмічних мотивів (пісень), динамічність сюжету, короткі описи суттєвих особливостей персонажів, швидку конструктивну розв'язку.

Слід додати, що народно-екологічні казки вчать замислюватися про наслідки своїх вчинків у світі природи, мислити системно з розумінням що відбуваються навколо закономірностей, виховують відповідальність за збереження цілісності і краси природи. Отже, екологічна казка впливає як на свідомість дітей, а й у емоційну сферу.

Основна роль казки – забезпечити пізнання дітьми природи: способу життя та умов існування тварин, рослин, особливостей природних явищ та залежностей. Виразно представлені в казках емоційно забарвлені образи та події сприяють формуванню у дітей емоційного ставлення до персонажів, подій, явищ. Діти співпереживають героям у складних ситуаціях, намагаються допомогти, захистити. Емоційне ставлення до об'єктів та явищ природи, які описані у казці, діти переносять у реальне повсякденне спілкування з природою, що забезпечує формування у них стійкого позитивного ставлення до природи. Одночасно таке ставлення спонукає дітей до адекватних дій у природі та є основою екологічно грамотної, раціональної поведінки. Разом з тим, казка формує наукову картину світу, в цікавій формі розкриває складні явища природи, такі як пристосування живих організмів до умов довкілля, взаємозв'язок живого і неживого, кругообіг речовин у природі тощо.

Казки народно-природознавчого змісту відіграють важливу роль у пізнанні дітьми природи рідного краю: способу життя та умов існування тварин, рослин, особливостей природних явищ, що спостерігаються у найближчому оточенні, сезонні зміни у світі рослин та тварин [28]. Якщо дитина не може пояснити будь-які явища, що відбуваються в природі, то відповідь вона може отримати в пізнавальній екологічній казці, написаній в образній і доступній для сприйняття формі [11]. Особливо значуще прозвучать пояснення педагога, якщо казки супроводжуватимуться досвідами, експериментами, елементами дослідницької діяльності, тому читання народно-екологічних казок у дошкільних навчальних закладах має бути приділено особливе місце. У цьому слід зазначити необхідність

оволодіння педагогами спеціальної технологією використання казки у межах професійної підготовки [31].

Усі народно-екологічні казки слід розділити кілька видів. До першого виду належать казки, в яких дошкільнята набувають знання про певний об'єкт або явище природи. Сила емоційного впливу казкових персонажів дає можливість розбудити в дітей віком них позитивні відчуття провини та емоції, отже, краще запам'ятати інформацію. Наприклад, можна вигадати казку на якусь проблемну тему: «Чому дме вітер?», «Чому кішка ловить мишей?». Такі казки доцільно використовувати після безпосереднього спостереження за природними об'єктами та явищами, що дозволить зіставити побачене та почуте, проаналізувати, зробити висновки.

Друга група – казки, в яких діти отримують знання відразу про кілька об'єктів і явища природи, зв'язки та залежності між ними. Наприклад, «Пригоди мурахи», «Підземні лабіринти», «Подорожі вітру». Тільки використовувати такі казки потрібно тоді, коли дитина вже має уявлення про описані в казці об'єкти, але зв'язки та залежності між ними ще вимагають осмислення та закріплення.

Третя група – казки, які дозволяють дітям узагальнити та систематизувати знання, отримані раніше з різних джерел. Такі казки дозволяють акумулювати знання та перетворити їх у яскраві образи, наприклад, крапельки, яка подорожує та перевтілюється у різні стани. І до четвертої групи слід віднести казки, які розкривають вплив людини на природу, їх взаємозв'язок та взаємодію. Читання таких казок обов'язково має супроводжуватися бесідами-міркуваннями про вчинки героїв, їх причини, що дозволяє дитині правильно інтерпретувати та оцінювати конкретні ситуації.

Отже, народно-екологічні казки необхідні для всебічного розвитку дитини дошкільного віку. Старші дошкільнята можуть самостійно вигадати казки на задані теми, у тому числі спираючись на схеми та моделі, виконуючи творчі та ігрові завдання. Спрямованість народно-екологічних казок на виховання у дітей ціннісного ставлення до природи, формування

навичок екологічно грамотної та безпечної поведінки в природі диктує необхідність знайомити дітей не лише з конструктивним ставленням людини та природи, а й із негативними її проявами, екологічними проблемами. Це дозволить навчити дітей самостійно розмірковувати, аналізувати, усвідомлювати, що відбувається у навколишньому світі.

Безумовно, казки мають бути доступними дитячому сприйняттю, які розповідання відрізнятися образністю і виразністю. У ході розповідання можна використовувати питання, творчі завдання та традиційні казкові прийоми (казка на новий лад, продовження казки, казка навиворіт, перекручення казки та ін.). Так, питання сприяють встановленню фактів, усвідомленню зв'язків між явищами та процесами, що відбуваються в природі, показують ставлення дитини до подій та героїв, описаних у художніх творах, стимулюють прояви моральних та естетичних почуттів. Діти більш усвідомлено розуміють явища та процеси природи, міркують: розтанула б крижана хатинка лисиці, якби не настала весна, де б сховалися від морозу тварини, якби дід не втратив рукавичку, спекла б баба колобок, якби не було борошна. Діти дуже люблять казки про природу, адже рослини та тварини можуть розмовляти, робити гарні та погані вчинки, які викликають співчуття, співпереживання, почуття радості чи гніву, засудження тощо. Як результат, змінюється ставлення дитини до реальних об'єктів та явищ природи: воно стає більш свідомим, гуманним.

При складанні чи після прочитання народно-екологічної казки разом із дітьми можна виконати такі творчі завдання [18].

1. Вигадування продовження казки. Дитині можна запропонувати поміркувати, що могло статися далі у житті персонажів. Варіанти продовження в дітей віком можуть бути різними, залежно від рівня їх сприйняття та аналізу змісту казки, розвитку творчої уяви.

2. Зміна кінцівки казки. Дитині пропонується змінити кінцівку казки, яка їх не влаштовує, і вигадати свої варіанти.

3. Спеціальне вирішення проблемного питання, поставленого до казки. Дітям пропонується придумати, як допомогти персонажу знайти вихід із складної ситуації, запропонувати кілька варіантів вирішення проблеми, вибрати єдино вірний спосіб. Наприклад, як ведмедеві потрапити в теремок і не зламати його.

4. Заміна ситуацій у знайомих казках. Вкотре читаючи дитині добре знайому казку, треба домовитись щось у ній змінити. Спочатку незначні зміни вносить дорослий, але так, щоби спонукати дитину фантазувати: «А давай зробимо так, щоб...».

5. Заміна характерів персонажів казки. Улюблені казкові образи, з якими зустрічається дитина багато разів, формують у неї стереотипи та стереотипне мислення. А для того, щоби розвивати креативність та оригінальність, потрібно запропонувати дитині вигадати нову казку, наділивши головних персонажів новими якостями.

6. Упорядкування казок з персонажами з інших казок. Можна запропонувати дитині створити нову казку, у якій братимуть участь персонажі інших казок. Для початку доцільно підібрати ілюстрації з їхніми зображеннями та уважно їх розглянути, згадати історію кожного, а потім «перемістити» їх у нові обставини.

7. Складання казок про фантастичні країни та світи. Звісно, такі країни вигадують спочатку самі дорослі та допомагають дітям.

Однак важливо акцентувати увагу на тому, що в екологічних казках основним лейтмотивом є ідея дбайливого гуманного ставлення до природи, необхідність охорони та захисту природного світу. Казки актуалізують досвід, розвивають нестандартність мислення, виховують позитивне ставлення до природи, формують навички раціонального природокористування.

Технологія роботи з екологічною казкою включає низку компонентів [22]:

1) обговорення з дітьми авторських народно-екологічних казок, наприклад, казка знайомить дітей з особливостями морфологічної пристосованості тварин до умов довкілля;

2) переробка відомих народних та авторських казок, надання їм екологічного змісту, діти вигадують, як вирішити проблему підготовки тварин до зими, яке житло буде найбільш оптимальним для кожного з них;

3) твір колективної казки дітьми у мікрогрупах чи з ланцюжку з опорою на наочність (моделі, картинки) чи ні;

4) твір дітьми (можливо з батьками) власної народно-екологічної казки на задану тему;

5) презентація казок, створення книжок-саморобок;

6) драматизація народно-екологічних казок чи його фрагментів;

7) організація квест-ігор з мотивів казок про природу;

8) ілюстрування казок.

Отже, народно-екологічні казки – це унікальна енциклопедія природи, оптимальне поєднання творчої майстерності письменників, наукових підходів до реалізації змісту екологічної освіти дошкільнят та розуміння психологічних особливостей сприйняття природничої інформації дітьми дошкільного віку. Народно-екологічні казки формують основу наукової картини світу, виховують ціннісне ставлення до природи, знайомлять дітей зі світом словесного мистецтва, стимулюють інтерес до художньої літератури.

3.2. Екологічного виховання дошкільників через залучення до дослідницької діяльності

У дитинства є свій світ і багата на питання чарівна країна. Цілком природно, що у дитинстві у дітей виникають різні питання. Чому так сталося? Що це? Як? Коли? Чому літають такі важкі літаки? Чому не видно повітря?.. відповіді на свої нескінченні інтереси намагаються знайти у дорослих, на заняттях у дошкільних закладах. Найбільш глибоке коріння та

основи знань припадають у період «Дошкільного віку». За даними статистики, у віці 5-7 років є можливість виявляти таланти дітей, і в цей період у них з'являється сильне розуміння довкілля, інтерес до природи та отримати багато інформації. А це означає, що однією з наших головних цілей має бути залучення наших дітей до науки з раннього віку та створення умов для їхнього навчання.

У закладах дошкільної освіти різноманітні заходи для дітей проводяться на основі державних вимог та програм. Крім того, ми можемо спостерігати багато позитивних результатів у дітей під час реалізації цікавих та безпечних дослідів. Ви багато чули і читали про хімію, фізичні науки і чудеса хімії. Немає нікого, хто не мріяв творити такі чудеса своїми руками та дивувати оточуючих. У дошкільних закладах діти можуть скористатися цією можливістю, щоб брати участь у веселих заходах, навчатися, реалізовувати свої мрії за допомогою різноманітних гідів та, найголовніше, стати молодшими дослідниками у безпечних лабораторних експериментах. Роль організації дошкільного навчального закладу полягає у залученні підростаючого покоління до науки, залученні його в діяльність новими методами і, звичайно ж, у вихованні зрілих, освічених та досконалих людей, за якими стоїть наше майбутнє.

Ми можемо використовувати багато видів діяльності у вивченні навколишнього середовища та природи. Діти сприймають навколишній світ через різні види діяльності. Діяльність лабораторної зони для дітей дошкільного віку ще більше активізує їхній інтерес до науки. Лабораторна зона дає позитивний результат у залученні дошкільнят до виду діяльності. Проведення простих експериментів у дошкільних закладах для ознайомлення дітей із природою дає свій позитивний результат. Крім того, найбільш ефективним способом залучення дітей до експериментальної діяльності є гра. Це означає, що у процесі експериментування діти поведуться вільно, як молодші дослідники. У ході експерименту у дітей розвивається і надалі зміцнюється дружнє спілкування з колективом та комунікативне спілкування

з педагогом. «Лабораторні екологічні експерименти» проводяться у ході діяльності установ, а й у різних гуртках. Наприклад, «Маленькі дослідники», «Маленькі вчені», «Винахідники», «Послідовники Менделєєва» та контролюється вихователем.

Основною метою організації лабораторії є: насамперед якісна підготовка дітей до школи, формування та розвиток екологічної культури, підвищення інтересу до точних та природничих наук, створення можливостей для логічного та вільного мислення, розвиток у дітей самостійного мислення, аналітичного осмислення подій

Завдання організації лабораторної зони:

- створення умов для роботи дітей у науково-дослідній лабораторії. Залучення дітей до лабораторної діяльності за допомогою різних методів та ігор.

- розвиток у дітей інтересу, самостійності та ініціативи в експериментальних іграх.

- залучити батьків до нової форми роботи з дітьми дошкільного віку, інформуючи їх про важливість участі дітей у дослідницькій діяльності.

- формування логічного та вільного мислення;

Екологічні експерименти – це спостереження, що проводяться у спеціально організованих умовах. Екологічні експерименти сприяють формуванню у дітей уважності до природи, розвивають спостережливість та розумову діяльність. У кожному досвіді визначається причини явища, що спостерігається, а діти вчаться робити висновки з суджень. Закріплюється знання про властивості та якості природних об'єктів (сніг, пісок, вода, повітря, властивості рослин... та ін.).

Екологічні експерименти допомагають дітям зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки у процесі. Досвід повинен будуватись на вже існуючих уявленнях, які діти переймають у процесі постійного спостереження та роботи. Обговорюючи результати експерименту, вихователь має дати дітям можливість вільно мислити. Це означає, що між вихователем та дитиною

відбувається науковий, вільнодумний діалог. Це допомагає дитині зрозуміти себе як особистість.

У дошкільних закладах досліди проводяться з неживими предметами, рослинами та мікроорганізмами. Але вихователь повинен на увазі, що він не повинен нашкодити ні рослинам, ні мікроорганізмам. Доцільно проводити в лабораторіях досліди з неживими предметами.

Лабораторна зона організовується для розширення та розвитку наукових засад дитячого світогляду. У той же час лабораторія є базою для унікальної ігрової діяльності дитини. Участь у лабораторних експериментах передбачає перетворення дітей на «Маленьких учених», які проводять екологічні експерименти та спостереження на різні теми.

Досвід для дітей є одним із провідних видів діяльності дошкільника. Вони почуваються дослідниками впродовж усієї діяльності. У цей період діти відчують потяг до навколишнього середовища та змін у дорослому житті. Але є й помилка «обмежування» досліджень та досвіду серед батьків.

Чи намагаєтеся ви відповісти на всі питання, які цікавлять вашу дитину?

Ви звертали увагу на його цікавий погляд на світ, який здавався йому загадкою?

Скільки часу ви приділяєте своїй дитині впродовж дня?

Ви разом їздите на місця проведення культурних заходів?

Ці питання не просто так задаються. Давайте скористаємося ще однією нагодою, щоб проаналізувати себе. Дошкільнята виявляють великий інтерес до різних видів дослідницької діяльності. Щоб реалізувати ці інтереси практично, батькам необхідно підтримувати своїх дітей, створювати умови для діяльності, позитивно заохочувати погляди юних дослідників.

Екологічні експерименти дозволяють дітям розвивати логіку мислення, формувати творчі здібності, показувати та розуміти зв'язок живої та неживої природи. У ході дослідження діти починають знаходити відповіді на запитання «чому?», «як?», «який?»... На закінчення, «Лабораторні екологічні

експерименти» можуть стати чудовою науковою базою для якісної підготовки наших дітей до школи, інтересу до науки, формування логічного та вільного мислення, підвищення їх активності. Разом з цим також може бути приклад того, скільки ще безпечних експериментів можна провести додатково.

Наприклад, за допомогою лакмусового папірця (індикатора) визначають, чи є середовище лужним, кислим або нейтральним. Для цього експерименту ми можемо використовувати кілька різних фруктів та овочів. Проведення цього досвіду безпечне для дітей, цікаве і дуже просте.

Як інший приклад можна провести екологічні експерименти на кілька тем: Термометри та їх види. Спостереження різних організмів та мікроорганізмами під мікроскопом. Ґрунт та його види. Флора. Колір обробки на папері. Переробка вторинного паперу. Відбілювання макулатури. Сушіння фруктів та овочів природним способом. Контроль вирощування органічних та баштанних культур та інші.

3.3. Методичні рекомендації щодо організації екологічного виховання дошкільників

Значимість вирішення проблеми розробки змісту та технології екологічного виховання та освіти дітей дошкільного віку обумовлена низкою факторів, найважливішими з яких, на нашу думку, є: погіршення екологічної зупинки у світі; зміна екологічної концепції взаємодії людини з природою з антропоцентричної («природа – для людини») на екоцентричну («людина – частина природи»); необхідність та можливість раннього старту цілеспрямованого екологічного виховання, починаючи з молодшого дошкільного віку, зумовлена віковими особливостями дітей. Сучасне суспільство характеризується усвідомленням необхідності поєднання суспільного прогресу, руху людства вперед з дбайливим і відповідальним

ставленням до навколишнього природного середовища з метою забезпечення збереження життя на Землі, природного довкілля людини.

Екологізація освіти та виховання підростаючого покоління, тобто формування на всіх етапах навчання екоцентричного типу свідомості, є порівняно новим напрямом у педагогіці, що дозволяє сформувати ціннісно-нормативне ставлення до природи, усвідомлений погляд на природне оточення, та вимагає здійснення планомірної екологічної освіти на всіх щаблях розвитку особи.

Дошкільний період дитинства розглядається в сучасній психолого-педагогічній науці як найбільш сприятливий, сензитивний період для формування у дітей базових основ екологічної культури, грамотної та безпечної взаємодії зі світом природи. Дошкільник характеризується активністю, допитливістю, вразливістю, емоційністю, сприйнятливістю до навчальних впливів дорослих [1].

Вихователь дитячого садка головний суб'єктом еколого-педагогічного процесу. Як носій екологічної культури, володіючи сучасними технологіями екологічного виховання, педагог організує освітню діяльність дітей таким чином, щоб вона була емоційно та змістовно насиченою, активною, розвиваючою, що сприяє формуванню практичних умінь та навичок безпечної взаємодії з природою, та поступово трансформується у самостійну поведінку дітей [71]. В практиці роботи з екологічного виховання у більшості сучасних ЗДО мають місце проблеми, в основі яких – недостатня компетентність педагогів:

- акцентування уваги на формуванні у дітей сукупності знань (причому, нерідко стихійних) про природу на шкоду виховним завданням, таким як виховання ціннісного ставлення до природи, формування навичок доступної природоохоронної діяльності;

- демонстрація дітям епізодів споживчого ставлення до природи, що виявляється у диференціації живих об'єктів (рослин, тварин) на «шкідливі»

та «корисні», у відношенні до природних об'єктів та їх охорони лише з точки зору використання людиною («Вони нам дають...»);

- практика використання оцінних суджень стосовно об'єктів природи (жаб, вужів, дощових черв'яків та ін.): «Фу, яка гидота! Кінь негайно», «Неприємний!», «Слизький!», «Брудний!», «Заразний!» тощо. Подібні реакції дорослих свідчать про нерозуміння однієї з основоположних ідей біоцентризму (екоцентризму), на якій побудовано сучасну теорію екологічної освіти: живі об'єкти не можуть бути шкідливими/корисними, хорошими/поганими, кожен з них самоцінний і є частиною складного ланцюга природних взаємозв'язків. У таких ситуаціях діти через емоційність, вразливість і наслідуваність, «заражаються» від вихователя негативним ставленням до живого об'єкта і здатні перейти до деструктивних дій (кинути жабу об асфальт, роздавити жука);

- неузгодженість у змісті та технологіях екологічного виховання, що здійснюється дошкільними організаціями та батьками вихованців.

Закономірно виникає питання про методично грамотно збудовану педагогічну діяльність, яка дозволить в умовах освітнього процесу здійснювати екологічне виховання дошкільнят цілеспрямовано, в системі, на основі принципу біоцентризму, враховуючи інтереси та вікові особливості дітей; забезпечуватиме проектування та подальшу реалізацію програми заходів на основі комплексного застосування методів та форм організації активності дітей у різних видах діяльності. Всім цим вимогам відповідає діяльність педагогічного проектування, в основі якої – процес створення проекту, його основне призначення – вирішення тієї чи іншої проблеми, у разі, питань екологічного виховання дошкільнят.

Проектування як діяльність може розглядатися як шлях пізнання, як спосіб організації процесу пізнання, як спосіб досягнення мети та завдань. Проектування процесу екологічної освіти дошкільнят визначається цілями та завданнями екологічного виховання, інтересами дітей. Змістовно реалізація проектів передбачає цикл екологічних заходів, в основі яких лежать

різноманітні види та форми організації дитячої діяльності, організація продуктивної взаємодії із сім'ями вихованців.

Мета та завдання освітньої діяльності, як відомо, визначаються на основі вимог БКДО та спрямовані на забезпечення умов для організації взаємодії дітей з природою та формування усвідомленого ставлення до неї. Освітня діяльність з екологічного виховання організується у формах безпосередньої освітньої діяльності, спільної діяльності педагога з дітьми та самостійної діяльності дітей. Реалізація освітньої діяльності різних видів та культурних практик здійснюється через організацію яскравих радісних подій життя дітей, у тому числі й за екологічним напрямом: педагоги проводять традиційні сезонні свята з використанням фольклорних матеріалів: свято врожаю, осінні, зустріч чи проводи зими, зустріч весни. Перелік традиційних подій, свят, заходів містить підсумкові заходи екологічного спрямування, наприклад для дітей 6-7 років, театралізована вистава «Подія в лісі», свято «Осінній ярмарок», пізнавальна розвага «У гості до Лісовичка», фольклорне свято «Яблучний спас» та ін.

У програмах з дошкільного виховання наголошується, що центральною категорією виховання вважається поняття «відношення» і, у зв'язку з цим, необхідно пріоритетним завданням розглядати формування системи відносин особистості до самого себе, оточуючих людей, природи; мистецтву; праці, здоров'ю та інших., іншими словами, виховання духовно-моральних якостей особистості.

Проектування та реалізація екологічного виховання дошкільнят вимагає від педагога використання різноманітних форм, методів та прийомів роботи. Слід зазначити, що способи реалізації програмного змісту обумовлені специфікою вікового та індивідуального підходу, спрямованістю освітніх інтересів та потреб дітей. У всіх дошкільних групах передбачено проведення спостережень у природі, різних видів ігор, розгляд та обговорення пізнавальної літератури, дитячих ілюстрованих атласів та енциклопедій, розповіді про незвичайні факти та події в природі, розгляд

макетів, оформлення виставок дитячої творчості, обладнання центрів природи, обладнання центрів природи мультфільмів, фільмів, презентацій, експериментування. У старшій та підготовчій до школи групах додаються екскурсії, колекціонування, моделювання, читання та обговорення художньої та енциклопедичної літератури, виготовлення атрибутів для ігор, проектна діяльність, створення макетів та моделей природничої спрямованості, організація виставок та міні-музеїв.

Програмою передбачено наявність екологічних куточків чи центрів групи. Інтереси дітей до природничої тематики можуть бути задоволені у центрі природи, центрі експериментування, книжковому центрі, де розміщено необхідне обладнання ілюстративного, пізнавального, ігрового, дослідницького характеру, природний матеріал (насіння, шишки та ін.), календарі природи та щоденники спостережень. У методичних посібниках та рекомендаціях подано значний перелік засобів реалізації програми по розділу «Ознайомлення з природою»: ілюстративні засоби (плакати, картинки, картки, календарі природи, календарі погоди; схеми догляду за рослинами, альбоми на тему природознавства); дидактичні ігри («Хто що їсть?», «Хто де живе?», «Знайди, чий хвіст?», «Чи в саду, чи на городі», «Пори року» тощо); лепбуки; макети (ферма, ліс, водоймище); колекції каміння та ґрунтів; гербарій; картотеки загадок про овочі, фрукти та ягоди, птахів, тварин, природні явища, лікарські трави; набори іграшок, що зображають тварин (домашні, дикі, савани); муляжі овочів та фруктів.

Система освітньої діяльності в галузі екологічної освіти дошкільнят повинна включати такі компоненти:

- створення еколого-розвивального предметно-просторового середовища в приміщенні (куточки, центри, музеї, лабораторії природи) та на території (квітник, метеомайданчик, город, екологічна стежка) дошкільної організації;

- посезонне комплексно-тематичне планування організованої освітньої діяльності;

- створення банку авторських методичних розробок з екологічного виховання (конспекти ігор, дослідів, занять, бесід; картотеки дослідів, мультфільмів; плани роботи з сім'єю та соціальними партнерами, ін.);

- спільна пізнавальна та художньо-творча діяльність педагогів, дітей та батьків (екологічні акції, дозвілля, свята, проекти, походи, екскурсії, сезонна праця у природі);

- читання природничої (наукової та художньої) літератури;

- різні види ігрової діяльності (дидактичні, сюжетно-рольові, театралізовані, рухливі);

- створення проблемних ситуацій для ініціювання пізнавально-дослідницької діяльності дітей у галузі вивчення основ фізики та природничих наук (магнетизм, електрика, оптика тощо);

- здоров'язберігаючі заходи (дихальна гімнастика, музикотерапія, рухова активність, загартовування).

Безумовно, проектування діяльності з екологічної освіти дітей має містити й аспекти взаємодії з сім'ями вихованців, враховуючи ту величезну роль та неоціненні можливості батьків у формуванні в дітей віком ставлення до природи. У рамках виконання проектів (див. Додаток А та Додаток Б) екологічного спрямування взаємодія педагогів з батьками вихованців може бути організована як у традиційних (батьківські збори, консультація, семінар та ін.), так і в нетрадиційних (майстер-клас, день здоров'я, круглий стіл, вітальня, педагогічна майстерня) формах.

Таким чином, необхідність проектування та реалізації екологічної освіти у ЗДО продиктована соціальним замовленням суспільства, необхідністю пошуку шляхів оптимального вирішення соціальних завдань у галузі охорони природи, значимістю проблеми для особистісного розвитку кожної дитини, необхідністю вдосконалення методичної грамотності вихователів.

Висновки до розділу III

У третьому розділі роботи було проведено практичне дослідження педагогічних умов екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Описали особливості формування екологічної культури дітей дошкільного віку шляхом долучення до народних казок. Виділили, що народні та народно-екологічні казки – це унікальна енциклопедія природи, оптимальне поєднання творчої майстерності письменників, наукових підходів до реалізації змісту екологічної освіти дошкільнят та розуміння психологічних особливостей сприйняття природничої інформації дітьми дошкільного віку. Народні та народно-екологічні казки формують основу наукової картини світу, виховують ціннісне ставлення до природи, знайомлять дітей зі світом словесного мистецтва, стимулюють інтерес до художньої літератури.

Виділили роль організації лабораторної зони в дошкільних освітніх організаціях під час екологічного виховання дітей дошкільного віку. Дійшли висновків, що екологічні експерименти допомагають дітям зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки. Досвід повинен будуватись на вже існуючих уявленнях, які діти переймають у процесі постійного спостереження та роботи. Обговорюючи результати експерименту, вихователь має дати дітям можливість вільно мислити. Це означає, що між вихователем та дитиною відбувається науковий, вільнодумний діалог. Це допомагає дитині зрозуміти себе як особистість. У дошкільних закладах досліди проводяться з неживими предметами, рослинами та мікроорганізмами. Але вихователь повинен не давати забувати дошкільнику, що він не повинен нашкодити ні рослинам, ні мікроорганізмам. Доцільно проводити в лабораторіях досліди з неживими предметами. Лабораторна зона організовується для розширення та розвитку наукових засад дитячого світогляду.

Привели методичні рекомендації щодо організації екологічного виховання дошкільників. Визначили, що необхідність проектування та

реалізації екологічної освіти у ЗДО продиктована соціальним замовленням суспільства, необхідністю пошуку шляхів оптимального вирішення соціальних завдань у галузі охорони природи, значимістю проблеми для особистісного розвитку кожної дитини, необхідністю вдосконалення методичної грамотності вихователів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі були розглянуті організаційно-педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

У першому розділі роботи були представлені теоретичні засади дослідження екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Охарактеризоване сучасна екологічна освіта у країнах світового співільництва як умови стійкого розвитку. Виділено, що в Україні створена система загального комплексного і безперервного екологічного освіти, основою якої є біологічні, промислові та регіональні аспекти екології. При цьому всі щаблі безперервної регіональної екологічної освіти містять регіональний компонент. Кінцевими результатами реалізації регіональної безперервної екологічної освіти є формування та розвиток екологічної культури особистості та суспільства, поліпшення екологічної ситуації в регіонах, сталий розвиток регіонів, підвищення якості життя населення. Інтенсивні процеси розвитку екологічної освіти, що охопили освітні системи багатьох держав, відрізняються тенденцією до економічної, соціальної та культурної інтеграції, зближення країн при вирішенні глобальних проблем, що виходять за національні та державні рамки. Розвиток екологічної освіти та виховання в контексті концепції сталого розвитку у дусі миру та взаєморозуміння покликане забезпечити формування у молоді відповідальності за долі не лише свого регіону, країни, а й усієї планети.

Проаналізовані засади екологічної освіти старших дошкільників в умовах взаємодії з соціальними партнерами. Визначено, що оцінка ефективності впровадження нових освітніх форматів екологічного спрямування може бути пов'язана з вивченням: особливостей мотиваційної сфери (прояв інтересу до екологічної тематики, знаннями екологічної спрямованості); динаміки когнітивно-мовного та емоційно-особистісного компонента розвитку (формування екологічної свідомості та загального кругозору, формування емоційно-особистісної сфери, розвиток емпатії та

чуйності); вольових компонентів поведінки та діяльності – у прийнятті та реалізації позиції суб'єкта діяльності (формування та реалізація досвіду активного учасника спільних екологічних заходів). Для реалізації ідеї проєкту необхідне розширення контактів та залучення соціальних партнерів, які виражають готовність та виявляють ініціативу до реалізації спільних проєктів з ЗДО у вирішенні завдань екологічного виховання старших дошкільнят. Все це може бути розроблено і представлено у форматі інноваційної технології організації спільних заходів (event-менеджмент), яка містить універсальний покроковий алгоритм взаємодії з соціальними партнерами..

Окреслено формування сенсорно-екологічного уявлення сучасних дошкільників. Зроблено висновки, що ефективність процесу формування сенсорно-екологічних уявлень потенційно сприятиме становленню окремої складової екологічної культури особистості -культури сенсорно-екологічної. Сенсорно-екологічна культура відбиває найважливіший аспект взаємовідносин особистості та довкілля у процесі безпосереднього сенсорного сприйняття світу; даний аспект показовий інтеграцією, обумовленої синтетичним, структурним сенсорним сприйняттям всім каналам -через всі органи чуття – надходження інформації про світ у сукупності. За обов'язкової умови такої єдності виникають, зокрема, конкретні образи, продукти духовного ставлення до навколишнього середовища. Значною ознакою сенсорно-екологічної культури стає когерентність, що відображає ступінь узгодженості взаємодії особистості та середовища по різних сенсорних каналах. Ознака когерентності може бути використана у характеристиці явища за критерієм «гармонійне – негармонійне», що актуалізує екологічну компоненту феномену.

У другому розділі роботи були описані методичні особливості вивчення організаційно-педагогічних умов екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Розкриті педагогічні та психологічні умови екологічного виховання дошкільників. Результати проведеного аналізу вказують на можливості екологічного виховання та освіти, починаючи зі старшого дошкільного віку. У процесі роботи над проектом з екологічної освіти для дітей старшого дошкільного віку було виділено та сформульовано педагогічні умови екологічного виховання та освіти дошкільнят. Дослідно-експериментальна робота над проектом є прикладом екологічної освіти дітей дошкільного віку, дозволяє реалізувати роботу за національно-культурним компонентом, формує екологічну спрямованість особистості, стимулює дітей до пізнання навколишнього світу, сприяє активному розвитку у дітей таких якостей, як доброта, терпіння, працьовитість та милосердя. Ці риси, закладені у дошкільному віці, міцно увійдуть до характеру людини, стануть її основою. Тоді можна буде бути спокійним за природу та молоде покоління.

Охарактеризовано використання експериментальної діяльності у екологічному вихованні дошкільників як засобу розвитку дбайливого і уважного ставлення до навколишнього середовища. Метод проектної діяльності особливо успішно реалізується мною у роботі зі старшими дошкільнятами. Цей віковий етап характеризується більш стійкою увагою, спостережливістю, здатністю до початків аналізу, синтезу, самооцінки, а також прагненням до спільної діяльності. У проекті можна поєднати зміст освіти з різних галузей знань, крім того, відкриваються великі можливості в організації спільної пізнавально-пошукової діяльності дошкільнят, педагогів та батьків. Педагогічний досвід показує, що знання, набуті дітьми, стають надбанням їхнього особистого досвіду. Вони отримані у відповідь питання, поставлені самими дітьми. Вони потрібні дітям і тому цікаві їм. Внаслідок отриманих знань про об'єкти живої та неживої природи у дітей сформувалися трудові навички. Діти засвоїли основи дбайливого та уважного ставлення до живої природи. Освоїли норми поведінки у природному оточенні. Навчилися оцінювати дії інших людей стосовно природи.

У третьому розділі роботи було проведено практичне дослідження педагогічних умов екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Описали особливості формування екологічної культури дітей дошкільного віку шляхом долучення до народних казок. Виділили, що народні та народно-екологічні казки – це унікальна енциклопедія природи, оптимальне поєднання творчої майстерності письменників, наукових підходів до реалізації змісту екологічної освіти дошкільнят та розуміння психологічних особливостей сприйняття природничої інформації дітьми дошкільного віку. Народні та народно-екологічні казки формують основу наукової картини світу, виховують ціннісне ставлення до природи, знайомлять дітей зі світом словесного мистецтва, стимулюють інтерес до художньої літератури.

Виділили роль організації лабораторної зони в дошкільних освітніх організаціях під час екологічного виховання дітей дошкільного віку. Дійшли висновків, що екологічні експерименти допомагають дітям зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки у процесі. Досвід повинен будуватись на вже існуючих уявленнях, які діти переймають у процесі постійного спостереження та роботи. Обговорюючи результати експерименту, вихователь має дати дітям можливість вільно мислити. Це означає, що між вихователем та дитиною відбувається науковий, вільнодумний діалог. Це допомагає дитині зрозуміти себе як особистість. У дошкільних закладах досліди проводяться з неживими предметами, рослинами та мікроорганізмами. Але вихователь повинен не давати забувати дошкільнику, що він не повинен нашкодити ні рослинам, ні мікроорганізмам. Доцільно проводити в лабораторіях досліди з неживими предметами. Лабораторна зона організовується для розширення та розвитку наукових засад дитячого світогляду.

Привели методичні рекомендації щодо організації екологічного виховання дошкільників. Визначили, що необхідність проектування та реалізації екологічної освіти у ЗДО продиктована соціальним замовленням

суспільства, необхідністю пошуку шляхів оптимального вирішення соціальних завдань у галузі охорони природи, значимістю проблеми для особистісного розвитку кожної дитини, необхідністю вдосконалення методичної грамотності вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальний погляд на природу та шляхи подолання життєвих труднощів / авт.: Л.Є. Адамова, Н.М. Азарнов, О.М. Азарнова, Є.А. Алісов та ін. Київ, 2021. 311 с.
2. Алісов Є.А. Формування екологічно безпечного різнорівневого освітнього середовища. Київ, 2010. 168 с.
3. Алісов Є.А., Мікляєва Н.В., Маринюк О.О., Якушева С.Д. Закономірності та принципи організації територіальних (багаторівневих) освітніх комплексів. *Вісник педагогічного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2013. № 2 (24). С. 24-31.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. ред. А.М. Богуш. К. : Слово, 2012. 26 с.
5. Бастракова Т. О. Сучасні проблеми екологічного виховання дошкільників. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. праць. 2019. Вип. 3. С. 24-27.
6. Безпалько О. В. Формування готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. К., 1998. 190 с.
7. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи. Методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. К., 2013. 155 с.
8. Богословська О.М. Екологічний компонент у сенсорному вихованні дошкільнят. *Виховання та навчання дітей молодшого віку*. 2017. № 6. С. 273.

9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
10. Букін А. П. В дружбі з людьми і природою. *Просвіта* 1991 № 19.
11. Вахрушев А. А. Здрастуй, світ! Навколишній світ для дошкільнят. Баласси 2003.
12. Вей Жуй, Теремов А.В. Навчання біології у старших школах КНР: історія та сучасність. *Наука та школа*. 2019. № 1. С. 174-182.
13. Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 13. Серія; Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2011. 165 с.
14. Волкова В. А. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 75 (2). С. 11-15.
15. Габбасова С.А. Екологічне виховання дошкільнят. *Проблеми педагогіки*. 2016. №1 (12). С. 21-25.
16. Горопаха Н.М. Сучасні підходи до розробки програм екологічної освіти дітей дошкільного віку. *Нова педагогічна думка*. Спецвипуск. 2011. Грудень. С. 35
17. Запорожець А. В., Маркова. Т. А. Основи дошкільної педагогіки. 2009.
18. Зарецька С.Л. Проблеми екологічної освіти у країнах Заходу Екологія та суспільство: проблем.-темат. зб. Харків, 1999. С. 51-87.
19. Іванчук С. А. Екологічне виховання дошкільників у контексті його актуальних дефініцій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 2. С. 54-58.

20. Іванчук С. А. Сутність поняття екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. № 78. С. 74-78.
21. Кондаурова Т.І., Веденєєв А.М., Фетісов Н.Є., Зверєв А.В. Організація мережевого взаємодії освітніх установ у додатковому екологічному освіті та вихованні. *Вісник педагогіки*. 2019. № 1 (134). С. 83-88.
22. Кондаурова Т.І., Вишнякова В.В. Людина та природа: гармонія чи протистояння. *Грані пізнання: наук. журн.* 2019. № 6 (65). С. 75-78.
23. Кондаурова Т.І., Дмитрієва О.А. Методичні умови екологічної освіти слухачів підготовчого відділення для іноземних громадян. *Вісник педагогіки*. 2020. № 4 (147). С. 95-98.
24. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посібник для вузів .. К.: Освіта, 1998. 255 с.
25. Концепція екологічної освіти України. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. № 7. С. 323.
26. Конюхова Т. С. Характеристика загальних підходів до екологічної освіти й виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі. *Освіта Донбасу*. 2006. № 5 (118). С. 62-67.
27. Курняк Л. Д. Екологічна культура: поняття і реальність. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 32-37.
28. Кучер Т. В. Екологічне виховання учнів. *Просвіта* 1990.
29. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник педагог. Навчально-методичний посібник для ВНЗ. К. : Видавничий Дім "Слово", 2009. 400 с.
30. Лисенко Н. В., Мацук Л. О., Лисенко О. М. Ознайомлення з природою та основи екологічної освіти дітей дошкільного віку : підручник. Київ : Видавничий Дім «СДОВО». 2019. 336 с.

31. Маршицька В. В. Наступність в екологічному вихованні дошкільників та молодших школярів. Еколого-натуралістична творчість. *Науково-методичний вісник*. 2002. № 3. С. 242-244.
32. Маршицька В. Екологічні проекти. *Дошкільне виховання*. 2001. – №5. С. 24-25.
33. Маршицька В.В. Теоретичні основи виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку. *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді)* Зб. наук. праць. К.: Пед. думка, 2000. Кн.1. 340 с. С. 148-154.
34. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 44. 646 с.
35. Мельчаков Л. Ф. Дітям про природу. Виховання і розвиток дітей у процесі навчання природознавства З досвіду роботи. Посібник для вчителя Освіта 1981.
36. Методичні рекомендації до практичних і лабораторних занять та виконання завдань для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи природознавства та методика ознайомлення дітей з природою» / Укл. Н. М. Горопаха. Рівне : РДГУ, 2020. 62 с
37. Ми всі природи рідної частинки: методичний посібник. На допомогу педагогічним працівникам дошкільних навчальних закладів / Упорядники: Сімон О. П., Пасяда М. І., Корф І. В. Полтава : ПОППО, 2009. 84 с.
38. Миколаєва С. Н. Виховання екологічної культури в дошкільному дитинстві. *Нова школа*. 2009.
39. Муртазіна Л.Г. Екологічна освіта та виховання учнівської молоді у навчальних закладах Німеччини. *Пед. журн*. 2015. № 2. С. 4-10.
40. Мусієнко М. М. Екологія : тлумачний словник. Київ : Либідь, 2004. 376 с.

41. Науменко Т. Формування природничо-екологічної компетентності дошкільників засобами авторської казки. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 7. С. 25-33.
42. Новікова Д.Д. Порівняння екологічної освіти у Україні, Німеччини, Японії, Фінляндії. *Інноваційний потенціал молоді: соціальна, екологічна та економічна стійкість*. Рівне, 2018. С. 193-199.
43. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. К., 2002. 174 с.
44. Пономарьова І.М. Соломін В.П. Екологічна освіта в українській школі. *Історія. Теорія. Методика*. Суми, 2005.
45. Пустовіт Н. А. Оберегаємо довкілля. *Дошкільне виховання*. 1999. № 6. С. 8-9
46. Реус В. О. Формування емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля у старших дошкільників : навчальний посібник. Чернігів, 2016. 64 с.
47. Рославець Р. М. Психолого-педагогічні умови виховання екологічної культури дошкільників. Луцьк : Вежа, 1999. 97 с.
48. Савицька Д. О., Сорочинська О. А. Формування основ екологічної культури в дітей віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки [зб. наук. пр.] : матеріали III міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції*. 2022. С. 815.
49. Сеїна С.А., Алісов Є.А. Сенсорно-перцептивна модальність вихованців як чинник проєктування екологічно безпечного освітнього середовища дошкільної освітньої організації. *Людський капітал*. 2019. № S12-2 (132). С. 493-500.
50. Соколовська О. С. Екологічне виховання старших дошкільників у системі підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів. *Збірник наукових праць. «Педагогічні науки»*. 2009. № 51. С. 205-210.

51. Соловйова О.М. Сенсорний розвиток дошкільнят. *Наука та сучасність*. 2012. № 17. С. 138-142.
52. Степанюк Н. Особливості формування екологічної культури особистості. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 3 (79). С. 222-224.
53. Фіцула М. М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К. : Академія, 2000. 544 с.
54. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків: Друкарня «Мадрид», 2015. 330 с.
55. Формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник для організації роботи з екологічного виховання в закладах дошкільної освіти / Н. М.Джура, М. Ю. Пристайко, І. В. Шкодин, Л. А. Хом'як. Львів, 2022. 60 с.
56. Фортунатів А.А. Екологічна освіта учнівської молоді у вищих навчальних закладах України та Японії. *Вестн. черепівець. держ. унту*. 2016. № 4 (93) С. 137-138.
57. Чорна Г. В., Скірко Г. З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі. *Дошкільна педагогіка*. 2021. Випуск 31. Т. 2. С. 163-169.
58. Шульженко О.К. Розвиток еколого-естетичної культури особистості сучасної Німеччини. *Педагогіка*. 2003. № 1. С. 92-97.
59. Development of scientific, technological and innovation space in Ukraine and EU countries : collective monograph / Dzhura N. M., Machynska N. I. Theoretical and methodological aspects of environmental competence formation as a necessary component of professional training of preschool education specialists. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2021. С. 145-168.

ДОДАТКИ

Додаток А

Проект з екологічного виховання в групі молодшого дошкільного віку «Водиця-чарівниця»

Актуальність проекту в дитинстві закладаються основи особистості, в тому числі, позитивне ставлення до природи, навколишнього світу. Дитячий садок є першою ланкою системи безперервної екологічної освіти. Формування у дітей основи культури раціонального природокористування необхідно починати з раннього віку. З природних ресурсів для малюків найближчою та доступною є вода. Саме тому об'єктом дослідження ми обрали воду. Всім відомо, що маленькі діти дуже допитливі. Серед питань, якими вони докучають дорослим, чимало таких, як: “ Чому восени йде дощ, а взимку – сніг? “, “ Чому вода рідка? “, “ Чому лід твердий? “ і т. п. Ті дорослі, які відмахуються від “ надокучливих ” питань дитини, здійснюють непоправне: вони затримують її розумовий розвиток, гальмують духовний. Наш обов'язок не лише відповідати дітям на їх нескінченні запитання, а й активно спонукати їх допитливість, щоб число таких питань зростало. Реалізація проекту дозволяє більш широко засвоїти програмовий матеріал, розвинути пізнавально-дослідницькі можливості дітей, розширює уявлення про воду та її властивості. А також сприяє виникненню пізнавальної активності у дітей, виробляє вміння аналізувати та робити найпростіші узагальнення та висновки. З цією метою і був розроблений проект « Водиця-чарівниця ».

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЕКТУ:

Тип проекту: пізнавально-ігровий, дослідницький.

За тривалістю: короткотривалий – 1 тиждень(з 03.02.2020 р. по 07.02.2020 р.).

За кількістю учасників: колективний.

За характером контактів: у межах групи. Учасники: діти молодшого дошкільного віку, вихователь, батьки.

Мета проекту:

Познайомити дітей з властивостями води.

Сформувати у дітей знання про різноманітні стани води; показати де, в якому виді існує вода; про значення води в житті всього живого на землі.

Створити умови для формування у дітей знань про природу, елементів екологічної грамотності. Формувати розуміння необхідності берегти воду.

Розвивати у дітей соціально-емоційну та пізнавальну сфери.

Розвивати інтерес дітей молодшого дошкільного віку до пізнання та дослідження.

Підтримувати прагнення до прояву самостійності, ініціативи та допитливості.

Завдання проекту:

Сформувати у дітей елементарні уявлення про значення води в житті людини, її вплив на навколишній світ, властивості.

Збагачувати словниковий запас та активізувати словник з даної теми.

Заохочувати прояв ініціативи та допитливості з метою отримання нових знань.

Розвивати у дітей пошукову діяльність, інтелектуальну активність. Формувати досвід повсякденної природоохоронної поведінки по відношенню до водних запасів.

Вчити дітей проводити нескладні досліди з водою; заохочувати дружні відносини під час дослідницької діяльності.

Виховувати у дітей бережливе ставлення до води. Формувати у батьків інтерес до проблеми екологічного виховання дітей.

Прогнозований результат проекту:

Розширення у дітей елементарного уявлення про воду, вміння визначати різноманітні стани води.

Підвищення рівня розвитку мовлення, збагачення словникового запасу у дітей. Формування стійкого пізнавального інтересу до експериментування.

Підвищення інтересу до ігор з водою.

Виховання бережливого ставлення до води.

Прояв емоційного відгуку, взаємодопомоги.

Формування у батьків інтересу до проблеми екологічного виховання дітей; активна участь батьків у спільній діяльності, організації здорового способу життя.

ПЛАН РОБОТИ НАД ПРОЕКТОМ

I етап – підготовчий.

II етап – основний.

III етап – заключний

Підготовчий етап

вибір теми проекту;

визначення мети та завдань, складання плану роботи;

підбір картотеки дослідів з водою, снігом, льодом;

підбір рухливих та мовленнєвих ігор; розглядання картинок, пов'язаних з об'єктом неживої природи – водою;

бесіди з дітьми для виявлення знань про воду;

підготовка віршів, потішок, закличок, загадок, ілюстративного матеріалу з використанням води;

підготовка необхідного обладнання;

визначення змісту, методів, форм роботи з дітьми та їхніми батьками.

Основний (практичний) етап

Організація діяльності в рамках проекту:

бесіди про властивості води (вода може бути холодною, теплою, гарячою; вода прозора; воду можна переливати; деякі предмети у воді тонуть, а деякі - ні), про значення води (водою ми вмиваємося, перемо білизну, готуємо їжу, купаємося і т.д.);

розучування потішок, примовок, закличок про воду; спостереження за дощем (снігом);

експериментально-дослідницька, пошукова діяльність з водою;

рухливі ігри: “ Сонечко і дощик “, “ Через струмочок “, “ По місточку “, “ Пузир “ та ін.; дидактичні ігри: “ Купання ляльки “, “ Пісенька води “; сюжетні ігри: “ Зваримо суп (кашу, компот) “, “ Пригостимо ляльок чаєм “;

малювання: “ Дощик “, “ Летять, летять сніжинки “;

музичні твори для слухання “ Звуки природи “ (теми: струмочок, хвилі, дощик, водоспад);

гра на дитячих музичних інструментах (на металофоні “ Краплинки дзвенять “: голосно-тихо);

розповідання казки “ Про маленьку крапельку “; перегляд мультфільмів “ Капітошка “, “ Повернення Капітошки “;

участь дітей у догляді за рослинами в куточку природи (допомога вихователю у поливі кімнатних рослин);

інформація для батьків (бесіди, консультації, папка-розкладачка).

Заключний етап

підведення підсумків проекту;

аналіз успішності проведеної роботи з дітьми та їхніми батьками;

виставка малюнків та творчих робіт, зроблених батьками разом з дітьми “ Чудо - вода“;

оформлення картотеки дослідів; презентація проекту.

Робота з батьками:

Ознайомити батьків з метою проекту та видами спільної діяльності для його успішної реалізації.

Організація бесід, консультацій для батьків.

Запропонувати батькам показати дітям в домашніх умовах, для чого потрібна вода (для приготування їжі, прання білизни, прибирання квартири, поливу кімнатних рослин, для миття чого-небудь).

Запропонувати проводити вдома з дітьми прості досліді.

Поповнити куточок дитячого експериментування.

Залучати дітей до ігор з водою (переливати у різні ємності, викупати ляльку та ін.).

Почитати вірші на дану тему.

Організовувати прогулянки до різноманітних водоймищ. Залучати дитину до спостереження за птахами та тваринами, які п'ють з калюжі, звертати увагу на необхідність води для всього живого.

Звертати увагу на одяг дорослих та дітей у період дощу, снігу.

Підготувати виставку спільних з дітьми творчих робіт “ Чудо-вода “.

Культурно-гігієнічні навички.

Під час миття рук та вмивання промовляємо потішки про воду.

Ай, лади, лади,

Не боїмося води,

Чисто вмиваємось,

Мамі усміхаємось.

Водичко, водичко,

Умий мені личко,

Щоб сяяли очки,

Червоніли щічки,

Щоб ротик сміявся,

Щоб зубчик кусався.

Гра «Чисті долоньки»

Намочити долоньки та прикласти їх на світлий рушник: якщо ручки брудні, тоді на рушнику неодмінно залишаться сліди, а якщо ручки чисті, то і рушник залишається чистим, тобто на ньому немає слідів брудних рук. Щоб ручки у дітей були чистими, треба обов'язково їх мити водою. З цього можна зробити висновок: вода потрібна людині для вмивання, щоб бути чистою та не хворіти.

Трудова діяльність

Вода потрібна для користування не лише людям. Води потребують також рослини, тому що без неї вони загинуть.

Досліди з водою.

Мета: вчити дітей проводити найпростіші досліди, послідовно виконуючи вказівки вихователя; сприяти накопиченню у дітей конкретних уявлень про властивості води (вона прозора, не має кольору; вода складається з краплинок; вода рідка, не має форми; у води немає запаху та смаку); розвивати мовлення дітей, допитливість, активізувати їх словник; виховувати охайність при роботі з водою.

Дослід “ Вода прозора”

В стакан з прозорою водою опускають ложечку. Чому ложку видно? Висновок: вода прозора.

Дослід “ Де сховалась ложка? “

В стакан з прозорою водою додають фарбу. Діти опускають ложечку в підфарбовану воду. Що трапилось? Ложки не видно. Вода забарвилася та стала не прозора, ложка зникла з виду.

Висновок: в прозорій воді предмети добре видно, а в не прозорій – не видно.

Пошукова діяльність:

« Вода складається з крапельок » Запропонувати дітям за допомогою ложечки набрати воду та крапельками накапати в стакан.

« Вода рідка та не має форми » Діти переливають воду з одної форми в іншу. Вода приймає форму того посуду, в який її переливають.

« У води немає запаху та смаку » Запропонувати дітям стакан з водою. Понюхати воду. Чим пахне вода? Ні чим не пахне, вода не має запаху.

Дати дітям спробувати воду. Яка вона на смак? Вода не має смаку.

Заняття з малювання

“ Летять, летятьсніжинки “

Ігри з водою.

Р/г “ Сонечко і дощик “Гра “ Ловимо рибку “

Казка « Про маленьку крапельку»

Жила-була маленька Крапелька. Вона та її подружки-крапельки сиділи на великій хмарі, весело сміялись, розмовляли. Кожного дня хмара ставала все більше та більше, поки в одну прекрасну мить не пролилась на землю дощем. “ Прощайте! “ – лише встигла прокричати Крапелька своїм подружкам, коли вже летіла у напрямку до землі. Всього декілька секунд і Крапелька впала в невеликий струмочок. “ Ой, куди це я потрапила? А скільки тут води! І куди це ми біжимо? “ – дивувалась Крапелька

Струмочок же весело дзюрчав та ніс нашу Крапельку до невеликого озера, в яке впадав. Ось тут Крапелька здивувалась ще більше. Ніколи в своєму житті вона не бачила так багато води! Все було для неї новим та цікавим. Побачивши маленьких рибок, які плавали в озері, вона подумала: “ А хто це такі? Треба обов'язково з ними познайомитись! Але не встигла, бо якраз в цей момент пригріло сонечко. І Крапелька випарувалася, іншими словами, перетворилась на пар. Тепер вона вже не падала стрімко до землі, а плавно парила вгору до хмар. “ Я лечу! “ – промовила Крапелька. Коли вона була вже достатньо далеко від землі, то відчула, що стає прохолодно. “ Помоєму, я знову перетворююсь у водяну крапельку. “ – подумала Крапелька.

В цей момент якраз поруч з нею пропливала красива біла хмара, і Крапелька із задоволенням до неї приєдналась. Хмара складалась з великої кількості інших маленьких крапельок, які навперебій розповідали про те, які незвичайні пригоди з ними сталися там на землі.

Виставка спільних творчих робіт дітей та батьків “ Чудо-вода “

Результати реалізації проекту (висновок): Діти були здивовані та задоволені отриманими знаннями про воду. Після проведеної роботи у дошкільнят розширились уявлення про воду, вони навчилися проводити досліди з водою, визначати її властивості, різні стани. Сформувався знання про значення води для всього живого (людей, тварин, рослин). Проект дав можливість розвитку мовлення, спостережливості, вміння аналізувати, робити висновки. Даний проект надав позитивні емоції дітям; активізувалась

зацікавленість батьків до цієї теми. І, як результат проведеної роботи, у дітей сформувався пізнавальний інтерес, бажання досліджувати навколишній світ.

Список використаної літератури:

Базовий компонент дошкільної освіти, 2012 р.

Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2016. – 160 с.

Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи : діти четвертого року життя (молодший дошкільний вік) / Ганна Беленька, Олена Половіна. – Київ : Генеза, 2018. – 128 с. – (Настільна книжка вихователя).

Трембак К. С., Шевцова О. А. Екологічне виховання в ДНЗ / Трембак К. С., Шевцова О. А. – Х.: Вид. група “ Основа ”, 2016. – 223 с.: – (Серія “ ДНЗ. Вихователю “).

Денисенко Т. Подорожі в Природу. Інтегрований підхід до організації спостережень. / Дошкільне виховання, – 2012, – № 4.

Аветисян Л. Природа і розумове виховання дошкільнят. / Дошкільне виховання, – 2013, – № 6, – с. 27-31.

Білева Г., Зіміна Л. Розвиток пізнавальних інтересів в процесі ознайомлення з явищами природи. / Дошкільне виховання, – 2014, – № 10, – с. 22-25.

Маневцова Л. М. Про розвиток пізнавальних інтересів у дітей. / Дошкільне виховання, – 2012, – № 11, – с. 26-29.

Лариса Присяжнюк. Еколого - природнича освіта дошкільнят у поліфонії інноваційних підходів. “ПП”, 2017, № 6.

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПРОЕКТ: «МАЛЕНЬКІ ЕКОЛОГИ»

Актуальність проекту:

Серед важливих проблем сучасності, що турбують людство, особливо виділяються екологічні. Увесь світ зіткнувся з глобальною екологічною кризою. Ця проблема потребує негайного вирішення. Тому серед багатьох напрямів навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку екологічна освіта набуває дедалі більшої актуальності.

Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому живе дитина. Актуальною в наш час є проблема формування екологічної свідомості та екологічної культури дошкільників.

Одним із шляхів формування екологічної культури дітей дошкільного віку є звернення до надбань педагогічної спадщини видатного українського педагога, заслуженого учителя України В.О.Сухомлинського, до його досвіду у сфері екологічного виховання дітей.

Маленька дитина пізнає світ із відкритою душею й серцем. Яким буде її ставлення до цього світу, чи навчиться вона бути господарем, який любить і розуміє природу – залежить від її виховання в сім'ї і дитячому садку. Зміст проекту об'єднується навколо трьох напрямів: робота з дітьми, педагогами та батьками. Педагогам надається право самостійно визначити місце в режимі дня для проведення міні-занять.

Мета проекту:

- підвищення екологічної свідомості вихованців, батьків щодо гармонійного існування людини з природою та розумного поводження з різними оточуючими природними факторами, рослинами, тваринами, формування екологічної культури вихованців, що сприятиме розв'язанню екологічних проблем.

Завдання проекту:

- сформувати елементарні наукові знання про основні природні фактори, явища, взаємозв'язки і залежності у природі;
- стимулювати допитливість та пізнавальний інтерес до природи, бажання доглядати її, берегти та любити;
- спонукати дітей до природоохоронної діяльності та творчої активності;
- виховувати позитивні якості особистості: самостійність, допитливість, чуйність, доброзичливість;
- сприяти застосуванню отриманих знань в повсякденному житті.

Учасники проекту:

- педагоги закладу дошкільної освіти;
- дошкільники старшого дошкільного віку;
- батьки вихованців.

Характеристика типу проекту:

- за метою проектної діяльності - творчий;
- за кількістю учасників - колективний;
- за тривалістю - довготривалий.

Очікувані результати:

- підвищити педагогічну майстерність педагогів;
- дати поняття про людину як частину екологічної системи, яка своїми діями впливає на довкілля;
- допомогти дітям старшого дошкільного віку увійти в світ природи, знайти свої особисті форми спілкування з нею, відчувати, спостерігати, допомагати об'єктам природи; активізувати співпрацю педагогів з батьками.

Термін реалізації: з 23.12.2023 – 27.12.2023р.

План реалізації проекту «Маленькі екологи»

Підготовчо-мотиваційний етап

Мета	Зміст	Очікувані результати
	Взаємодія з педагогами	
Визначення форм, методів, прийомів реалізації проекту.	Створення творчої групи. Опрацювання програмно-методичного забезпечення, літературного матеріалу. Систематизація наочного та дидактичного матеріалу. Проведення тестування	Уточнення і розширення теоретичних знань щодо організації творчих проектів. Інформаційне забезпечення проекту.
	Взаємодія з дітьми	
Зацікавлення дітей темою проекту. Створення умов для мовленнєвого та пізнавального розвитку	Перегляд відеороликів про екологічні негаразди, що спричинені діяльністю людини. Знайомство з Червоною книгою України. Початковий етап моніторингу знань дітей за освітньою лінією Базового компонента «Дитина в природному довкіллі».	Збагачення знань про природу. Розвиток комунікативних навичок: уміння домовлятися.
	Взаємодія з батьками	
Мотивація батьків до участі у проекті.	Підготовка інформації про природу. Проведення анкетування.	Активізація взаємодії з батьками.

Організаційний етап – пропонування та обговорення ідей

Мета	Зміст	Очікувані результати
	Взаємодія з педагогами	
Створення умов для розгортання проектної діяльності. Стимулювання творчої діяльності педагогів.	Підготовка творчою групою методичних рекомендацій для реалізації творчого проекту. Підготовка матеріалу "Використання інформаційних технологій для формування у	Розробка тематики, змісту роботи, конспектів міні-занять для дітей старшого дошкільного віку. Методичне забезпечення

	дітей інтересу до природи". Розробка системи міні-занять, спостережень в природі для дітей старшого дошкільного віку.	проекту.
	Взаємодія з дітьми	
Створення умов для формування життєвої компетентності дошкільників. Розвиток образної уяви, емоційності дітей, здібності сприймати, переживати та розуміти природу.	Виявлення ідей, інтересів дітей за допомогою: - бесід; - перегляду ілюстрацій; - самостійної художньої діяльності; - трудових доручень.	Максимальна реалізація творчого потенціалу дітей.
	Взаємодія з батьками	
Визначення форм взаємодії з батьками.	Залучення батьків до збору матеріалів.	Залучення батьків до реалізації проекту

Інформаційний етап

Мета	Зміст	Очікувані результати
	Взаємодія з педагогами	
Вироблення нових підходів до розв'язання проблем розвитку екологічної освіти дітей.	Семинар-практикум "Від знань – до екологодоцільної поведінки". Практикум "Прогулянки екологічною стежиною". Розробка методичних рекомендацій, пам'яток. Підготовка консультацій.	Забезпечення методичного супроводу заходів проекту.
	Взаємодія з дітьми	
Розвиток пізнавальної активності дітей.	Читання енциклопедій, літератури природничого змісту. Спостереження в природі. Розглядання ілюстрацій. Перегляд навчальних дисків.	Розвиток інтересу дітей.
	Взаємодія з батьками	
Залучення батьків до спільної з дітьми пізнавальної активності.	Розміщення пам'яток в куточках для батьків "Прогулянки в природі", "Використання енциклопедичної літератури з дітьми вдома".	Активна співпраця. Участь батьків у спільній з дітьми пізнавальній діяльності.

Етап творчої реалізації проекту

Мета	Зміст	Очікувані результати
	Взаємодія з педагогами	
Удосконалення фахової компетентності педагогів.	Відкритий показ занять: «У пошуках Кая», «Подорож хмаринки», «Бережи скарб	Розробки конспектів занять, міні-занять.

	рідного дому – воду» Систематизація картотеки дидактичних ігор природничого змісту. Організація конкурсів.	
	Взаємодія з дітьми	
Створення умов для творчої самореалізації кожної дитини. Стимулювання допитливості та пізнавального інтересу до природи, бажання доглядати її, берегти та любити. Формування у дітей здатності креативно використовувати знання та власний дослідницький досвід у розумових, перетворюваних діях	Спостереження у природі, фіксація вражень. Бесіди. Пошуково-дослідницька діяльність. Дидактичні ігри. Малювання. Читання творів В.О. Сухомлинського. Створення дитячих книжок, альбомів. Створення екологічних казок. Вирішення морально-етичних ситуацій. Проведення вікторин, конкурсів.	Підвищення знань дітей щодо взаємозв'язків у природі. Активізація допитливості та пізнавального інтересу дошкільників. Створення сприятливого клімату в групі. Виставка творчих робіт. Виготовлення колективних плакатів "Природа України", "На захисті природи", "Червона книга України".
	Взаємодія з батьками	
Залучення батьків до спільної творчості з дітьми.	Створення родинних авторських екологічних казок. Виготовлення родинних фотогазет "Помічники природи", "Відпочиваємо на природі".	Співпраця у реалізації проекту. Проведення природоохоронних акцій.

Презентаційний етап

Мета	Зміст	Очікувані результати
	Взаємодія з педагогами	
Реалізація творчого потенціалу педагогів. Збагачення досвіду самореалізації.	Організація показів занять.	Презентація - "захист" готового продукту проекту. Виставка родинних газет.
	Взаємодія з дітьми	
Створення умов для самореалізації дітей. Спонування дітей до позитивної конкурентної взаємодії.	Вікторина "Що дає нам земля". Виставка малюнків Гра-конкурс "Що ми знаємо про природу".	Розвиток креативності, комунікативних умінь. Набуття дітьми досвіду позитивної конкурентної взаємодії". Розвиток морально-етичних якостей.
	Взаємодія з батьками	

Стимулювання батьків до активної взаємодії з дітьми.	Участь батьків у презентаціях, розвагах як глядачів, співторців проекту.	Підвищення інтересу батьків до освітньої діяльності дошкільного закладу.
--	--	--

Аналітичний етап

Мета	Зміст	Очікувані результати
	Взаємодія з педагогами	
Визначення результативності проекту.	Аналіз результатів заключного моніторингу рівня знань, умінь, навичок дошкільників за освітньою	Використання матеріалів проекту в роботі з дітьми іншими педагогами ЗДО.

Екологія - це те, що оточує кожного з нас. Ще ніколи так гостро не стояла загроза екологічної кризи, як сьогодні. На планеті з лякаючою швидкістю зникають різні види унікальних тварин і рослин. З кожним днем все більше забруднюється навколишнє середовище. Щоб запобігти варварському ставленню до природи, варто починати виховувати екологічну культуру з найменших років. Тому в наші дні екологічне виховання дошкільників здобуває зростаючу актуальність. Дошкільний вік - самий відповідний час для формування у дитини основ сприйняття світу. Діти в ранньому віці дуже емоційні, чуйні та милосердні й сприймають природу як живий організм. Екологічне виховання дошкільнят насамперед, спрямоване на формування позитивного ставлення дитини до навколишнього середовища - землі, води, флори, фауни. Навчити дітей любити і берегти природу, дбайливо використовувати природні багатства - головні завдання екологічного виховання.

Яке значення для дошкільнят має екологічне виховання?

- виробляє відповідальність за збереження природи;
- виховує почуття прекрасного, здатність бачити красу;
- дає розуміння тісного взаємозв'язку всього живого на планеті;
- запобігає агресивні, руйнівні дії по відношенню до природи;
- спрямовує дитячу активність у позитивне русло і розширює кругозір.

Ефективним шляхом, який сприятиме формуванню екологічної культури дошкільника є словесні логічні завдання. У процесі ознайомлення дошкільників з природою здебільшого використовуються художня література, розповіді вихователя і лише зрідка - словесні логічні завдання.

Що таке словесне логічне завдання? Це різновид розповіді, в кінці якої ставиться проблемне питання, на яке дитина має дати відповідь. Створювати словесні логічні завдання вихователь може самостійно.

Використання словесних логічних завдань показало, що вони цілком доступні п'ятирічкам, сприймаються з великим інтересом і відразу дають змогу педагогові діагностувати знання дітьми правил природокористування.

Спочатку формулюється правило природокористування. Наприклад: **"Не можна в лісі голосно кричати, коли птахи висиджують потомство, бо вони можуть покинути свої гнізда"**. Можна придумати таке словесне логічне завдання на це правило природокористування:

Троє друзів пішли до лісу на прогулянку. Сергійко з Сашком, вийшовши на сонячну лісову галявину, почали голосно перегукуватись один з одним.

-Зупиніться, - сказав Мишко, - не галасуйте, адже зараз початок літа.

-Чому так сказав Мишко , що він не договорив?

Складені вихователем словесні логічні завдання, в основу яких покладені різні моральні ситуації, дають змогу вихователю з'ясувати наявність певних переконань дітей, активізувати їх пізнавальну діяльність, ефективно вирішувати проблемні питання з метою формування екологічної культури дошкільників.

Доцільною є така класифікація словесних логічних завдань: нежива природа, рослинний та тваринний світ. Наприклад, словесне логічне завдання про неживу природу на правило природокористування. **"Не можна забруднювати водойму, кидати туди різні предмети"**. Словесне логічне завдання на це правило може бути таким.

Толик з мамою пішли купатись на річку. Стояла сильна спека. Толик, допивши пляшку лимонаду, замахнувся кинути її в річку. Не можна, - зупинила його мама.

- Чому мама не дозволила викинути пляшку? Як би вчинили ви?

Вихователіві, почувши відповіді дітей на проблемне питання; бажано спрямувати їх думки про ту шкоду, яку завдають люди мешканцям водоймищ. Обговорюючи цю ситуацію, потрібно спонукати дітей не забруднювати водойми, стримувати бажання щось туди вкинути, бо це згубно відобразиться на стані води, в якій мешкають живі істоти.

Приклад словесного логічного завдання про рослинний світ на правило природокористування.»**Не можна рвати підсніжників, тому що; вони занесені в "Червону книгу"**.

Вихователька пішла з дітьми ранньою весною на прогулянку до лісу.

– Скільки красивих квітів, - вигукнула Оля, – давайте нарвемо букет і поставимо в групі.

– Не можна їх рвати, - сказала вихователька, - це підсніжники. Чому вихователька не дозволила нарвати квітів. Як можна поступити в даному випадку?

Даючи відповідь на це проблемне запитання діти мають опиратись на знання, що зникаючі види рослин рвати не можна, навіть в малій кількості, бо вони не зможуть розмножуватись і їх ставатиме все менше, поки не зникнуть взагалі. До цього, можуть бути причетні і діти, завдаючи велику шкоду природі. Але можна викопати декілька кущиків підсніжників і пересадити в куточок лісу, який є в дитячому садку.

Прикладом словесного логічного завдання про тваринний світ є правило природокористування **"Не можна ловити метеликів; брати їх з місць існування, оскільки вони є окрасою природи"**.

Оленка з мамою вийшли на узлісся. Неподалік, на білих пелюстках ромашки сидів барвистий метелик. Тихо, мамо! Я зараз зловлю його , - прошепотіла Оленка. Не чіпай його, хай летить, - відповіла мама. Чому так сказала мама? Як би ти поступив?

Формуючи внутрішню культуру дошкільника, вихователь має з'ясувати чому не можна брати в руки метелика, як це йому зашкодить, якщо зникнуть метелики, як це вплине на природне середовище?

Складаючи свої власні словесні логічні завдання, вихователям бажано скористатись такою послідовністю: а) сформулювати правило природокористування; б) з правилом природокористування, виділеному у завданні, дошкільники мають бути ознайомлені заздалегідь; в) оформити словесне логічне завдання у вигляді невеликої сюжетної розповіді на дане правило природокористування; г) зміст завдання має відповідати віковим можливостям дошкільників і мати певну моральну спрямованість; д) в кінці розповіді ставиться проблемне питання, яке пропонується вирішити дітям.

Словесні логічні завдання можна використовувати:

-для розширення екологічного світогляду через ознайомлення дошкільнят з різноманітними правилами природокористування;

-для діагностики сформованості екологічної культури. У залежності від того, який аспект екологічних знань чи переконань потрібно продіагностувати у дитини, таку морально – етичну ситуацію вихователь покладе в основу створення словесного логічного завдання;

-для корекції поведінки. В яких випадках корекцію поведінки за допомогою словесних логічних завдань бажано здійснювати? Коли вже у дитини сформоване негативне ставлення до конкретного об'єкта природи чи проявляються пагубні дії по відношенню до природи наприклад, безцільно рвати квіти. Склавши словесне логічне завдання, вихователь має змогу вправляти дошкільнят у поведінці, яка буде сприяти формуванню екологічної культури;

-для здійснення контролю з боку завідуючої чи методиста за сформованістю екологічної культури у дошкільнят. Здійснювати такий контроль можна, скориставшись розробленими вихователями у достатній кількості словесними логічними завданнями, які вони пропонували протягом року вирішувати дітям чи розробити самостійно. Отже, словесні логічні завдання поряд з іншими методами та прийомами є досить ефективними в процесі формування екологічної культури дошкільників. Цінність словесних логічних завдань полягає в тому, що:

-проблемне питання, яке ставить вихователь, викликає у дітей активне пізнавальне ставлення, внутрішню зацікавленість, що створює сприятливі умови для засвоєння знань;

- розкриття причинних зв'язків сприяє формуванню доказовості;

- моральні ситуації, що лежать в основі словесних логічних завдань викликають у дітей гуманні; почуття доброти, співчуття, які слід формувати у дошкільників;

- у процесі розв'язання словесних логічних завдань діти закріплюють знання про правила природокористування, стверджуються у ставленні до природи;

- завдання сприяють розвитку логічного мислення, формують засади моральності та культури.

Використання словесних логічних завдань сприяє розвитку конвергентного мислення (логічного і послідовного). Розвитку такого мислення в дошкільних навчальних закладах приділяється достатня увага. Більш цілісним буде формування екологічної культури дошкільників, якщо цей процес здійснювати і за допомогою дивергентного мислення.

Під дивергентним мисленням в науковій літературі розуміють мислення, яке характеризується швидкістю, гнучкістю та оригінальністю у процесі знаходження розбіжностей, формулювання проблем, пошуку шляхів розв'язання завдань. Дивергентне мислення є однією з умов розвитку творчості в дошкільному віці. Застосування в роботі з дошкільниками творчих завдань сприяє розвитку особливостей дивергентного мислення:

- легкості і продуктивності – тобто те, наскільки швидко індивід може створювати певні продукти творчості: ідеї, думки, об'єкти тощо;

- гнучкості - здатності до швидкого переходу від однієї проблеми до іншої, або їх об'єднання,

- оригінальності - своєрідності мислення незвичності підходу до проблеми, її нового розв'язання;

- точності (відповідності), стрункості мислительних операцій щодо виниклої проблеми, вибору адекватного рішення відповідно до поставленої мети.

Таким чином творчі завдання поряд із словесними логічними завданнями розширюватимуть можливість формування екологічної культури дошкільників.

Пропонуємо такі етапи застосування творчих завдань:

1.Творчі завдання на основі фантастичних ситуацій.

2.Творчі завдання на основі реальних ситуацій.

Розглянемо приклади завдань на основі фантастичних ситуацій.

Завдання "Чарівна паличка"

Мета: виховувати у дошкільників бажання допомагати довкіллю, використовуючи чарівну паличку.

"Жив собі хлопчик Тарасик в місті, це було багато труб, які викидали в повітря шкідливий дим. Як він допоможе місту, коли знайде чарівну паличку?"

Ситуації можна змінювати за умови, що можна скористатись чарівною паличкою для їх вирішення.

Завдання "Допоможи знайти вихід"

Мета: вчити дошкільнят знаходити вихід із запропонованої ситуації за допомогою героїв різних казок.

"Сергійко і Сашко, гуляючи на лісовій галявині, почули запах диму. Діти, пофантазуйте, хто з казкових героїв допоможе їм справитись з пожежею в лісі і як?"

Завдання "Допомога довкіллю з використанням прийому збільшення - зменшення"

Мета: вчити дошкільників надавати допомогу об'єктам природи, використовуючи чарівну паличку для їх збільшення або зменшення.

"Ось тобі чарівна паличка. Нею ти можеш збільшувати або зменшувати всіх кого забажаєш. Кому і як ти зможеш допомогти?"

Наприклад: «Хочу збільшити мурашок, коли їхній будиночок захоче хтось пошкодити або хочу зменшити підсніжники, якщо їх захочуть зірвати».

Завдання "Оживлений малюнок"

Мета: вчити дошкільників за допомогою фантазії створювати малюнки вимерлих рослин та тварин чи нових рослин і тварин.

- Діти, ви отримали дар: все що ви намалюєте оживе. Як би ви допомогли довкіллю, що б ви намалювали?"

Завдання "Перетворення людини в будь-який об'єкт"

Мета: розвивати здатність у дітей за допомогою фантазії перетворювати людину в тварин (звірів, птахів, комах, риб та ін.), в рослини (дуб, березу, ромашку та ін.), в об'єкти неживої природи (камінь, вітер, хмару та ін.), описувати думки і почуття та пригоди, які виникають при цьому перетворенні, складаючи власні казки.

Завдання "Антропоморфізм"

Мета: вчити дітей наділяти людськими якостями (мовою, мисленням, здатністю відчувати) будь-які об'єкти: тварини, рослини, небесні тіла, міфічні істоти.

Навчивши дошкільників творчо мислити за допомогою подібних завдань, де використовувались прийоми фантазування можна пропонувати завдання другого етапу: творчі завдання на основі реальних ситуацій.

Прикладом творчого завдання на основі реальної ситуації може бути таке: "Сергійко і Сашко, гуляючи на лісовій галявині, почули запах диму.

-Діти, подумайте, що зроблять хлопчики далі. Що б ви їм запропонували?"

Інше завдання: «У дитячому садку є великий сад. Діти старшої групи запропонували зберегти його від шкідників, приваблюючи птахів. Як їм це зробити?»

При вирішенні творчих завдань приймаються всі відповіді дітей щоб не виникав страх дати неправильну відповідь. Бажано, щоб діти відчували, що їхні думки підтримуються дорослими і вони не позбавлені права на помилку. За таких умов буде розвиватися власне творення не лише сильніших дітей, а

й слабші діти будуть проявляти активність. При необхідності спільними зусиллями вихователя і дітей відбираються найбільш вдалі відповіді.

Розвиваючи творче мислення за допомогою творчих завдань ми привчаємо особистість вже у дошкільному віці знаходити вихід із різних ситуацій.

Такий підхід сприятиме вже з дитячого садка формуванню не людини - виконавця, а людини з творчим мисленням яка буде генерувати оригінальні ідеї, самостійно мислити, приймати сміливі нестандартні рішення в питаннях охорони і збереження природи. Безперервність формування екологічної культури, починаючи з дошкільного віку і закінчуючи пенсійним, за умови її поглиблення і розширення має сприяти вихованню людини з високою внутрішньою екологічною культурою. Для такої людини, де б вона не працювала, проблеми довкілля не залишаться поза увагою.

Отже, чим багатограннішою буде робота вихователя по формуванню екологічної культури у дошкільників, особливо внутрішньої, тим глибше закладуться основи екологічного мислення й екологічного світосприймання, які так необхідні сьогодні кожному жителю планети Земля.

Тема: «У пошуках Кая»

Мета: активізувати зв'язне мовлення у дітей, збагачувати словник новими словами; продовжувати підбирати прикметники, які позначають якість предмета, закріплювати вміння дітей правильно називати цифри від 1 до 9, повторювати кількісну та порядкову лічбу, вміння орієнтуватися в просторі (праворуч, ліворуч, позаду, попереду), закріпити знання про геометричні фігури, закріпити вміння розрізняти голосні, приголосні звуки, м'які та тверді приголосні звуки, робити звуковий аналіз слів, складати речення із заданими словами, розвивати логічне мислення, інтерес до навчання. Розвивати творчі здібності під час малювання нетрадиційним методом «техніка солі». Закріпити вміння дітей доводити розпочату справу до кінця. Виховувати почуття дружби та взаємоповаги.

Хід заняття

- Діти. Я хочу розповісти вам про те, що трапилося зі мною сьогодні вранці. Коли я йшла до дитячого садка, то на каштані побачила ворону, яка тримала в дзьобі листа. Коли я наблизилася до дерева, ворона голосно каркнула і лист впав мені до ніг. Я його підняла. Але мені дуже цікаво, від кого він? Прочитаємо? (Відкривають листа) « Дорогі діти! Допоможіть мені, будь ласка, знайти Кая. Герда»

- З якої це казки? Чи зможемо ми допомогти Герді врятувати Кая? (Відповіді дітей)

В путь скоріше вирушаєм,

В королівство снігове.

В царство льоду, криги, вітру

Нас доріжка приведе.

- Діти. Для того, щоб потрапити в Снігове королівство, нам необхідно провести олівцем доріжку, якою ми будемо мандрувати. Дорога буде нелегкою, з перешкодами. (Діти проводять олівцем по «маршруту» на «доріжці»)

- І так, вирушаємо в Снігове королівство! (Діти спостерігають, як іде сніг, на сніжинках - цифри, називають їх)

Дидактична гра «Знайди сусідів числа»

- Чарівна доріжка привела нас у царство Сніговиків!

Дидактична гра «В який день тижня зліплено Сніговика?»

(На дошці 7 Сніговиків, у кожного відповідна кількість гудзиків від 1 до 7).

Завдання: який Сніговик зліплено у відповідний день тижня?

- А далі на нас чекають великі перешкоди, тому ми повинні бути дуже уважними.

- Пройдіть, будь ласка, 5 кроків вперед, потім поверніть праворуч, 3 кроки назад, поверніть ліворуч, перестрибніть через «струмок». Рушаємо далі!

(Сніжинки із наступними завданнями)

Дидактична гра «Як вчинити?»

«Занедужав хтось із членів родини. Ти ...»

«Ти дивишся мультики, а бабуся хоче переглянути новини. Ти...»

«Наближається свято – день народження татуся. Ти ...»

«Мама втомленою прийшла з роботи. Ти ...»

Дидактична гра «Прикрасимо санчата» (геометричні фігури)

(Діти викладають геометричні фігури за словесним описом вихователя)

- Подорож наша продовжується, вже близько Снігове королівство. Ви чуєте, як завиває вітер? Спробуємо його відтворити.

- У-у-у-у.

- Звук «у» голосний, чи приголосний? Чому ви так вважаєте? А які ще голосні звуки ви знаєте? (Відповіді дітей)

Загадки:

Сніжинки білі, сніг м'який –

Подивитись любо!

І дерева, й дітлахи одягнули шуби.

Листя і трави нема,

Бо до нас прийшла...(зима)

Звуковий аналіз слова «зима»

- Скільки приголосних звуків у слові «зима»?

Загадка:

Ішов без доріг,

Де йшов – там ліг.

Дежав до весни,

Навесні побіг.

Звуковий аналіз слова «сніг».

- Снігова королева хоче, щоб ви назвали зимові дива. Всі явища, які відбуваються тільки зимою. (Візерунки на вікнах, снігопад, хуртовина, заметіль, завірюха, замерзлі руки)

А як інакше ми можемо назвати завірюху? (Віхола, метелиця, хуга, заметіль)

Пальчикова вправа «Намалюємо зимовий візерунок»

Мета: розвивати дрібну моторику пальців рук, готувати руку до письма, розвивати уяву, охайність.

Мовна гра «Склади речення» із «зимовими» словами.

Дидактична гра «Закінчи речення»

Діти, звісно, вчаться в ... (школі).

А комбайн працює в ... (полі).

Ми лікуємось в ... (лікарні).

А стрижемося в ... (перукарні).

Ліки беремо в ... (аптеці)

А книжки в ... (бібліотеці).

- Діти, ми з вами в Сніговому королівстві! Ось погляньте на літери з криги! (Літери «А» та «У»)

- Спробуємо протяжно їх вимовити. (АУ, АУ, АУ). Ці літери утворили маленьке слово, за допомогою якого ми покликали Кая. (З'являється Кай, він поспішає до Герди).

Малювання сіллю та фарбою

«Техніка солі» - цікавий і креативний спосіб додавання різних структур на малюнку. Сіль дає невеликий і компактний візерунок, а, при використанні морської солі, візерунок буде великим і красивим. Як працювати з сіллю? По-перше, зафарбуйте область, на якій ви хотіли б застосувати сіль. Коли блиск води майже припинився, візьміть щіпку солі і трохи насипте на замальовану частину. Просушіть папір, але не залишайте сіль на поверхні паперу! Як тільки область з сіллю повністю висохне, акуратно зметіть сіль паперовим рушником.

Тема: «Зимонька-зима»

Мета: Продовжити знайомити дітей з українськими легендами, фольклором. Ознайомити з характерними ознаками зими, вчити відрізняти й називати властивості води і снігу; вчити встановлювати найпростіші причинно-наслідкові зв'язки; активізувати словник; вчити відповідати на поставлені питання. Розвивати слухову і зорову увагу, сприйняття кольору і ритму. Виховувати інтерес до пізнання природи і відображення своїх вражень в образотворчій діяльності.

Матеріали: ілюстрації за темою "Зима", пакет з крохмалем, відерце зі снігом, блюдце, паперові сніжинки, аркуш паперу із зображенням гір, нанесеним воском; гуаш, пензлики, серветки.

Хід заняття

Стало біло навкруги,

Я розпушую сніги,
Води сковую в льоди,
В дружбі з дітьми я всіма.
Здогадались? Я...(зима).

- Діти, скажіть яка пора року зараз? (Зима)

Правильно зима. На вулиці холодно, морозно, люди тепло вдягаються. Річки й озера покритися кригою. Дерев заснули, навкруги лежить сніг. (Роздивляються малюнки)

- Що можна робити на вулиці взимку? (кататися на санках, ковзанах, грати у сніжки, ліпити снігову бабу)

Він пухнастий і сріблястий,
Білий-білий, чистий-чистий,
Ватою на землю ліг
Та зветься просто...(сніг).

Українські приказки та прислів'я про зиму:

Синиця пищить — зиму віщить.

То сніг, то завірюха, бо вже зима коло вуха.

Держись, Хома, іде зима!

Як зазиміє, то й жаба оніміє.

До завірюхи треба кожуха.

Сонце блищить, а мороз тріщить.

Лиха тому зима, в кого кожуха нема, чоботи — ледащо, а їсти нема що.

- Які вірші ви знаєте про зиму, сніг? (Діти читають вірші.)

- Якого кольору сніг? (Білий). Сніг нам здається дуже чистим.

Давайте розглянемо його уважно. Вихователь ставить перед дітьми посудину зі снігом.

- Ви вже не раз брали його в руки, коли гуляли на вулиці.

Який він? (Холодний) Вихователь кладе на долоньку кожній дитині трохи снігу і всі спостерігають, що відбувається.

- Куди пропав сніг з ваших рук? Чому він розтанув? (Долоня тепла)

Розгляньте воду, в яку перетворився сніг в чашці. Чиста вона?

- Опустіть в чашку палець і скажіть, яка в ній вода. (Холодна)

- Тепер поясніть, чому не можна їсти сніг? (Сніг брудний, холодний, його не можна брати до рота)

Вихователь пропонує дітям підійти до столу, на якому лежить пакетик з крохмалем. Вихователь просить дітей закрити очі і натискає рукою на пакет.

- Що нагадує вам цей звук? (Скрип снігу) Правильно. Сніг скрипить, коли на вулиці сильний мороз. При сильному морозі сніг «не ліпиться».

- Коли на вулиці погода не дуже холодна, то сніг липкий. Чим тоді люблять займатися діти? (Відповідь дітей)

Дидактична гра "Сніжинки"

- Подивіться, які незвичайні сніжинки є в мене. Чим вони відрізняються від справжніх? (Вони паперові, тому не тануть). Я пропоную вам погратися зі сніжинками. (Діти беруть по сніжинці і розходяться по груповій кімнаті, потім, дмухнувши на сніжинку, відпускають її. Вихователь пропонує дітям утворити легкий вітерець (дмухнути легенько), сильний вітер (дмухнути сильніше). Виконуючи завдання, діти коментують падіння сніжинок.)

Фізкультхвилинка

Пада, пада, пада сніг

І лягає біля ніг.

Вітерець легкий літає

І сніжинки підіймає.

Ось вони усі гуртом

Закружляли за вікном.

Ми також часу не гаєм,

Разом з ними покружляєм.

Підіймемось вгору всі

І присядем до землі. Діти сідають за столи. Звучить весела зимова музика.

Легенда про Карпати

Давним-давно вважали, що наш край — частина раю. Але на землі почав танути льодовик, наступило потепління. Вода затоплювала долини. Народ нашого краю почав молитися й просити Бога, аби змилостився над затопленою карпатською землею й дав можливість вижити природі. Бог змилостився: небесні сили схопили землю й підняли її з води разом з усім, що росло на ній. Так утворилися Карпатські гори, а край з низинного став гірським.

- Я пропоную вам уявити, які Карпатські гори взимку.

- Мороз любить малювати візерунки на склі, чаклувати. Сьогодні він намалював і для вас. Тільки для того, щоб побачити малюнки, треба нанести на аркуш блакитну фарбу. (У кожній дитині є аркуш паперу, на якому воском нанесено візерунок або намальовано малюнок. Під час виконання завдання вихователь звертає увагу на те, що намальовано у дітей)

Тема: «Ніжний подих зимового лісу»

Мета: закріпити та узагальнити знання про зиму та її ознаки через емоційне сприйняття творів мистецтва, активізувати зв'язне мовлення у дітей, збагачувати словниковий запас, продовжувати вчити підбирати прикметники, які означають якість предмета, поповнити його новими термінами, оборотами, епітетами; закріплювати знання дітей правильно називати цифри від 1 до 8, повторити порядкову, кількісну та зворотню лічбу, правильно відповідати на запитання «скільки», «який», «котрий», закріпити знання про геометричні фігури; удосконалити вміння малювати замислений сюжет нетрадиційним методом, на тирсі, розвивати творчість, естетичний смак, уяву, фантазію, виховувати самостійність, акуратність у роботі.

Матеріал: ілюстрації, картини відомих художників із зображенням зимового лісу, демонстраційний та роздатковий матеріал до дидактичних ігор, гуашеві фарби, пензлики, вологі серветки.

Попередня робота: читання художніх творів і розучування віршів, прислів'їв про зиму, проведення бесід про пору року зима; спостереження за зимовими явищами в природі; розглядання морозних візерунків на вікнах, розглядання ілюстрацій і фотографій з зображенням зимової природи: для малювання – на картон нанести клей ПВА, посипати шаром тирси, дати висохнути. Струсити зайве.

Хід заняття

- Дітки, сьогодні в нас день незвичайний, тому що ми з вами вирушимо в подорож. А куди, ми дізнаємось якщо відгадаємо загадку: авесні веселить,

Влітку холодить,

Восени чарує,

Всіх, хто ним мандрує,

Взимку бачить дивні сни

Аж до самої весни. (Ліс)

- А чим можна подорожувати? (Відповіді дітей)

- А на чому ми вирушимо, ви дізнаєтесь, якщо ви з'єднаєте прямими лініями всі цифри:

- Чим ми подорожуватимемо? (Човном)

- А цей човен незвичайний: для того щоб він поплив, нам потрібно порахувати до 7. (Діти повторюють пряму і зворотню лічбу від 1 до 7).

- А тепер, щоб човен плив спокійно, двічі тупнемо лівою ногою, тричі плеснемо в долоні. (Діти виконують)

- Хвилі шумлять за бортом, чайки кричать. Скільки чайок літає на морі? А скільки дельфінів плаває?

- Кого більше?

- І ось ми потрапили до зимового лісу.

А в лісі так гарно: всі дерева вкрилися пухнастою ковдрою. Зараз ми з вами розглянемо картину про зиму, яку намалював художник Іван Іванович Шишкін. (Педагог виставляє дітям картину І.І.Шишкіна «Зима»).

- Так про що ж нам розповів художник? (відповіді дітей).

- Що підкорило і здивувало художника? (краса зимового, засніженого лісу, укутаного товстим шаром пухнастого снігу).

- Який же це ліс? (Старий дрімучий, непрохідний, ще кажуть «ялиновий ліс»)

- Чому ви вирішили що це старий ліс? Подивіться на їли. Що можна про них сказати? (величезні з потужними товстими стовбурами, гілки починаються високо нагорі; це лісові багатирі).

- А трохи далі, що ми бачимо? (частий ліс, хаші, не пробратися крізь неї)

- А чи є тут маленькі ялинки і кущі? (так вони ледь видніються з-під снігових шубок).

- Подивіться на колір снігу. Він незвичайний, коричнево-білуватий - це від коричневих стовбурів дерев. Холодно, морозно і здається, що все в цьому лісі заснуло, застигло, замерло.

Зачарований невидимкою

Дрімає ліс під казку сну.

- Яка ж за настроєм ця картина?

Дидактична вправа «Знайди, чії сліди»

А ось далі якісь сліди тварин на снігу. Як ви гадаєте, хто їх міг залишити?

Давайте пригадаємо все, що ми знаємо про зиму - **прислів'я, прикмети, приказки, загадки**. Визирну в віконце - лежить біле суконце.

Всю зиму лежить, а навесні втече. (Сніг)

Зростає вниз головою,

Не влітку зростає, а взимку.

Трохи сонце її припече -

Заплаче вона і помре. (Бурулька)

Покружляла зірочка в повітрі трошки,

Села і розтанула на моїй долоньці. (Сніжинка).

Виріс ліс - білий весь,

Пішки в нього не ввійти,

На коні не в'їхати. (Морозний візерунок на склі)

Не дорогоцінний камінь, а світиться. (Лід).

Хто, вгадай-ка, сива господиня?

Трусне перинки - над лісом пушинки. (Зима).

Прислів'я:

«Грудень рік кінчає, зиму починає»,

«Багато снігу, багато хліба»,

«Бережи ніс у великий мороз».

- Який перший зимовий місяць? (Грудень). Розпочинає зиму грудень. Він завершує рік і піддає холоднечі. Його в народі прозвали «холодець», «стужайло», «багатосніжний». Але примхлива й мінлива погода взимку, особливо в нашому краї. Сніг змивається несподіваним дощем, і знову сильний вітер може нагнати снігові хмари. Бувають і ясні теплі дні. Зимі теж бувають різними, і рік на рік не схожий. Від зміни погоди, змінюється і наш настрій. Коли випав сніг полежить-полежить, порадує нас своєю білизою і красою і раптом розтане, буває сумно. Але ось знову засніжило, і повалив густий, лапятий сніг. Піднімається у вас від цього настрої? (Відповіді дітей). Яким стає наш настрій? (Радісним, веселим, святковим).

- А тут в зимовому лісі на нас чекає багато цікавих пригод. В лісі є дуже багато лісових мешканців, але основними мешканцями є дерева. Тому нам потрібно, дивлячись на ці дерева, розказати які вони: засніжені, мовчазні, сумні, закутані білою ковдрою, засмучені, сумні, сонні і т. д.

Дидактична гра: «Закінчи думку»

- В лісі не чути пташиного щебету, тому що...
- Зимуючі птахи переселяються зимою ближче до...
- Ми також допомагаємо пташкам зимою...
- Професія людини, яка доглядає за лісом називається...
- Для ведмедя не страшні зимові холоди тому, що...

Дидактична гра: «Назви птаха»

- Птах, який ніколи не ходить, а лише стрибає?
- Який птах підкидає свої яйця в чужі гнізда?
- Якого птаха називають лікарем дерев?
- Який птах любить предмети, які виблискують?
- Якого птаха вважають мудрим серед всіх інших птахів?
- Який птах, за народним повір'ям, приносить малят?

Дидактична гра: «Знайди загублену цифру».

(На магнітній дошці викладений ряд із пропущеними цифрами, дітям необхідно вставити цифри).

Дидактична гра: «Покажи цифрою».

- Скільки пальців на одній руці?
- Скільки кольорів у світлофора?
- Скільки кольорів у веселки?
- Скільки сонечок на небі?
- Скільки очей у сови?
- Скільки коліс у машини?

- Ось і закінчилась наша подорож зимовим лісом. А тепер нам потрібно повертатися в садочок, щоб намалювати зимовий ліс яким ми подорожували. (Діти закривають очі і уявно потрапляють в дитячий садок. Після чого малюють засніжені дерева і ялини)

Малювання зимового лісу на тирсі

Техніка виконання: в залежності від задуму, малюнок повністю, або частково, заповнює поверхню заздалегідь намальованого малюнка клеєм рівномірно. Потім зверху насипається тирса. Залишки тирси акуратно зсипається з аркуша. Після того, як тирса підсохне, робота домальовується фарбою. Поверх наклеєної тирси фарбу наносимо дуже обережно, легенько торкаємося кінчиком пензлика, не розтираючи її. Потім деталізуємо роботу.

Вихователь проводить виставку дитячих робіт, аналізує.

- Давайте пригадаємо: на чому ми подорожували? З якими завданнями ми зустрічалися? Що найбільше вам сподобалося під час подорожі?

Конспекти міні-занять в повсякденному житті для дітей старшого дошкільного віку

Тема: «Зимова казка»

Мета. Дати дітям чіткі уявлення про характерні ознаки зими. Вчити встановлювати взаємозв'язки між змінами, які відбулися у неживій і живій

природі. Формувати знання про життя птахів та тварин взимку, про те, як ми повинні допомагати їм пережити сурову пору року. Розвивати інтерес до живої природи. Виховувати бажання піклуватися про живу природу.

Матеріал. Корм для птахів, лопатки для розгрібання снігу, дерев'яний кілочок для вимірювання глибини снігу.

Хід:

Дорога біла стелеться,

І краю їй нема.

Сніжок мете. Метелиця.

Прийшла до нас...

(Зима)

- Помилуйтеся красою зимового пейзажу.

- Як можна назвати зиму за таку красу? (*Чарівницею, художницею*)

- З чим можна порівняти сніг, який вкрив землю?

- Які зміни відбулися з деревами?

Спостереження за снігом, вимірювання його глибини за допомогою кілочка.

- Яка користь від снігу людям?

- Яке значення має сніг для рослин?

Розгорнути лопатками сніг і показати під снігом зелену травичку.

Розповісти дітям про життя тварин та птахів взимку.

Як ми можемо допомогти їм?

Повісити годівнички і насипати в них корм.

Тема: «Залишимо ялиночку в лісі

Мета. Продовжувати вчити дітей складати екологічні казки. Формувати уявлення дітей про характерні ознаки зими, про важке життя тварин та птахів; про знищення лісових красунь під час святкування Нового року. Продовжувати формувати вміння підбирати об'єкти живої природи і надавати їм казковості.

Закріплювати Закони охорони природи. Розвивати образне мислення. Виховувати екологічне ставлення до природи.

Хід:

Бесіда з дітьми про зиму, її характерні особливості з розглядом ілюстрацій.

- Як можна охарактеризувати зимову пору року?

- Назвіть ознаки зими.

- Як живеться птахам та тваринам взимку?

- Як ми можемо допомогти пережити зиму живій природі?

Повторити закони охорони природи.

Бесіда про свято Нового року, про використання ялиночки під час святкування.

- Яке свято ми святкуємо на початку зими?

- А хто головна гостя на святі?
- А чи правильно ми робимо, що зрізаємо ялиночку?

Складання екологічних казок.

Тема: «Зимові портрети дерев»

Мета. Вчити дітей розпізнавати взимку дерева за формою крони, кольором кори, розміщенням гілок та бруньок; стимулювати інтерес і допитливість у пізнанні довкілля. Формувати знання дітей про природоохоронні заходи взимку. Розвивати спостережливість, уміння допомагати живій природі. Виховувати естетичне та екологічне відношення та любов до природи рідного краю.

Матеріал. Дві склянки з водою: звичайною і підсолодженою, папір, олівці.

Хід:

Запросити дітей до галереї переглянути виставку «Зимові портрети дерев».

Помилуйтеся зимовим пейзажем. Недаремно зиму називають чарівницею. Вона ніби зачарувала всю природу, і все довкола поринуло в сон. Деревя перебувають у стані спокою.

Розглянути березу, тополь, липу, клен, особливості будови їх гілочок.

Провести експеримент із водою в склянках і показати дітям, що дерева взимку не замерзають, бо в їхньому соці є цукор.

Підкидати сніг до стовбурів дерев.

- Для чого потрібно нагортати сніг до стовбурів?

- Як ще ми можемо допомогти деревам взимку?

Діти малюють портрет улюбленого дерева.

Тема: «На зимовій екологічній стежині»

Мета. Продовжувати вчити дітей спостерігати за навколишнім, виділяти об'єкти природи та проводити спостереження за ними, в разі потреби допомагати їм. Пройти по ділянках екологічної стежини, перевірити, які зміни відбулися в них та допомогти об'єктам природи. Розвивати увагу, спостережливість, інтерес до природи. Виховувати екологічне ставлення до природи.

Хід: Запропонувати дітям пройти по екологічній стежині і провести спостереження за об'єктами природи взимку.

- Як змінилися наші квітники?

- Де поділися квіти?

- Які умови потрібні, щоб квіти росли?

Провести досліди з ґрунтом і довести дітям, що взимку немає належних умов для росту рослин.

Провести обстеження дерев і в разі потреби «полікувати» їх.

Тема: «Сніжинка – малесеньке чудо зими»

Мета. Продовжувати формувати уявлення дітей про кругообіг води в природі, довести експериментально, що вода взимку перетворюється на маленькі шматочки льоду – сніжинки. Закріпити знання дітей про характерні ознаки зими. Розвивати спостережливість, інтерес до оточуючого. Виховувати позитивне ставлення до зимової пори року, екологічне ставлення до природи.

Хід:

Сніжна зіронька горить

В мене на віконці.

Як погасне, інша вмить

Спалахне на сонці.

Скільки їх, живих, ясних

Вранці мерехтіло!

Це малята зір нічних

В гості прилетіли.

Платон Воронько

- Що ж це за малята до нас прилетіли?

- Звідки падають сніжинки?

- На що вони схожі?

- Що станеться, якщо сніжинку впіймати голими руками?

Провести дослід і показати дітям перетворення сніжинки в воду.

- Одягніть рукавички і впіймайте сніжинку, розгляньте її. Яка вона? На що схожа? Покружляйте в таночку немов сніжиночки.

В групі діти малюють сніжинку, яку впіймали на вулиці.

Тема: «На гостинах у Снігової Королеви»

Мета. Формувати уявлення дітей про зимові явища; ознайомити з природними процесами, що відбуваються взимку (*виникнення інею, хуртовини, снігопаду*). Викликати бажання зрозуміти суть цих явищ, вміння дослідним шляхом визначати їх взаємозв'язки, позитивні емоції на явища природи. Закріплювати назви зимових місяців. Розвивати допитливість. Виховувати пізнавальну активність.

Хід Запропонувати дітям відгадати загадку.

Чудо-сани прилетіли,

Скакуни в тих саннях білі.

Іде у саннях цариця –

Білокоса, білолиця.

Рукавом махає –

Сріблом все вкриває.

(Зима)

- Діти, Снігова Королева запрошує нас з вами до себе на гостину, в своє королівство. Але спочатку повторимо назви місяців зими.

Бесіда про місяці та їх характерні особливості.

Снігова Королева розповідає про своїх помічників: сніжинок, мороз.

Провести дослід і показати дітям, як утворюється візерунок на склі.
Розповісти дітям про зимові явища: снігопад, хуртовину, іній.
Снігопад – це коли сніг падає з хмар на землю.
Хуртовина – це коли вітер піднімає сніг із землі і несе його.
Іній – з’являється як в хмарну, так і в ясну погоду. При цьому повітря повинно бути теплішим, ніж поверхня предметів.
Провести дослід і показати, як утворюється іній.
Запропонувати дітям намалювати портрет Снігової Королеви.

Тема: «Зимонько – снігуронько, наша білогрудочко». Зимові розваги

Мета. Продовжувати вчити дітей помічати зміни, які відбулися у природі з приходом зими. Учити знаходити і називати їх в об’єктах живої і неживої при-роди. Згадати зимові розваги. Вчити піклуватися про своє здоров’я. Розвивати спостережливість, активне мовлення, уважність. Виховувати бережливе ставлення до довкілля.

Хід:

Запропонувати дітям згадати прислів’я та приказки про зиму.

Сонце блищить, а мороз тріщить.

Страшна зима, як дров нема.

Січень наступає, мороз людей обіймає.

Бесіда про зиму та її характерні ознаки.

- Назвіть ознаки зими.
- Подобається вам зима? Чим саме?
- Як змінилася природа з настанням зими?
- Як зимують тварини? Птахи?
- Чи можемо ми їм допомогти і як?
- А які розваги принесла нам зима?

Читання вірша Г. Чубича «Зимові друзі».

- Чим називає поет у вірші сани, лижі, ковзани?
- Чому вони найкращі друзі взимку?
- Які поради дали діти Морозенку?
- Зимові розваги на майданчику

Тема: «У пташиному містечку»

Мета. Продовжувати формувати знання дітей про життя птахів взимку. Вчити розпізнавати пташок за зовнішнім виглядом, голосом; правильно підбирати корм для пернатих друзів. Ознайомити з різними видами годівничок. Розвивати спостережливість, зорове та слухове сприймання. Виховувати дієву любов до природи, бажання допомагати пернатим друзям.

Матеріал. Годівнички, корм.

Хід:

- Сьогодні ми з вами побуваємо у пташиному містечку. Хто на нас чекає там?
- Яких птахів можна побачити взимку?

Гра «Зимуючі птахи».
Прочитати дітям вірш Уляни Кравченко.
*Поспіши, дитино мила,
Глянь на світ навкруг:
Все зима снігом покрила –
І поля, і луг.
Ні зігрітись у промінні,
Ні знайти зерна.
Ось лежить там на камінні
Пташка нежива.
А тут друга прилетіла,
Жалібно квилить:
Поможи, дитино мила,
Сю зиму прожить.
Обережно, о дитятко,
Стіл щодня змети –
І кришинки перед хатку
Пташці принеси.*

Бесіда про годівнички та їх виготовлення (*годівнички – картоплинки, годівнички - намисто, несолоне сало або м'ясо, великі дерев'яні їдальні*)
Дидактична гра «Що до вподоби пташкам».

Тема: «Як люту зиму пережити»

Мета. Формувати уявлення дітей про життя тварин в лісі, їх пристосованість до зимового періоду; звернути увагу дітей на різноманітність слідів у лісі; підвести до розуміння, що кожна тварина має свої сліди. Вчити класифікувати тварин за способом живлення (хижаки та трав'яїдні), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між природними явищами, робити висновки. Розвивати екологічну свідомість. Виховувати зацікавленість до навколишнього світу, допитливість.

Матеріал. Ілюстрації із зображенням зимових пейзажів, картинки із зображенням диких тварин та їх слідів.

Хід:

Хвилинка релаксації «Мандрівка по зимовому лісі».

*Срібні у синьому небі хмаринки,
В срібних наметах срібні сніжинки,
Срібні дерева, срібне гілля,
Сріблом пухнастим вкрита земля.*

Розгляд ілюстрацій зимового лісу і бесіда за ними. Вчити дітей читати снігову абетку.

*Є абетка снігова,
а сліди – її слова.
Засць слід кладе шнурочком.
Риска в ряд і риска збоку;*

*Це пробігла щойно мишка.
Рись взуває в капці лапки,
має слід чотири крапки.
Лось пройшов на водоній.
Слід його серед полів –
наче слід від ковзанів,
Але покажіть дорогу,
де пройшовся клишоногий,
Де пробіг малий їжак,
не знайду сліди ніяк.*

Розділити зібраних тварин на дві групи: хижаки та травоядні. Показати ланцюги харчування.

Тема: «Добра зима»

Мета. Знайомити дітей з творами великого педагога В.О. Сухомлинського. Продовжувати формувати уявлення дітей про характерні ознаки зими, підтверджуючи словами із творів Сухомлинського. Розвивати інтерес до природи, естетичне її сприймання. Виховувати любов до художнього слова, уміння передавати свої враження від природи в коротеньких оповіданнях.

Матеріал. Твори В.О. Сухомлинського.

Хід:

Запросити дітей у чарівний світ творчості В.О. Сухомлинського.

- Послухайте як майстерно він змальовував природу і помилуйтеся її красою. Читання творів: «Сонячний день узимку», «Тихо в лісі взимку», «Як міняється колір снігу».

- Як описує природу автор?

- Що вам найбільше сподобалось?

- Назвіть характерні особливості зими та явища, які бувають тільки взимку. Почитати твори: «Перший морозець», «Сонце зайшло на морозець», «Хлопчик і сніжинка».

Бесіда про життя тварин взимку Почитати твори: «Зайчик під час завірюхи», «Як зайчик грівся взимку проти місяця».

Тема: «Брати наші менші»

Мета. Розширити знання дітей про домашніх тварин, про значення їх для життя людини. Підвести дітей до поняття «бездомні тварини», формувати уявлення про життя цих тварин і про те, як ми можемо їм допомогти. Вивести разом з дітьми «Правила справжнього господаря кішки». Розвивати інтерес до оточуючої живої природи, уміння і бажання доглядати за братами нашими меншими. Виховувати дієву любов до тварин.

Матеріал. Ілюстрації із зображенням моральних ситуацій, олівці, папір.

Хід:

Дидактична гра «Дикі та домашні».

Бесіда про значення домашніх тварин для життя людини. Деякі люди вважають, що всі тварини повинні давати користь. Але це не так. Тварини потрібні нам, щоб ми стали добрішими і щасливішими. І про них потрібно піклуватися. Адже вони – «брати наші менші».

Розв'язування моральних ситуацій.

Розповідь вихователя про бездомних тварин, про те, як вони з'являються.

- Чи бачили ви бездомних тварин?
- Що ви відчували при цьому?
- Що потрібно робити, щоб не було бездомних тварин?

Правила справжнього господаря кішки.

Не беріть кішку за чубок – їй боляче.

Розмовляйте з кішечкою ніжно та ласкаво.

Займайтеся і грайтеся з кішечкою, але після годування.

Не забувайте хвалити кішечку, гуляти з нею, доглядати за нею.

Не примушуйте кішку робити так, як вам хочеться.

Привчайте до своїх виразів «Фу» чи «Не можна».

Діти малюють свого улюбленця.

Тема: «Кімнатні рослини»

Мета. Узагальнити і розширити знання дітей про кімнатні рослини та догляд за ними; ознайомити з умовами, потрібними для життя рослин (*світло, поживний ґрунт, волога, достатня кількість сонячного світла і тепла*). Вчити дітей за зовнішніми ознаками рослин визначати їх стан (*добрий чи поганий*). Формувати уявлення дітей про залежність стану рослин від вологості ґрунту та освітлення. Розвивати вміння спостерігати, досліджувати і робити висновки. Виховувати дбайливе ставлення до рослин, працелюбність, почуття прекрасного.

Хід:

Кімнатні квіти я люблю:

то пецу їх, то поливаю, То з ними тихо говорю,

то пісню їм на сон співаю.

Вони всміхаються мені,

вони живі – не мертві, ні...

Н. Грінгорєва.

- Які кімнатні рослини живуть у нашому куточку природи?
- Як вони називаються?
- Які квіти вам подобаються?
- Як потрібно доглядати за кімнатними квітами?
- Які умови потрібні для життя рослин в куточку природи?

Вправа «Для чого потрібні кімнатні рослини».

Вони прикрашають приміщення увесь рік.

Рослини очищують повітря.

Деякі кімнатні рослини – лікарські.

Тема: «Зимуючі птахи»

Мета: Розвивати зв'язне, діалогічне, монологічне мовлення, інтерес до світу природи, щире зацікавлення всіма формами життя в ній. Виховувати любов до рідної мови, бажання нею спілкуватися. Учити складати описові розповіді про зимуючих птахів за схемою. Формувати граматичний склад мовлення в структурі речень: узгоджувати слова в роді, числі, відмінку. Стимулювати вживання повних речень. Активізувати словник назвами дитинчат зимуючих птахів. Удосконалювати звукову культуру мови. Сприяти розвитку уяви, мислення, пізнавальної та мовленнєвої активності. Формувати у дітей бажання до шанобливого ставлення до птахів, уміння піклуватися про них, допомагати птахам в скрутний для них час.

Підготовка вихователя: Опрацювала програму «Дитина» Підготувала демонстраційний та роздатковий матеріал, склала конспект заняття, виготовила дидактичні ігри «Ласощі для пташок», «Хто зимує в ріднім краї». Склади з частин «Спільне – відмінне».

Підготовка дітей: Розгляд альбому «Птахи України», читали та вивчали вірші українських письменників на тему «Птахи», спостерігали за птахами на прогулянці, годували їх, разом з батьками виготовили годівнички. Технологія «Піснезнайко» пісня «Обереги».

Матеріал: пташине пір'ячко, Альбом ілюстрацій «Птахи України», зерно та насіння для птахів. Пазли до гри «Склади пташку», годівничка. Муз. супровід, відео супровід «Зимуючі птахи», «Голос птахів».

Хід заняття

- Що це? (вихователь показує пір'ячко дітям)
- Як воно з'явилося у нас у групі?
- Чиє воно?
- Для чого птахам пір'я?
- А може бути, що пір'я належить котикові?

Дидактична гра «Спільне – відмінне»

Порівняти синичку з котиком

Спільне

голова, тулуб
хвіст, лапи
стрибає

Відмінне

дзьоб
хутро
пір'я
співає, нявчить
4 лапи, 2 лапи
літає
крила

- Чи звернули ви увагу, що пташиного співу не чути так багато, як влітку?
- Чому?
- Чому птахи відлітають у теплі краї?

- Які птахи залишилися? (зимуючі)

Аудіозапис «Голоси птахів»

Гра «Впізнай пташку за голосом».

Гра «Спіймай зимуючу пташку оплеском».

Гра «Хто зимує в ріднім краї»

Вчимося описувати зимуючих птахів за запитаннями.

Схема:

1. Назва

2. Розмір пташки

3. Де мешкає

4. Колір пір'я

5. Довжина хвоста (довгий, пухнастий)

6. Розмір дзьоба (прямий, зігнутий)

7. Чим живиться

8. Як співає

9. Яку користь приносить природі, людям.

Фізкультхвилинка «Пташки літають»

«Рано-вранці пташка встала,

Крильцями помахала, наша пташечка мала

Голівоньку підняла,

Ніжками затупотіла

І у небо полетіла,

А тепер в гніздечко сіла».

- Які птахи прилітають до нас зимувати? (снігур, шишкар)

- Чому називається пташка шишкар?

- Для чого йому міцний, зігнутий дзьоб?

Навіть взимку у шишкаря з'являються дитинчата.

Гра «Склади з частин пташку і назви її»

Поясніть прислів'я «Де багато пташок, там немає комашок»

_ Чи знаєте ви предмети, що нас оберігають? (рушничок, віночок, сорочка вишита, польові квіти, птахи – Лелека і соловейко)

Пісня «Обереги»

_ Чим ми можемо допомогти птахам? (виготовляємо годівнички, підгодовуємо).

Релаксаційна вправа «Маленька пташка»

«Уявіть, що у вас в руках маленька безпомічна пташка. Витягніть руки долонями до гори. А тепер зігрійте її. Повільно складіть долоні, заховайте в них пташку, подихайте на неї, зігріваючи своїм рівним, спокійним диханням. Прикладіть долоні до своїх грудей, віддайте пташці доброту свого серця і дихання. А тепер розкрийте долоні – і ви побачите, що пташка радісно злетіла. Усміхніться їй і не сумуйте, вона ще прилетить до вас».

Гра «Ласощі для пташок»

Розглянути насіння, назвати його.

Насіння із соняшника – соняшникове насіння;

Насіння із гарбуза – гарбузове насіння;
Насіння із пшениці – пшеничне насіння
Крихти хліба – хлібні крихти.

- Ласощі для пташок ми з вами насиплемо в годівнички. Давайте ми з вами пригадаємо, з яких матеріалів їх можна виготовити, для того щоб зберегти нашу природу.(із залишків деревини, пластику, коробок)

Насипати насіння в годівничку і на прогулянці закріпити її на дереві.

- А чи вистачить однієї годівнички всім птахам? – Ні.
- Що потрібно зробити?

Тема «Ми дослідники»

Програмові завдання:

- продовжувати знайомити дітей з явищами природи, вчити їх емоційно реагувати на зимові явища;
- дати дітям знання про те, як і з чого утворюються хмари, доводячи це дослідницьким шляхом;
- за допомогою дослідів ознайомити дітей з властивостями води, льоду, магніту, різних речовин;
- збагачувати словник дітей прикметниками, вчити утворювати нові слова (лагідна форма) в дидактичних іграх «Зима яка?», «Скажи лагідно»;
- вчити називати слова з протилежним значенням (антоніми) в дидактичній грі «Скажи навпаки»;
- розвивати логічне мислення, спостережливість, уяву, допитливість, пізнавальну активність;
- виховувати бажання активно діяти на занятті;
- виховувати любов до рідної природи.

Матеріал:

- іграшка жирафа Рафа;
- площинне зображення сніжинки та зірочки для дидактичних ігор;
- дзвіночок;
- для дослідів:
 - 1) холодна та гаряча вода;
 - 2) кубики льоду;
 - 3) кольорові крижинки;
 - 4) «забруднені» крижинки;
 - 5) стаканчики 4 х 6 = 24 шт. ;
 - 6) трилітрові банки 3 шт.;
 - 7) тарілка металева 1 шт.;
 - 8) лійки 6 шт.;
 - 9) мірні пластикові стакани 6 шт.;
 - 10) ватно-марльові фільтри 6 шт.;

- 11) мандарини 2 шт.;
- 12) металевий ключик;
- 13) мішечки з різними предметами 6 шт.;
- 14) паперові квіти 6 шт.

Хід заняття

Привітаємось один з одним та з нашими гостями: Доброго ранку, рідний наш дім!

Доброго ранку, діткам усім!
Доброго ранку, гостям дорогим!
Доброго ранку сонечку ясному!
Доброго ранку садочку прекрасному!
Вліво-вправо, вліво-вправо,
Оберніться – погляньте,
Одне одному всміхніться
І доброго дня всім побажайте!

А у мене для вас сюрприз...

До нас прийшла ще одна цікава і незвичайна гостя...
(Серед ляльок та іграшок жирафа з скринькою.)

Вона познайомилася з нашими ляльками і дуже хоче поспілкуватися з нами.

- Що ви знаєте про жирафу?

Жирафу звати Рафа. Їй дуже холодно, вона тремтить.

- Чому? Вона звикла до зими? Що це за пора року зима? Чому приходить до нас зима?

- Чому зима - найхолодніша пора року?

- Вам подобається зима?

Тоді жирафа Рафа пропонує погратись в гру «Скажи лагідно» з зимовими словами:

Спочатку вона хоче дістати щось з своєї скриньки...

Дзвіночок – цей дзвіночок напередодні Дня Святого Миколая необхідно повісити на віконце, щоб Миколай не пройшов повз будинку, де на нього чекають... А ми пограємо з ним...

Зима - ...

Сніг - ...

Сніжинка - ...

Білий - ...

Сонце - ...

Сани - ...

Рукавиці - ...

Хмара - ...

Мороз - ...

По дорозі до нас жирафа Рафа знайшла цю чарівну сніжинку, вона її довго роздивлялась і вирішила обов'язково дізнатись: зима яка? Допоможемо вияснити?

Дидактична гра «Зима яка?»

(з сніжинкою)

- морозна;
- холодна;
- білосніжна;
- чарівна;
- весела, радісна, святкова;
- гарна;
- кришталева, льодяна;
- сніжна, безсніжна...

Жирафа Рафа не зовсім розуміє, що таке сніг і звідки він береться?

(Сніг - замерзла вода...)

Я спробую показати як утворюються хмари і іде дощик.

Дослід «Хмаринка»

1. Налити у трилітрову банку гарячої води біля 2,5 см.
2. Покласти на тарілку декілька кубиків льоду і поставити на банку. Закрили очі і рахуємо від 1 до 10!...Відкриваємо...

Що відбувається? Водяна пара перетворюється на крапельки, утворюючи хмарку.

Іде дощик!

Ти бачиш, жирафа Рафа, яке чудо буває в природі!

На що схожий сніг?

Жирафа Рафа, коли в перший раз побачила сніг, вирішила що це солодка вата і хотіла його скуштувати...

Друже, сніг не можна їсти,
Це не цукор і не тісто.
Сніг холодний і брудний,
Аніскільки не смачний.

Жирафа Рафа спантеличена – сніг це добре чи погано? Допоможемо розібратись?

(Дівчата висловлюють свою думку: чому сніг - погано. Хлопці - чому добре.)

Дидактична гра «Добре –погано»

Пропоную відпочити:

Фізкультхвилинка

А зараз ми не тільки розкажемо, але і покажемо жирафі Рафі щось незвичайне.

Запрошую всіх у чарівну лабораторію, в якій ми будемо проводити досліди.

- Розкажіть жирафі Рафі, що таке досліди. (Мета – чомусь навчитись...)

- А як треба поводитись під час дослідів?... Пригадаємо правила безпеки в чарівній лабораторії.

(Досліди проводяться за столами)

Дослід 1

Кольоровий лід

Дивіться, що у мене є... Які гарні намистинки!(кубики льоду)

Жирафа Рафа хоче бути гарною на завтрашньому святі. У неї виникла ідея – зробити намисто.

Як ви гадаєте, їй це вдасться?

Як я зробила ці крижинки? Що ви знаєте про лід? А чому цей лід різнокольоровий?

А що буде, якщо ми добавимо в стаканчики теплу воду? (лід +тепла вода)

Висновок: в теплій воді лід знову стає водою. Вода забарвлюється у колір льоду (розчинена фарба). Намисто не вийде – розтане!

Дослід 2

Досліди з льодом

В скриньці жирафи Рафи є баночка з крижинками. Вона принесла їх з вулиці.

Жирафа Рафа каже: «Вони схожі на цукерки. Я зараз спробую, чи смачні вони. І пригощу дітей»

Дозволимо жирафі Рафі їсти ці «цукерки»? Чому? Скажіть, а звідки в них може бути бруд?

А як ви думаєте, де швидше розтануть крижинки:

- 1) в стакані з холодною водою;
- 2) в стакані з теплою водою;
- 3) крижинки посипані сіллю (коли так роблять?)

Висновок: у теплій воді лід тане швидше.

Дослід 3

Фільтрування

Роздивіться бруд у стаканчиках. Чому вода брудна? Чим відрізняється чиста вода від брудної? (Чиста вода – прозора як скло, через неї все видно...)

Можна таку воду пити? А в Африці, де живе наша гостя, дуже мало води і її дуже зацікавили досліди з водою. Такі досліди вона ще не бачила.

Як з брудної води зробити чисту

Ми з вами таке робили? Покажемо жирафі Рафі!

Діти самостійно збирають прилад для фільтрування:

- 1) у порожню склянку встановлюють лійку;
- 2) кладуть в неї ватний диск;
- 3) профільтровують воду.

А які ще бувають фільтри? (ганчірочки, паперові серветки...)

Спостерігаємо, що залишилося на фільтрі? Якою стала вода?

Висновок: ... (роблять діти).

Дослід 4

Ми – фокусники

Дітки, жирафа Рафа так здивилась на те, як ви робили досліди, що у неї упав ключик в банку з водою... Таке буває... Вона почала хвилюватися – як же вона потрапить додому?

- Давайте її заспокоїмо.

У кого є пропозиції: як дістати ключик, не замочивши рук? (Вилити воду; за допомогою сачка; за допомогою магніту).

(Допомагають: підносять магніт до скла.)

Висновок: магніт притягує метал!

Дослід 5

Чарівна квітка

Жирафа Рафа вдячна вам за допомогу. У себе в скриньці вона знайшла щось таке, що хоче вам подарувати.

(Закрили очі!)

Кидає в банку з водою складену паперову квітку.

Діти спостерігають, як квітка «розпускається». Чому?

- Чому квіточка плаває в банці, а не тоне?

Висновок: папір намокає у воді і розправляється! (Діти дякують!)

Дослід 6

Тоне чи не тоне

У жирафи Рафи в скриньці є мішечки з всякою всячиною. Вона пропонує вам пограти в гру «Тоне – не тоне?»

(Діти кидають в банки з водою важкі та легкі предмети. Спостерігають!)

- Чому щось витягнув магніт, а щось - ні?

Висновок: незалежно від розміру, металеві предмети тонуть, тому що вони важкі, а пластмасові та дерев'яні тримаються на воді!

Дослід 7

Жирафа Рафа – дослідниця

Жирафа Рафа теж дослідниця. Вона підготувала для вас фокус. (З скриньки дістає мандарин.) Що це? Фрукт чи овоч?...

Жирафа Рафа замітила, що мандарин, неочищений від шкірки, не тоне, а очищений - тоне. (Демонстрація.)

- Чому?

Висновок: в шкурці мандарина є повітря, яке не дає йому потонути.

(Пригадати рятівний круг.)

- А ще в своїй скриньці жирафа Рафа знайшла чарівну зірочку.

Пропонує вам встати, піти на килимок і пограти з нею в гру.

Дидактична гра «Скажи навпаки»

- Очищений мандарин тоне, а неочищений ...

- Літо тепле, а зима ...

- Чашка з чаєм гаряча, а з льодом ...
- Пластмасові предмети тримаються на воді, а металеві ...
- Сонце гаряче, а сніг ...
- Літом день довгий, а зимою ...
- На дворі сніг сухий, а в хаті ...
- Літом сонце на небосхилі піднімається високо, а зимою ...

Ви молодці!

Жирафа Рафа дізналась сьогодні багато цікавого і обов'язково поділиться цими знаннями зі своїми друзями.

А вам сподобалось проводити досліди? Чому? Який дослід сподобався більше?